

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра

на тему:

**«Ключові аспекти зовнішньої політики Йорданського
Хашимітського королівства на сучасному етапі»**

Виконав студент 2 курсу, групи ММв-2
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Яковенко Олег Сергійович

Керівник – к.і.н., доцент кафедри міжнародних відносин
Конопка Наталя Олегівна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту
(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2021 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РЕГІОНАЛЬНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЙОРДАНІЇ	11
1.1. Відносини Йорданії з Єгиптом	11
1.2. Двосторонні відносини Йорданії та Саудівської Аравії	16
1.3. Йордансько-ізраїльські відносини.....	21
Висновки до Розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЙОРДАНІЇ З ПРОВІДНИМИ МІЖНАРОДНИМИ АКТОРАМИ.....	28
2.1. Відносини з США.....	28
2.2. Двосторонні відносини Йорданії та ЄС	36
2.3. Відносини Йорданії і КНР	41
2.4. Йордансько-російські відносини.....	47
Висновки до Розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ХАШИМІТСЬКОГО КОРОЛІВСТВА ЙОРДАНІЯ.....	53
3.1. Міграційна криза	53
3.2. Тероризм як безпекова загроза	61
3.3. Палестинське питання.....	65
Висновки до Розділу 3	72
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	78
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена особливим становищем Хашимітського королівства Йорданія на міжнародній арені. Йорданія має невелику територію з обмеженими ресурсами, слабкою економікою та знаходиться в оточенні потужних сусідів, таких як Саудівська Аравія та Ізраїль. Країна також межує з політично нестабільними країнами як Сирія та Ірак, від яких походять безпекові виклики для королівства. Йорданія має стратегічне значення для регіональних і глобальних держав, оскільки через територію країни проходять сухопутні шляхи, що з'єднують регіон Середземного моря та Затоки.

Монархія традиційно виступає одним з ключових союзників США та держав-членів ЄС у політичній, військовій та безпековій сферах. Водночас, активізація зовнішньоекономічної діяльності КНР у регіоні перетворює королівство в одного з найважливіших торгово-економічних партнерів Піднебесної. Тому реалізація зовнішньої політики Хашимітського королівства може розглядатися як специфічна модель непрямой проєкції впливових держав на простір Близького Сходу. Своєю чергою, це зумовлює необхідність поглибленого вивчення зовнішньополітичного курсу королівства на сучасному етапі.

Аналіз стану розробки проблеми. Ключовим аспектам зовнішньої політики Йорданії не приділяється значної уваги у вітчизняній науковій літературі. Українські дослідники В. Волохов, В. Гвоздь та О. Волович з незалежного аналітичного центру геополітичних досліджень «Борисфен Інтел» розглядають участь глобальних акторів на Близькому Сході, що дає краще розуміння специфіки міжнародних відносин у регіоні. Хоча роль Йорданії в регіональних процесах розглядається опосередковано.

Основу дослідження склали публікації іноземних науковців. Дж. Міллер (J. Miller)¹, С. Абу Джабер Камель (S. Abu Jaber Kamel)² та М. Мунір (M. Mounir)³ зосередили свою увагу на дослідженні йордансько-єгипетських відносин. Слід зауважити, що основу їхніх публікацій складає виключно історичний вимір двосторонніх взаємин. Американський дослідник Д. Оттовей (D. Ottaway) з Центру Вільсона аналізує відносини між родинами Хашимітів та Саудитів⁴. Експерти Фонду Карнегі Р. Фарлов (R. Furlow) та С. Боргоньйоне (S. Borgognone) розглядають фінансову допомогу КСА для Йорданії та її вплив на королівство⁵. Стан відносин між Амманом та Тель-Авівом аналізують Е. Девідсон (E. Davidson)⁶ та Х. Бустані (H. Bustani)⁷. Своєю чергою, А. Пінкас (A. Pinkas) оглядає двосторонні відносини за час прем'єрства Б. Нетаньяху, а також робить прогноз щодо подальшого розвитку двосторонніх взаємин за Н. Бенета⁸.

Дослідження П. Акерсона (P. Ackerson)⁹ та Дж. Шарпа (J. Sharp)¹⁰ охоплюють історичну складову відносин Йорданії та США, що сприяє кращому розумінню теми дослідженн. Дж. Хаддад (J. Haddad)¹¹ та Ш. Йом (S.

¹ Miller J. Jordan resuming ties with Egypt it broken in 1979. *The New York Times*. 1984. URL: <https://www.nytimes.com/1984/09/26/world/jordan-resuming-ties-with-egypt-it-broke-in-1979.html/> (last accessed: 13.11.21).

² Abu Jaber Kamel S.. Jordan. *Britannica*. October 14, 2021. URL: <https://www.britannica.com/place/Jordan/> (last accessed: 13.11.21).

³ Mounir M. Egypt and Jordan. A strategic path and exceptional relations. *Gate Ahram*. April 17, 2021. URL: <https://gate.ahram.org.eg/News/2694116.aspx/> (last accessed: 13.11.21).

⁴ Ottaway D. Royal Rifts: The History of the Jordanian and Saudi Monarchies. *Wilson Center*. April 9, 2021. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/royal-rifts-history-jordanian-and-saudi-monarchies/> (last accessed 12.09.21).

⁵ Furlow R., Borgognone S. Gulf Designs on Jordan's Foreign Policy. *Carnegie Endowment*. July 17, 2018. URL: <https://carnegieendowment.org/sada/76854/> (last accessed 12.09.21).

⁶ Davidson E. Jordan Will Gain Nothing From Confrontation Against Israel. *JINSA*. June 30, 2020. URL: <https://jinsa.org/jordan-will-gain-nothing-from-confrontation-against-israel/> (last accessed 10.11.21).

⁷ Bustani H. Exposing Jordan's Gas Deal with Israel. *Middle East Research and Information Project*. 2019. URL: <https://merip.org/2019/09/exposing-jordans-gas-deal-with-israel/> (last accessed 10.11.21).

⁸ Pinkas A. Israel's Ties With Jordan Suffered Under Netanyahu. Bennett Has a Chance to Fix Them. *Haaretz*. July 13, 2021. URL: <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium.HIGHLIGHT-netanyahu-wilfully-destroyed-israel-s-ties-with-jordan-bennett-must-restore-them-1.9996436> (last accessed 10.11.21).

⁹ Ackerson P. Jordan, the US, and the Cold War: The Birth of a Strategic Alliance. *Wilson Center*. June 11, 2018. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/jordan-the-us-and-the-cold-war-the-birth-strategic-alliance> (last accessed: 10.11. 2021).

¹⁰ Sharp J. Jordan: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. July 15, 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33546/> (last accessed: 25.09. 2021).

¹¹ Haddad J. The Future of Jordan's Qualified Industrial Zones (QIZs). *Royal Scientific Society of Jordan*. 2013. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/amman/10677/> (last accessed: 25.09. 2021).

Yom)¹² зосереджують свою увагу на двосторонніх взаєминах між країнами в економічній сфері. Зокрема, науковці розглядають американську фінансову допомогу, яка надається королівству. Дослідники М. Сафі (M. Safi), О. Холмс (O. Holmes)¹³, К. Шаєр (C. Schaer)¹⁴ та Л. Аль Джунаїді (L. Al Junaidi)¹⁵ аналізують вплив політики 45-го президента США, Д. Трампа на стан йордансько-американських відносин. Праці Дж. Юмула (J. Yumul)¹⁶, М. Стронга (M. Strong)¹⁷ та Р. Наххаса (R. Nahhas)¹⁸ присвячені дослідженню йордансько-китайської торгівлі. Вагомий внесок у дослідженні двосторонніх взаємин між Йорданією та КНР внесли Е. Тран (E. Tran)¹⁹ та Е. Су (A. Su)²⁰, які у своїх публікаціях висвітлили основні інтереси Пекіну в Йорданії. А. Калугін²¹, М. Гузман (M. Gusman)²², М. Дубікова (M. Dubikova)²³ та С. Рамані (S. Ramani)²⁴ присвятили свої праці відносинам Йорданії з Російською Федерацією.

¹² Yom S. Jordan Has Become a Banana Monarchy. *FP*. April 15. 2021. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/04/15/jordan-king-hamzah-crisis-hashemites-us-banana-monarchy/> (last accessed: 25.09.2021).

¹³ Safi M., Holmes O. Jordan and Israel's 25-year peace deal under more strain than ever. *The Guardian*. November 26. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/26/jordan-israel-25-year-peace-deal-strain-donald-trump/> (last accessed 10.11.21).

¹⁴ Schaer C. Jordan and the US: An alliance too important to fail. *DW*. July 19. 2021. URL: <https://www.dw.com/en/jordan-and-the-us-an-alliance-too-important-to-fail/a-58291101/> (last accessed: 26.09.2021).

¹⁵ Al-Junaidi L. Does Trump deal present new challenge to US-Jordan ties? *Anadolu Agency*. February 11. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/does-trump-deal-present-new-challenge-to-us-jordan-ties/1730514/> (last accessed: 25.09.2021).

¹⁶ Yumul J. Jordan keen for more Chinese investment. *China Daily*. 2021. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202108/16/WS6119c091a310efa1bd668f8f.html> (last accessed: 22.11.21).

¹⁷ Strong M. Under pressure from China, Jordan wants Taiwan to change office name. *Taiwan News*. April 28. 2018. URL: <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3417113/> (last accessed: 02.11.2021).

¹⁸ Nahhas R. Jordan tourism suffers huge blow from coronavirus. *The Arab Weekly*. 2021. URL: <https://theArabweekly.com/jordan-tourism-suffers-huge-blow-coronavirus> (Last accessed: 02.11.2021).

¹⁹ Tran E. China's ambitions in the Kingdom of Jordan. *Encyclopedia Geopolitica*. September 23. 2020. URL: <https://encyclopediageopolitica.com/2020/09/23/chinas-ambitions-in-the-kingdom-of-jordan/> (last accessed: 02.11.2021).

²⁰ Su A. Jordan: China's Gateway to the Middle East. *The Atlantic*. September 25. 2013. URL: <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/09/jordan-chinas-gateway-to-the-middle-east/279988/> (last accessed: 02.11.2021).

²¹ Калугин А. Россия - Иордания: 50 лет доброго сотрудничества. *Международная жизнь*. 2013. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/917> (дата обращения: 04.10.2021).

²² Gusman M. King of Jordan: Our relations with Russia are based on mutual trust. *TASS*. February 13, 2018. URL: <https://tass.com/world/989878/> (last accessed: 04.10.2021).

²³ Dubovikova M. A shift in Jordanian-Russian relations. *Arab News*. July 23, 2018. URL: <https://www.arabnews.com/node/1346651/> (last accessed: 04.10.2021).

²⁴ Ramani S. An integral partner: The growing ties between Amman and Moscow. *Middle East Institute*. February 18, 2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/integral-partner-growing-ties-between-amman-and-moscow/> (last accessed: 04.10.2021).

Питання міграційної кризи та її впливу на Хашимітське королівство досліджували Е. Крістоферсен (E. Christophersen)²⁵, Г. Цоурапас (G. Tsourapas), С. Вердуїн (S. Veduijn)²⁶ та Г. Шателард (G. Chatelard)²⁷. Своєю чергою, В. Алшоубакі (W. Ashloubaki) та М. Гарріс (M. Harris)²⁸ з Йорданського університету в Аммані проаналізували вплив сирійських біженців на соціальну структуру королівства. А праця Б. Фалла (B. Fallah), Р. Істайтеєс (R. Istaiteyeh) та В. Мансура (Y. Mansur)²⁹ з World Refugee and Migration Council містить детальну інформацію про гуманітарну допомогу, яку отримує Йорданія від міжнародних партнерів. Науковці Д. Шенкер (D. Schenker)³⁰, З. Раб'є (Z. Rabie)³¹ та Б. Мілтон-Едвардс (B. Milton-Edwards)³² досліджують питання тероризму в регіоні та його вплив на безпеку Йорданії. Проблема Палестини є важливим аспектом при дослідженні зовнішньої політики Йорданії. Наукова праця А. Аль-Афіфа (A. Al-Afif), А. Аль-Фавваза (A. Al-Fawwaz) та І. Бані Насура (I. Bani Nasur)³³ містить обґрунтування

²⁵ Christophersen E. These 10 countries receive the most refugees. *Norwegian Refugee Council*. November 1. 2020. URL: <https://www.nrc.no/perspectives/2020/the-10-countries-that-receive-the-most-refugees/> (Last accessed: 19.11.2021).

²⁶ Tsourapas G., Veduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

²⁷ Chatelard G. Jordan: A Refugee Haven. *Migration Policy Institute Online Journal*. *Migration Policy Institute*. 2010. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00514403/document/> (Last accessed: 19.11.2021).

²⁸ Alshoubaki W., Harris M. The impact of Syrian refugees on Jordan: A framework for analysis Department of Public Administration, *University of Jordan*. 2018. URL: https://www.jois.eu/files/11_454_Alshoubaki%20et%20al.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

²⁹ Fallah B., Istaiteyeh R., Mansur Y. Moving beyond Humanitarian. Assistance Supporting Jordan as a Refugee-hosting Country. *World Refugee & Migration Council*. September 2021. URL: <https://wrmcouncil.org/wp-content/uploads/2021/09/Jordan-Syrian-Refugees-WRMC.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

³⁰ Schenker D. Terrorist Spillover in Jordan. *The Washington Institute for Near Eastern Affairs*. June 23. 2016. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/terrorist-spillover-jordan> (Last accessed: 19.11.2021).

³¹ Rabie Z. M. Jordan Role in Compacting International Terrorism. *Journal of Politics and Law*. October 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/309587497_Jordan_Role_in_Compacting_International_Terrorism/ (Last accessed: 22.11.2021).

³² Milton-Edwards B. Grappling with Islamism: Assessing Jordan's Evolving Approach. *Brookings Doha Center*. September 2017. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/09/final_9_27_analysis-paper_milton-edwards_english_web.pdf. (last accessed: 22.11.21).

³³ Bani Nasur N. I., Al-Fawwaz A., Al-Afif A. Jordanian Foreign Policy toward The Palestine Issue. *Research Gate*. 2012. URL: https://www.researchgate.net/profile/Abdulrahman-Al-Fawwaz/publication/315911084_Jordanian_Foreign_Policy_toward_The_Palestine_Issue/links/58ecdaa7458515316aac010a/Jordanian-Foreign-Policy-toward-The-Palestine-Issue.pdf?_sg%5B0%5D=QLlc9U0dalQ9GygwxJSr3ZZZR5erZkASrT8W9yKtqg8K47tIgTCYX1UK15BktCOHmYfeCu6URTZp054vzqZW0Q.EOJsmgD_mE1KuRgatBdwptZQxxF8r5i98e24kQLuN_S5t16ewxW5XW3uGfD3CZN5oRxYzBERGQbIFLyy38da9g.EG9TZmNyDI8PIOyEG-2s8AyGu1rijimqtW7ftR4LJ124t60eLKdCxehw8yxHtLHFucVG6Uc2fUJdtNAP3BH0-w&_sg%5B1%5D=6YmWRsHMdDebOBv3h0Be5kH4VeAPI2V6HP2-8zKqYk9GpzMHEhYAXdyZvrBTWpLrScVNFkJDalcoutOopjkWonoOYQ6yrti790Yga3XNvce4.EOJsmgD_mE1KuRgatBdwptZQxxF8r5i98e24kQLuN_S5t16ewxW5XW3uGfD3CZN5oRxYzBERGQbIFLyy38da9g.EG9TZmNy

політики королівства щодо Палестини. Л. Аль-Джунаїді (L. Al Junaidi)³⁴ та Р. Коен-Альмагор (R. Cohen-Almagor)³⁵ аналізують позицію Йорданії щодо ізраїльсько-палестинської боротьби в рамках «two-state solution», а Р. Кумарасвами (R. Kumaraswamy)³⁶ розглядає відносини королівства з ХАМАС.

Мета дослідження полягає в аналізі ключових аспектів зовнішньої політики Йорданії на сучасному етапі.

Для досягнення мети потрібно виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати особливості двосторонніх взаємин Йорданії з регіональними партнерами - Єгиптом, КСА та Ізраїлем;
- дослідити взаємини Хашимітського королівства з провідними глобальними державами, зокрема з США, ЄС, КНР та Росією;
- окреслити основні безпекові виклики для Йорданії на сучасному етапі розвитку міжнародної системи.

Об'єктом дослідження є міжнародне становище та зовнішня політика Хашимітського Королівства Йорданія. **Предметом дослідження** є ключові аспекти зовнішньої політики Йорданії на сучасному етапі.

Теоретико-методологічна основа дослідження. У дослідженні знайшли застосування метод аналізу та синтезу джерел та матеріалів, метод переходу від абстрактного до конкретного, метод ретроспективного аналізу для визначення історичних передумов окремих напрямків зовнішньої

DI8PIOyEG-2s8AyGu1rijimqtW7ftR4LJ124t60eLKdCxeHW8yxHtLHFucVG6Uc2fUJdtNAP3BH0-w&_iepl= (last accessed: 22.11.21).

³⁴ Al-Junaidi L. 2-state solution only way to peace: Jordan's king. *Anadolu Agency*. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/2-state-solution-only-way-to-peace-jordan-s-king/1982323>(last accessed: 24.11.21).

³⁵ Cohen-Almagor R. Parameters for a Two-State Solution. *Research Gate*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/profile/Raphael-Cohen-Almagor/publication/292965170_Parameters_for_Two_State_Solution/links/56b250b608aed7ba3fedcb2f/Parameters-for-Two-State-Solution.pdf?origin=searchReact&_iepl%5BgeneralViewId%5D=y1AVrZ81gEngXhO0qJmjIM77PayVLTp10zRM&_iepl%5Bcontexts%5D%5B0%5D=searchReact&_iepl%5BviewId%5D=rNDnB9IUlcf4WyH5VSiJqOkL01Oc4pCK1N1&_iepl%5BsearchType%5D=publication&_iepl%5Bdata%5D%5BcountLessEqual20%5D=1&_iepl%5Bdata%5D%5BinteractedWithPosition7%5D=1&_iepl%5Bdata%5D%5BwithEnrichment%5D=1&_iepl%5Bposition%5D=7&_iepl%5BrgKey%5D=PB%3A292965170&_iepl%5BinteractionType%5D=publicationDownload (last accessed: 22.11.21).

³⁶ Kumaraswamy P. R. The Jordan-Hamas Divorce. *Middle East Intelligence Bulletin*. 2001. URL: <http://www.mafhoum.com/press2/60P2.htm> (last accessed: 24.11.21).

політики Йорданії та метод case-studies. Контент-аналіз застосовувався при роботі із зовнішньополітичними документами, а при дослідженні двосторонніх відносин використовувався метод кластерного аналізу.

Хронологічними рамками дослідження є кін. ХХ ст. – до нині. Нижня межа зумовлена створенням Йорданського королівства та початком встановлення двосторонніх відносин з іншими країнами. Верхня межа зумовлена сучасними подіями міжнародних відносин.

Географічні рамки охоплюють територію Хашимітського королівства Йорданія.

Джерельна база дослідження. Центральну роль у проведенні дослідження займає нормативно-правова база, а саме: економічні угоди, договори про вільну торгівлю, двосторонні інвестиційні угоди, угоди у військовій, культурній сферах та сфері водного господарства.

Не менш важливими джерелами є Конституція Хашимітського королівства Йорданія, Резолюції ООН та Ліги арабських держав, а також звіти UNHCR та UNRWA.

У роботі використані урядові сайти Йорданії, а також веб-сайти МЗС Єгипту, КНР та РФ. Вагому роль відіграв офіційний сайт Державного департаменту США для дослідження двосторонніх відносин. Веб-сайт короля Абдалли II допоміг проаналізувати перебіг офіційних зустрічей йорданського короля з міжнародними партнерами закордоном, а також відстежити візити іноземних лідерів до Йорданії.

Зважаючи на специфіку роботи, важливе значення мають і статистичні дані. В магістерській роботі було використано дані ООН COMTRADE для аналізу обсягу та динаміки торгівлі; NAMA Strategic Intelligence Solutions для визначення рівня сприйняття мігрантів в країні; Shorufat Centre та Institute for Economics and Peace для визначення рівня тероризму в Йорданії.

Надзвичайно важливим джерелом є інформація із ЗМІ, яка доповнювала та надавала контекст інформації з офіційних веб-сайтів. Засоби масової інформації можна поділити на дві підгрупи: регіональні та світові.

До регіональної підгрупи можна віднести такі ЗМК, як: «Petra», «The Jordan Time», «The Arab News», «Anadolu Agency» та «Al-Jazeera». До іншої підгрупи слід віднести «The Guardian», «Reuters», «Britannica», «Foreign Policy» та «Deutsche Welle». Джерельна база є достатньо репрезентативною, що дозволило висвітлити проблематику дослідження.

Практичне значення магістерської роботи передбачає можливість використання отриманих результатів для подальшого продовження і поглиблення дослідження. Отримані результати кваліфікаційної роботи можуть знайти відображення в рамках навчальних дисциплін, які викладаються для студентів ННІ міжнародних відносин та національної безпеки; підчас читання лекційних курсів, що пов'язані із зовнішньою політикою Йорданії.

Практична апробація. Результати дослідження знайшли своє відображення у статті «Йордансько-китайські взаємини на сучасному етапі», опублікованої в науковому блозі НаУОА.

Структура. Магістерська робота складається з трьох розділів, десяти підрозділів, узагальнюючого висновку, списку джерел та літератури, додатків. Обсяг основного тексту магістерської роботи - 75 сторінок.

Перший розділ стосується відносин Йорданії з основними партнерами регіону. В першому підрозділі описуються відносини королівства з Єгиптом, а також аналізується економічна, безпекова та культурна сфера співпраці між країнами. Другий підрозділ стосується йордансько-саудівських взаємин. Особлива роль виділяється торгівлі, інвестиціям, сфері водних ресурсів, а також розглядається фінансова допомога КСА для Йорданії. Третій підрозділ першого розділу містить аналіз двосторонніх відносин з Ізраїлем в економічному аспекті та в сфері водних ресурсів.

Другий розділ складається з чотирьох підрозділів та стосується відносин Йорданії з ключовими країнами світової політики. В першому підрозділі описуються двосторонні відносини королівства з США. Особлива увага приділяється фінансовій допомозі США для Йорданії, а також

аналізується співробітництво країн у економічній та військовій сферах. Другий підрозділ містить аналіз взаємин Хашимітського королівства з Європейським Союзом. Особлива роль виділяється економічним відносинам, а також гуманітарній допомозі ЄС біженцям на території Йорданії. У третьому підрозділі розглядаються відносини Аммана та Пекіну. Йордансько-китайські відносини аналізуються у сфері економіки, інвестицій, а також допомозі у протидії COVID-19. Четвертий підрозділ другого розділу включає в себе дослідження двосторонніх відносин з Російською Федерацією. Аналіз співпраці здійснюється у військовій, енергетичній та культурній сферах.

Слід зауважити, що кожен підрозділ першого та другого розділів містить історичну складову двосторонніх відносин, нормативно-правову базу, політичний діалог, аналіз основних сфер співпраці та висновки.

Третій розділ стосується безпекових викликів для Хашимітського королівства Йорданія. Перший підрозділ стосується міграційної кризи. Загалом, досліджується вплив міграційних процесів на королівство, а також описуються виклики спричинені кризою. Другий підрозділ містить в собі аналіз боротьби Йорданії з терористичною загрозою. В третьому підрозділі третього розділу описується роль Йорданії у вирішенні палестинського питання, а також розглядається допомога біженцям з боку йорданського керівництва.

РОЗДІЛ 1. РЕГІОНАЛЬНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЙОРДАНІЇ

1.1. Відносини Йорданії з Єгиптом

Єгипет є важливим партнером Йорданії на Близькому Сході. Країни мають багато спільного, включаючи культуру, мову та релігію. Відносини між країнами склалися історично дружніми. Йорданське та єгипетське бачення часто збігається щодо глобальних та регіональних проблем. На сьогодні обидві держави розвивають тісні взаємини у різних галузях.

Йордансько-єгипетські відносини розпочалися з часів незалежності Йорданії у 1946 році. На сьогодні, в Каїрі є посольство Йорданії, а в Аммані та Акабі є посольство та консульство Єгипту. В 50-х роках між країнами не було тісної співпраці, оскільки Йорданія була на стороні США, а Єгипет – СРСР. В 60-х роках їм вдалося налагодити діалог у зв'язку з арабо-ізраїльським протистоянням, коли лідери арабських країн, включно з Йорданією та Єгиптом, у 1967 році на саміті Ліги арабських держав в Хартумі прийняли Резолюцію «3-х ні», тобто ніякого миру з Ізраїлем, ніякого визнання та ніяких переговорів. Погіршення відносин відбулося, коли єгипетський президент Анвар Садат підписав угоду в Кемп-Девіді (1978), яка проголошувала мир між Єгиптом та Ізраїлем. Йорданія, своєю чергою, розірвала відносини з Єгиптом. Під час засідання Ліги арабських держав в Аммані в листопаді 1984 року королю Хусейну вдалося переконати держав-членів Ліги відновити дипломатичні відносини з Єгиптом³⁷. Після цього двосторонні відносини набули тіснішого характеру.

90-ті роки характеризуються низкою підписаних угод між країнами в економічній сфері. Король Абдалла II продовжив політику свого батька та лише поглиблював відносини між Йорданією та Єгиптом. На сьогодні, дві країни мають спільне регіональне бачення щодо вирішення проблем, як

³⁷Miller J. Jordan resuming ties with Egypt it broken in 1979. *The New York Times*. 1984. URL: <https://www.nytimes.com/1984/09/26/world/jordan-resuming-ties-with-egypt-it-broke-in-1979.html>/(last accessed: 13.11.21).

палестинське питання, міграційна криза, боротьба з тероризмом та загроза з боку Ірану. Йорданія підтримує позицію Єгипту щодо лівійського конфлікту³⁸.

Дві країни пов'язані регіональними торговими угодами, найважливішими з яких є двостороння угода про інвестування 1996 року (Bilateral Investment Treaty – BIT) та угода про вільну торгівлю 1998 року (Greater Arab Free Trade Agreement – GAFTA)^{39,40}. Двостороння економічна угода, яка була підписана в грудні 1999 року є ще одним договором, який регулює економічну діяльність між країнами⁴¹. Щодо військової сфери, то в 1967 році було підписано оборонний пакт, а в 2015 році країни підписали угоду про військову співпрацю, яка має на меті обмін інформацією між країнами, а також проведення спільних навчань⁴². Відносини у сфері культури базуються на трирічних планах, які обговорюються країнами на спільних засіданнях. Так, в 2021 році сторони підписали угоду про виконавчу програму культурного співробітництва між країнами на 2021-2023 роки. Такі плани розробляють з 1980 року, коли було встановлені культурні зв'язки між державами⁴³. На 29-му засіданні єгипетсько-йорданського вищого комітету 24 березня 2021 року було підписано низку угод пов'язаних з енергетикою, водними ресурсами, комунікацією та інформаційними технологіями⁴⁴.

³⁸ Jordan Stands with Egypt and Supports Political Settlement in Libya. *Almasarad* June 21, 2020. URL: <https://almasarad.co/en/2020/06/21/jordan-stands-with-egypt-and-supports-political-settlement-in-libya/> (last accessed: 18.11.2021).

³⁹ Egypt - Jordan BIT. *Investment Policy Hub*. 1996. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/1359/egypt---jordan-bit-1996/>(last accessed: 18.11.2021).

⁴⁰ Agreement Free Trade between The Government of the Hashemite Kingdom of Jordan and The Government of Arab Republic of Egypt. URL: <https://wits.worldbank.org/GPTAD/archive/Jordan-Egypt/> (last accessed: 13.11.21).

⁴¹ Egypt, Jordan continue to strenghten bilateral relations. *Africanews*. January 19, 2021. URL: <https://www.africanews.com/2021/01/19/egypt-jordan-continue-to-strenghten-bilateral-relations/> (last accessed: 13.11.21).

⁴² Jordan, Egypt sign military cooperation agreement. *Jordan Times*. 2015. URL: <https://www.jordantimes.com/news/local/jordan-egypt-sign-military-cooperation-agreement> (last accessed: 13.11.21).

⁴³ Jordan, Egypt sign cultural cooperation agreement. *Jordan Times*. 2021. URL: <https://www.jordantimes.com/news/local/jordan-egypt-sign-cultural-cooperation-agreement> (last accessed: 13.11.21).

⁴⁴ Egypt's PM visits Amman Tuesday to attend 29th session of joint Higher Committee. *Egypt Today*. March 30, 2021. URL: <https://www.egypttoday.com/Article/1/99928/Egypt%E2%80%99s-PM-visits-Amman-Tuesday-to-attend-29th-session-of/>(last accessed: 13.11.21).

Політичний діалог між країнами відбувається на всіх рівнях. За останнє десятиліття лідери Йорданії та Єгипту здійснили понад 10 офіційних візитів. Так, король Абдалла II відвідав Каїр в 2008, 2014, 2015 (2 візити), 2017 та 2021 роках, а його єгипетські колеги в 2013, 2014, 2016, 2017 та 2020 роках⁴⁵. Частими є зустрічі міністрів закордонних справ та профільних міністрів в рамках засідань йордансько-єгипетського вищого комітету.

Дві країни також є членами Ліги арабських держав, Організації ісламської конференції, Руху неприєднання та МАГАТЕ⁴⁶.

Економічна сфера є найголовнішим аспектом відносин між країнами. Згідно з базою даних ООН COMTRADE, торгівля між країнами становить майже 700 млн доларів. У 2020 р. експорт Йорданії до Єгипту сягнув 141,72 млн дол. США. Основний експорт Йорданії: добрива (55,90 млн дол), неорганічні хімікати, сполука дорогоцінних металів, ізотопи (10,19 млн доларів), фармацевтична продукція (9,89 млн доларів), різні хімічні продукти (9,20 млн доларів), машини, ядерні реактори, котли (5,74 млн доларів) та ін.

Експорт йорданських товарів до Єгипту зріс майже вдвічі з 2016 року (90 млн доларів)⁴⁷.

Згідно з базою даних ООН COMTRADE, імпорт Йорданії з Єгипту склав 568,03 млн доларів США протягом 2020 року. Види імпорту: мінеральне паливо, масла, продукти перегонки (84,28 млн доларів), молочні продукти, яйця, мед, їстівні продукти (39,70 млн доларів), керамічні вироби (33,71 млн доларів), їстівні фрукти, горіхи (32,39 млн доларів), залізо та сталь (26,94 млн доларів) та ін.. Імпорт Йорданії з Єгипту поступово падав з 2010 до 2017 року, з 870 млн доларів до 500 млн доларів. У 2019 році відбулося помітне зростання імпорту з Єгипту, коли Йорданія імпортувала товарів на

⁴⁵ Mutual Visits. *Egypt State Information Service*. 2021. URL: <https://www.sis.gov.eg/Story/119304?lang=en-us> (last accessed: 18.11.2021).

⁴⁶ Abu Jaber Kamel S.. Jordan. *Britannica*. October 14, 2021. URL: <https://www.britannica.com/place/Jordan/> (last accessed: 13.11.21).

⁴⁷ Jordan Exports to Egypt. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/egypt/> (last accessed: 13.11.21).

суму майже 1 млрд доларів, що є рекордом за останнє десятиліття у торгівлі з Йорданією⁴⁸.

Дві держави також співпрацюють у енергетичній сфері. У 2004 році Єгипет підписав з Йорданією угоду в рамках проекту «Арабський газопровід». Згідно з умовами договору Єгипет постачає 250 мільйонів кубічних метрів природного газу на добу до Йорданії терміном на 15 років. Це охоплює половину потреб Йорданії в газі⁴⁹. Єгипет також підтримав Йорданію в 2007 році у зміцненні відносин з групою COMESA (Спільний ринок Східної та Південної Африки), що дозволяє збільшити йорданський експорт на ринок Африки через Єгипет⁵⁰.

Обидва уряди ще у 1985 році заснували навігаційну компанію «Арабський міст» між портом Акаба та портом Нувейба. Ця ініціатива покращила торгівлю між країнами, оскільки експорт та імпорт морськими вантажами становлять найбільшу частку в економічному балансі Йорданії в цілому. На додаток до цього, це коридор для релігійного туризму по святиням Хіджазу та для внутрішнього туризму з Синайського півострова. Судноплавна лінія між портами Акаба та Нувейба щорічно обслуговує близько мільйона пасажирів, включаючи пасажирів мобільного транспорту, паломників, а також 150 000 автомобілів та вантажівок, які подорожують через Йорданію до Єгипту, Лівії, Саудівської Аравії та Іраку⁵¹.

Обидві країни зацікавлені у військовому співробітництві. Єгипетська армія займає 13 місце у всьому світі та перше місце в арабському світі за такими складниками як: кількість населення, кількість бійців у армії та кількість військових машин. Тоді як армія Йорданії займає 67-е місце у світі та 8-е в арабському світі. Збройні сили обох країн брали участь у спільних

⁴⁸ Egypt Exports to Jordan. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/egypt/exports/jordan/> (last accessed: 13.11.21).

⁴⁹ Egypt to supply almost half of Jordan's natural gas needs. *Economist Intelligence*. January 21. 2019. URL: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1957561779/>(last accessed: 13.11.21).

⁵⁰ Egypt, Jordan continue to strenghten bilateral relations. *Africanews*. January 19. 2021. URL: <https://www.africanews.com/2021/01/19/egypt-jordan-continue-to-strenghten-bilateral-relations/> (last accessed: 13.11.21).

⁵¹ Mounir M. Egypt and Jordan. A strategic path and exceptional relations. *Gate Ahram*. April 17. 2021. URL: <https://gate.ahram.org.eg/News/2694116.aspx/> (last accessed: 13.11.21).

навчаннях, серед найважливіших: навчання «Голіаф» (2015) та «Акаба» (2016), також війська Йорданії та Єгипту були присутні на регіональних навчаннях, таких як операція «Яскрава зірка» (2018)⁵².

Дві країни мають тісні культурні зв'язки. У єгипетських містах місцеве населення проводить дні йорданської культури, а в Йорданії - дні єгипетської культури, які включають музичні вистави, книжкові ярмарки та мистецькі виставки, оскільки в Йорданії проживає велика єгипетська громада, яка оцінюється приблизно у 800 000 осіб і складає одну з найбільших єгипетських громад у світі. У той час як кількість йорданців, що проживає в Єгипті, становить близько 20 тисяч⁵³.

Відносини у сфері культури між Єгиптом та Йорданією свідчать про постійний обмін візитами протягом року між науковцями та спеціалістами, а також організацію спеціалізованих семінарів та навчальних програм в рамках технічної допомоги та обміну досвідом у багатьох галузях. У Єгипті навчається близько 870 йорданських учнів і близько 7000 єгипетських студентів навчаються в Йорданії. Взаємні стипендії є одним з найважливіших засобів співпраці між двома сторонами⁵⁴.

Йорданія та Єгипет мають тісні двосторонні відносини. Головною сферою співпраці є економіка, Єгипет є важливим експортером енергоресурсів для Йорданії. Між країнами розвинута також військова співпраця та культурні зв'язки. Політичний діалог між йорданським та єгипетським керівництвом відбувається часто, що сприяє поглибленню відносин.

⁵² Abu Jaber Kamel S. Jordan. *Britannica*. October 14, 2021. URL: <https://www.britannica.com/place/Jordan/> (last accessed: 13.11.21).

⁵³ Mounir M.. Egypt and Jordan. A strategic path and exceptional relations. *Gate Ahrām*. April 17, 2021. URL: <https://gate.ahram.org.eg/News/2694116.aspx/> (last accessed: 13.11.21).

⁵⁴ Cultural Relations. *Egypt State Information Service*. 2017. URL <https://www.sis.gov.eg/Story/96845/Cultural-Relations?lang=en-us> (last accessed: 18.11.2021).

1.2. Двосторонні відносини Йорданії та Саудівської Аравії

Відносини між Йорданією та Саудівською Аравією мають глибоке коріння. Монархії є надійними регіональними партнерами та мають історично дружні відносини, не дивлячись на події 1990-х років. Економічна сфера є пріоритетною при розгляді двосторонніх відносин.

Першим офіційним документом між Йорданією та Саудівською Аравією був договір про дружбу та добросусідство 1933 року, який встановлював офіційні відносини між країнами. У 1965 р. було підписано договір про делімітацію кордонів, який визначив сучасні території двох монархій. З 1950-1980-ті роки країни мали дружні відносини. Йорданія та Саудівська Аравія брали спільну участь у арабо-ізраїльському конфлікті. Однак в 1990-х роках взаємини між країнами охолодились через те, що Хашимітське королівство зайняло нейтральну позицію щодо вторгнення Іраку в Кувейт 1990 року та не вступило до коаліції проти Саддама Хусейна. Саме в цей період Саудівська Аравія припинила всі гранти і кредити для Йорданії, а також зупинила поставку нафти за зниженими тарифами і наклала мито на йорданські товари. Стосунки дещо покращились з приходом до влади нового короля Абдалли II в 1999 році, який мав схожі погляди на регіональну політику разом із королем Саудівської Аравії. Так, наприклад, Йорданія приєдналася до міжнародної коаліції проти Саддама Хусейна в 2003 році. Спільна точка зору між країнами існує також щодо загрози з боку Ірану. Йорданський король був першим арабським лідером, хто в 2004 році публічно заявив про загрозу, яка походить від «Шіїтського півмісяця» (Іран, Ірак, Сирія та Ліван). Загроза з боку ІДІЛ є також важливим компонентом, який зближує Йорданію та Саудівську Аравію. Країни вступили до глобальної коаліції проти ІДІЛ у 2014 році⁵⁵.

Слід також зазначити про те, що регіональна політика країн іноді не збігається з низки питань. Король Абдалла II у своїй заяві від 13 травня 2015

⁵⁵Ottaway D. Royal Rifts: The History of the Jordanian and Saudi Monarchies. *Wilson Center*. April 9. 2021. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/royal-rifts-history-jordanian-and-saudi-monarchies/> (last accessed 12.09.21).

року заявив, що Амман не буде направляти військовий контингент до Ємену, де Саудівська Аравія веде боротьбу проти хуситів. Варто зауважити, що Йорданія не засуджує дії КСА на території Ємену, а лише відмовляється брати участь у військовому конфлікті⁵⁶. Катарська дипломатична криза 2017 року показала, що Хашіміти та Саудити мають дещо різне бачення. Йорданське керівництво відмовилось повністю розірвати дипломатичні відносини з Катаром, як це зробило КСА. 6 червня 2017 року Йорданія лише понизила рівень дипломатичного представництва та закрила регіональний офіс Al-Jazeera в Аммані⁵⁷. Але згодом, в липні 2019 року Йорданія та Катар повністю відновили відносини між країнами⁵⁸. Не дивлячись на це, Амман є надійним партнером для Ер-Ріяду. Так, наприклад, йорданське керівництво не стало звинувачувати КСА у вбивстві Джамаля Хашоггі у 2018 році, а навпаки підтримало Саудівську Аравію, обґрунтувавши свою позицію тим, що слід опиратися на докази, а не чутки⁵⁹.

Політичний діалог між країнами відбувається часто та на різних рівнях. Офіційна зустріч лідерів Йорданії та КСА 2015 року стосувалась розширенню двосторонніх відносин, 2017 про кооперацію в сфері ядерної безпеки, 2018 та 2021 стосувалися підтримки короля Абдалли II у зв'язку із внутрішніми кризами Йорданії. Важливою складовою є також зустрічі урядовців Йорданії та КСА під час самітів або засідань організацій як Ліга Арабських держав, Організація Ісламського Співробітництва та ін..

Основні договори, які визначають відносини між двома королівствами, мають економічний та інвестиційний характер. 30 жовтня 1962 року була

⁵⁶ King Abdullah: Jordan not joining Yemen ground offensive. *Anadolu Agency*. May 13. 2015. URL: www.aa.com.tr/en/world/king-abdullah-jordan-not-joining-yemen-ground-offensive/47691/ (last accessed 12.09.21).

⁵⁷ Jordan downgrades ties with Qatar. *Al-Jazeera*. June 6. 2017. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2017/6/6/jordan-downgrades-ties-with-qatar/> (last accessed 12.09.21).

⁵⁸ Younes A. Inching away from Saudi-UAE axis, Jordan restores ties with Qatar. *Al-Jazeera*. July 9, 2019. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/9/inching-away-from-saudi-uae-axis-jordan-restores-ties-with-qatar/> (last accessed 12.09.21).

⁵⁹ Reactions to the assassination of Jamal Khashoggi. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Reactions_to_the_assassination_of_Jamal_Khashoggi/ (last accessed 17.11.21).

підписана двостороння економічна угода⁶⁰. Важливим елементом є також підписання Угоди про вільну торгівлю між арабськими державами (GAFTA), яку підписав король Хусейн в 1997 році⁶¹. Це дало змогу Йорданії вести вільну торгівлю не тільки з Саудівською Аравією, а й з іншими 22 країнами-членами Ліги арабських держав. 27 березня 2017 року між країнами було підписано двосторонню інвестиційну угоду (BIT)⁶², яка розширила можливості в економічній сфері та дозволила в 2018 році підписати угоду про уникнення подвійного оподаткування тим самим, полегшивши ведення торгівлі між Йорданією та Саудівською Аравією⁶³.

Загалом, фінансова допомога КСА для Йорданії є важливим аспектом відносин між країнами. Економічна допомога Йорданії неухильно зростала протягом двох десятиліть, починаючи з 2000-х років. У 2011 році спалахнула Арабська весна, яка і зачепила Йорданію та мала негативні наслідки для країни, тому Саудити разом з Кувейтом та ОАЕ, в рамках Ради співробітництва арабських країн Затоки (РСАДЗ) надали Йорданії 5 млрд. доларів допомоги на програми розвитку. При цьому Йорданії було запропоновано вступити до РСАДЗ, але йорданське керівництво відхилило цю пропозицію, прагнучи зберігати певну політичну маневреність в регіоні⁶⁴. КСА не надавало жодної прямої двосторонньої допомоги Йорданії з 2014 року. Економічний пакет від країн Затоки у розмірі 2,5 млрд доларів від Кувейту, Саудівської Аравії та ОАЕ після нової хвилі протестів у Йорданії у

⁶⁰ Bilateral Economic Agreement between Jordan and Saudi Arabia. *Ecolex*. October 30. 1962. URL: [https://www.ecolex.org/details/treaty/bilateral-economic-agreement-between-jordan-and-saudi-arabia-tre-150030/\(last accessed 17.11.21\)](https://www.ecolex.org/details/treaty/bilateral-economic-agreement-between-jordan-and-saudi-arabia-tre-150030/(last%20accessed%2017.11.21)).

⁶¹ GAFTA. *Bilaterals.org*. URL:<https://www.bilaterals.org/?-gafta-&lang=en>(last accessed 17.11.21).

⁶² Jordan - Saudi Arabia BIT. *Investment Policy Hub*. March 27. 2017. URL: [https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bilateral-investment-treaties/3762/jordan---saudi-arabia-bit-2017-\(last accessed 17.11.21\)](https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bilateral-investment-treaties/3762/jordan---saudi-arabia-bit-2017-(last%20accessed%2017.11.21)).

⁶³Furlow R., Borgognone S. Gulf Designs on Jordan's Foreign Policy. *Carnegie Endowment*. July 17. 2018. URL: [https://carnegieendowment.org/sada/76854/\(last accessed 12.09.21\)](https://carnegieendowment.org/sada/76854/(last%20accessed%2012.09.21)).

⁶⁴Ottaway D. Royal Rifts: The History of the Jordanian and Saudi Monarchies. *Wilson Center*. April 9. 2021. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/royal-rifts-history-jordanian-and-saudi-monarchies/> (last accessed 12.09.21).

2018 році значною мірою мав форму кредитних гарантій та депозитів у Центральний банк Йорданії⁶⁵.

Обсяг торгівлі між Йорданією та Саудівською Аравією 2020 року склав майже 3 мільярди доларів. Експорт Йорданії до Саудівської Аравії протягом 2020 року становив 834,78 мільйонів доларів США, згідно з базою даних ООН COMTRADE. Основну частину експорту займають: фармацевтична продукція (133,90 млн. доларів), овочі та деякі коренеплоди (58,53 млн. доларів), живі тварини (57,58 млн. доларів), папір та картон, вироби з целюлози, паперу та картону (42,65 млн. доларів) та ін.. Слід зазначити, що експорт до КСА знизився порівняно з 2015 року, коли Йорданія експортувала товарів на суму майже 1,2 млрд доларів. Варто зауважити, що починаючи з 2015 року було поступове зниження експорту з кожним роком. Починаючи з 2019 року (850 млн доларів) відбувається поступовий зріст торгівлі між країнами⁶⁶.

Згідно з базою даних ООН COMTRADE, імпорт Йорданії з Саудівської Аравії становив 2,1 млрд доларів США протягом 2020 року. Основні види імпорту: мінеральне паливо, масла, продукти перегонки (1,03 млрд. доларів), пластик (246,72 млн. доларів), органічні хімікати (64,42 млн. доларів), тваринні, рослинні жири та олії, продукти розщеплення (57,41 млн. доларів), залізо та сталь (57,12 млн. доларів) та ін. Саудівська Аравія покривала 50% (659 млн) потреб Йорданії в переробленій нафті та 97% (960 млн) в нафті-сирець, станом на 2019 рік⁶⁷.

Імпорт Йорданії з КСА є нестабільним. Так, наприклад, Йорданія в 2012 році імпортувала товарів на суму майже 5 млрд доларів, тоді як в 2016 році ця сума склала лише 2,5 млрд доларів. Слід також зазначити, що в 2020

⁶⁵Fakoussa D. Socio-economic challenges and the impact of regional dynamics on Jordan. *DGAP*. January 30. 2020. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/socio-economic-challenges-and-impact-regional-dynamics-jordan/> (last accessed 12.09.21).

⁶⁶ Jordan Exports to Saudi Arabia. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/saudi-arabia/> (last accessed 12.09.21).

⁶⁷ Refined and Crude Petroleum in Jordan. *OEC*. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/refined-petroleum/reporter/jor> (last accessed 12.09.21).

році Йорданія імпортувала товарів на суму 2,1 млрд доларів, що є найнижчим показником, з 2010 року у зв'язку із пандемією⁶⁸.

Два королівства мають спільний інвестиційний фонд, який було створено в 2017 році і оцінюється він приблизно в 3 мільярди доларів, де Саудівська Аравія контролює 90% коштів, а Йорданія – 10%. Фонд має право володіти, розробляти, управляти, керувати та експлуатувати певні проекти вартістю щонайменше 5 мільярдів доларів. Проекти включають будівництво національної залізничної системи, яка з'єднала б столицю Йорданії Амман з портовим містом Акаба. Вартість проекту оцінюється в 700 млн доларів. Проект є першим етапом гігантської залізничної системи, яка на пізніх етапах зв'яже Йорданію, Єгипет, Саудівську Аравію, країни Затоки та Ірак, а також Ізраїль⁶⁹. Інші проекти включають створення медичного університету в Акабі та лікарні поблизу саудівського міста Неом⁷⁰.

Ще однією важливою галуззю співпраці є водні ресурси. Країни мають спільну на кордоні водоносну територію Аль-Саг /Аль-Дісі відому як Аль-Саг в Саудівській Аравії і Аль-Дісі в Йорданії. Однак потреби у воді та брак знань про водоносний регіон ускладнювали зусилля щодо досягнення компромісу. 30 квітня 2015 року Хашимітське Королівство Йорданія та Королівство Саудівська Аравія уклали угоду про управління та використання ґрунтових вод у шарі Аль-Саг/Аль-Дісі. Договір стосується того, щоб країни використовували водні ресурси розумно та з користю у зв'язку з цим створено Спільний йордансько-саудівський технічний комітет для контролю. Хоча угодою не передбачаються точні цифри про споживання води⁷¹.

⁶⁸ Saudi Arabia Exports to Jordan. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/exports/jordan/> (last accessed 12.09.21).

⁶⁹ Jordan is Saudi Arabia's largest trade partner, Riyadh-backed Amman-Aqaba railway still on track. *The New Arab*. October 26. 2020. URL: <https://english.alaraby.co.uk/news/jordan-saudi-arabias-largest-trade-partner-ambassador/> (last accessed 12.09.21).

⁷⁰ Saudi Arabia, Jordan Discuss Additional Projects North of NEOM. *Albawaba*. November 17. 2019. URL: <https://www.albawaba.com/business/saudi-arabia-jordan-discuss-additional-projects-north-neom-1321567/> (last accessed 12.09.21).

⁷¹ Ottaway D. Royal Rifts: The History of the Jordanian and Saudi Monarchies. *Wilson Center*. April 9. 2021. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/royal-rifts-history-jordanian-and-saudi-monarchies/> (last accessed 12.09.21).

Отож, Йорданія та Саудівська Аравія є важливими регіональними партнерами. Монархії мають тісні дипломатичні відносини, які за своїм характером були дружніми. Окрім, 1990-х років, коли Йорданія зайняла нейтральну сторону під час іракського вторгнення в Кувейт. З початку XXI століття країни налагодили тісні та дружні взаємини, хоча іноді Йорданія та КСА мають різне бачення регіональних проблем, але це не несе значної шкоди двостороннім відносинам. Саудівська Аравія є головним експортером нафти для Йорданії. Головними галузями співпраці є торгівля, інвестиції, а також водне господарство.

1.3. Йордансько-ізраїльські відносини

Йорданія та Ізраїль є важливими партнерами на Близькому Сході. Арабо-ізраїльський конфлікт розставив країни по різні сторони, але з розпадом біполярної системи державам вдалося встановити діалог.

Основи взаємин між Йорданією та Ізраїлем були закладені в 1940-х роках першим королем Йорданії Абдаллою і сіоністським керівництвом. Відносини в період 1940-1980-х років носили напружений характер через арабо-ізраїльське протистояння. Ворожнеча між двома народами посилилася з подіями 1948 року, Суецькою кризою (1956), окупацією Західного берега р. Йордан Ізраїлем (1967) та війною Судного дня (1973). Йордансько-ізраїльський діалог покращився після переговорів ізраїльтян і палестинців в 1993 році. Внаслідок чого, 25 липня 1994 року Йорданія та Ізраїль уклали мирний договір, який був підписаний королем Хусейном, Іцхаком Рабіном та Біллом Клінтоном у Вашингтоні. Цей договір засвідчував, що Йорданія та Ізраїль поклали край ворожнечі і почнуть переговори для досягнення справедливого та міцного миру. 26 жовтня 1994 року дві країни підписали чергову угоду, яка нормалізувала відносини та вирішувала територіальні суперечки, включаючи поділ водних ресурсів та передбачала широку співпрацю у сфері туризму та торгівлі. Йорданія стала другою арабською країною після Єгипту (1979), яка досягла таких домовленостей з Тель-

Авівом. 27 листопада 1994 року були встановлені дипломатичні відносини, а відкриття посольств відбулося 11 грудня того ж року⁷².

На початок XXI століття відбувся новий виток напруження у відносинах, коли Йорданія в листопаді 2000 року відкликала свого посла внаслідок репресій над палестинцями з боку Ізраїлю. В 2005 році королівство поновило дипломатичне представництво в Ізраїлі у зв'язку із примиренням в Секторі Газа. Відносини між країнами за останнє десятиліття визначалися, як «all-time low», тобто на найнижчому рівні з початку їх створення у зв'язку із військовими операціями Ізраїлю в Секторі Газа («Хмарний стовп» (2012), «Непорушна скеля» (2014) та «Чорний пояс» (2019)). Внаслідок цього, в 2017 році в Йорданії пройшов протест, метою якого був заклик до уряду, щоб скасувати мирний договір 1994 року з Ізраїлем. Близько 70% йорданського населення висловили свою думку, щоб обмежити зв'язки з Ізраїлем⁷³.

Політичний діалог між країнами відбувається на вищому та найвищому рівні доволі рідко. Перший офіційний візит йорданського короля до Ізраїлю відбувся в квітні 2000 року. Важливою була також зустріч в 2014 році, коли країни обговорили палестинське питання. Обидві сторони в 2020 році повернулися до обговорення проблеми біженців на зустрічі впливових дипломатів з Йорданії та Ізраїлю⁷⁴. Прихід до влади нового прем'єр-міністра Ізраїлю, Нафталі Бенета вносить певні корективи у відносини між країнами. У своїй промові від 12 липня 2021 року він заявив, що відносини з Йорданією є важливими для безпеки Ізраїлю, оскільки країни мають багато спільного – зокрема, боротьба з тероризмом в регіоні, яка спричинила міграційну кризу на Близькому Сході та боротьба проти Ірану. Напередодні цієї промови, 8 липня 2021 року, лідери обох країн зустрілися в Аммані, щоб обговорити стан відносин. Під час цього візиту було домовлено, що Ізраїль надасть 50

⁷²Safi M., Holmes O. Jordan and Israel's 25-year peace deal under more strain than ever. *The Guardian*. November 26. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/26/jordan-israel-25-year-peace-deal-strain-donald-trump/> (last accessed 10.11.21).

⁷³ Jordan-Israel relations from 1994. *The Jordan Times*. October 26. 2014. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-israel-relations-1994/> (last accessed 10.11.21).

⁷⁴ Top diplomats from Jordan and Israel hold rare meeting on Palestine issue. *The Arab News*. December 5. 2020. <https://www.arabnews.com/node/1772666/middle-east> (last accessed 10.11.21).

млн кубічних метрів води для задоволення потреб йорданського населення. Загалом, лідери обох країн заявили про те, що відносини Йорданії та Ізраїлю займатимуть важливе значення на порядку денному⁷⁵.

Країни також комунікують в рамках тристороннього економічного комітету США-Ізраїль-Йорданія (US.-Israel-Jordan Trilateral Economic Committee) (1994), Йордансько-ізраїльського комітету (Jordan Israel Committee) (1995) та Об'єднаного комітету водних ресурсів (Joint Water Committee) (1995). Йорданія та Ізраїль входять до низки міжнародних організацій: ООН, СОТ, МВФ та Союз для Середземномор'я⁷⁶.

Економічна сфера є пріоритетною у відносинах між двома країнами. Прокламацією президента США № 6955 від 21 листопада 1996 року було засновано план кваліфікаційних промислових зон (QIZ) між США, Хашимітським королівством та Ізраїлем. QIZ надає безмитний і квотний доступ до ринків трьох країн і має важливий ефект у стимулюванні зростання торгівлі між країнами.⁷⁷

Ізраїль є 12-м за розміром торговим партнером Йорданії. Так, торгівля між країнами за 2020 рік оцінюється в 120 млн доларів. Експорт Йорданії до Ізраїлю склав 84,13 млн доларів США протягом 2020 року, згідно з базою даних ООН COMTRADE. Головними продуктами експорту стали: неорганічні хімікати, сполуки дорогоцінних металів, ізотопи (24,22 млн доларів), пластик (16,40 млн доларів), овочі та деякі коренеплоди та бульби (14,57 млн доларів), предмети одягу, трикотаж (10,68 млн доларів), електричне, електронне обладнання (4,27 млн доларів). Експорт Йорданії до Ізраїлю ніколи не перевищував 150 млн доларів. Найкращим роком для йорданського експорту був 2014 рік з показником майже 130 млн доларів.

⁷⁵Pinkas A. Israel's Ties With Jordan Suffered Under Netanyahu. Bennett Has a Chance to Fix Them. *Haaretz*. July 13. 2021. URL: <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium.HIGHLIGHT-netanyahu-wilfully-destroyed-israel-s-ties-with-jordan-bennett-must-restore-them-1.9996436> (last accessed 10.11.21).

⁷⁶ Jordan-Israel relations from 1994. *The Jordan Times*. October 26. 2014. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-israel-relations-1994/> (last accessed 10.11.21).

⁷⁷Safi M., Holmes O. Jordan and Israel's 25-year peace deal under more strain than ever. *The Guardian*. November 26. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/26/jordan-israel-25-year-peace-deal-strain-donald-trump/> (last accessed 10.11.21).

Після 2014 року спостерігалось зниження торгівлі між країнами, особливо в 2020 році, коли рівень експорту досягнув 85 млн доларів і це можна пов'язати з наслідками пандемії⁷⁸.

Імпорт Йорданії з Ізраїлю становив 39,49 мільйона доларів США протягом 2020 року, згідно з базою даних ООН COMTRADE. Головними продуктами експорту стали: транспортні засоби (16,13 млн доларів), пластик (6,92 млн доларів), неорганічні хімікати, дорогоцінні метали, ізотопи (3,35 млн доларів), електричне, електронне обладнання (2,99 млн доларів), машини, ядерні реактори, котли (1,79 млн доларів). За останнє десятиліття імпорту з Ізраїлю поступово зменшувався з кожним роком, так наприклад показник в 2010 році був 210 млн доларів, а в 2020 – майже 40 млн доларів. В 2019 році, згідно з базою даних ООН COMTRADE Йорданія взагалі не імпортувала товарів з Ізраїлю через напружений стан відносин між країнами⁷⁹.

Важливим сферою співпраці між країнами є водні ресурси. Ізраїль почав перекачувати до Йорданії 50 мільйонів кубометрів води на рік з Галілейського моря в рамках складного комплексу домовленостей. Обговорення про передачу додаткових 50 мільйонів кубометрів води з Галілейського моря тривали протягом 2000-х років, і тільки 9 травня 2005 року Йорданія, Ізраїль та Палестинська влада підписали угоду про розробку трубопроводу Red Sea–Dead Sea Conveyance (RSDSC)⁸⁰. З йорданської точки зору, найбільш важливим компонентом проекту Red-Dead Canal є будівництво великого опріснювального заводу в Акабі. Планується, що цей завод в Акабі розроблятиметься в кілька етапів і в довгостроковій перспективі стане одним з найважливіших джерел води в Йорданії⁸¹.

⁷⁸ Jordan Exports to Israel. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/israel/> (last accessed 10.11.21).

⁷⁹ Israel Exports to Jordan. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/israel/exports/jordan/> (last accessed 10.11.21).

⁸⁰ Jordan and Israel: Tensions and Water Cooperation in the Middle-East. *Climate diplomacy*. 2021. URL: <https://climate-diplomacy.org/case-studies/jordan-and-israel-tensions-and-water-cooperation-middle-east/> (last accessed 10.11.21).

⁸¹ Davidson E. Jordan Will Gain Nothing From Confrontation Against Israel. *JINSA*. June 30. 2020. URL: <https://jinsa.org/jordan-will-gain-nothing-from-confrontation-against-israel/> (last accessed 10.11.21).

Ще однією важливою сферою є енергетика. Між Йорданією та Ізраїлем у вересні 2016 року була підписана енергетична угода на 10 млрд. доларів. Очолуваний Ізраїлем консорціум, що включає американську Noble Energy та ізраїльську Delek Group, постачатиме Йорданії приблизно 1,6 трильйона кубічних метрів природного газу з родовища Левіафан протягом 15 років. Ці поставки забезпечать приблизно 40% потреб Йорданії в газі. Цей договір робить Йорданію менш залежною від енергоресурсів з країн Затоки, особливо від Саудівської Аравії⁸².

Провідні ізраїльські компанії відкривають заводи в Йорданії і співпрацюють з йорданськими інвесторами і виробниками. На практиці успіх QIZ відбився в основному на йордансько-ізраїльському співробітництві в галузі транзитної торгівлі, а також на інвестиціях ізраїльських компаній в текстильну і швейну галузі Йорданії. Співпраця перейшла в форму субпідряду, коли Ізраїль експортує сировину в Йорданію і отримує натомість готову продукцію⁸³. Значно збільшився імпорт Ізраїлю з регіону Затоки через Йорданію, в основному хімічної і нафтохімічної продукції, а також імпорт різних споживчих товарів із зон вільної торгівлі в Затоці. Крім того, Йорданія використовує маршрут, що проходить через прикордонний перехід через річку Йордан і порт Хайфи, для експорту на європейські ринки (включаючи Туреччину, Росію та Східну Європу) в якості заміни наземного маршруту через Сирію, в основному для експорту сільськогосподарської продукції. Цей маршрут через порт Хайфи також слугує для імпорту деяких турецьких та інших товарів через Ізраїль в Йорданію, а звідти до країн Затоки.

Ізраїль сприяє якнайшвидшій реалізації йорданського національного плану реабілітації сирійських біженців в північних і північно-східних районах Йорданії. Лівава частка цієї програми складається з проєктів в галузі водопостачання та охорони здоров'я, а також інших проєктів в

⁸²Bustani H. Exposing Jordan's Gas Deal with Israel. *Middle East Research and Information Project*. 2019. URL: <https://merip.org/2019/09/exposing-jordans-gas-deal-with-israel/> (last accessed 10.11.21).

⁸³Safi M., Holmes O. Jordan and Israel's 25-year peace deal under more strain than ever. *The Guardian*. November 26. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/26/jordan-israel-25-year-peace-deal-strain-donald-trump/> (last accessed 10.11.21).

областях, в яких Ізраїль, як відомо, є світовим лідером. Можемо також додати до цього списку цілеспрямоване співробітництво в розвитку периферійних районів, особливо регіонів Ейлат-Акаба і Арава на півдні, а також долини річки Йордан і долини Бейт-Шеан на півночі⁸⁴.

Отже, йордансько-ізраїльські відносини мають широкий спектр. Головною сферою співпраці між країнами є економіка. Важливими аспектами співробітництва є водне господарство та енергетична сфера. Ізраїль здійснює підприємницьку діяльність, а також допомагає біженцям на території Йорданії. Діалог між країнами відбувається на різних рівнях.

Висновки до Розділу 1.

Регіональний вектор займає важливе місце у формування зовнішньої політики Йорданії. Хашимітське королівство завжди прагне підтримувати тісні відносини із сусідами та з країнами Близького Сходу в цілому. Регіональна кон'юнктура змушує Йорданію розширювати сфери відносин із партнерами.

Єгипет є важливим актором у зовнішній політиці королівства. Країни підтримують добросусідські відносини. Йорданське та єгипетське керівництво мають спільні погляди щодо низки питань як: палестинська проблема, боротьба з тероризмом та війна в Лівії. Важливими сферами співпраці є економіка, безпека та культура. Нормативно-правова база між Йорданією та Єгиптом є широкою, а політичний діалог відбувається часто та на різних рівнях.

Королівство Саудівська Аравія є також важливим партнером для Йорданії. Йордансько-саудівські відносини мають глибоке коріння. Країнам вдалося встановити тісні взаємини, не дивлячись на певні незначні розбіжності щодо регіональної політики. Торгівля, інвестиції та водні ресурси є головними галузями співробітництва. Фінансова допомога від КСА

⁸⁴ Jordan-Israel relations from 1994. *The Jordan Times*. October 26, 2014. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-israel-relations-1994/> (last accessed 10.11.21).

дає змогу йорданському керівництву впоратися з наслідками криз. Країни підписали низку важливих договорів та мають тісний політичний діалог.

Незважаючи на історично складену ворожість, Йорданія та Ізраїль встановили двосторонні відносини. Примирення з Ізраїлем допомогло королівству збільшити обсяги своєї торгівлі, не тільки з Тель-Авівом, але із США та європейськими країнами. Палестинське питання є наріжним каменем у відносинах Йорданії з Ізраїлем. Слід зазначити, що країни мають значну співпрацю в економіці та в галузі водних ресурсів.

РОЗДІЛ 2. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЙОРДАНІЇ З ПРОВІДНИМИ МІЖНАРОДНИМИ АКТОРАМИ

2.1. Відносини з США

З початком Холодної війни, важливість пошуку відповідного союзника мала особливе значення для королівства Йорданія. Після розпаду біполярної системи, Йорданія та США мали певні проблеми у відносинах, які вдалося владнати двом адміністраціям. На сьогодні, США має стратегічне значення для йорданської політики. У зв'язку із геополітичним положенням Йорданії, безпекова, економічна та гуманітарна сфери відіграють важливу роль при розробці порядку денного.

Дипломатичні відносини між Йорданією та Сполученими Штатами були встановлені 18 лютого 1949 року, коли Уеллс Стейблер вручив вірчі грамоти як повірений у справах в Аммані. На зустрічі Ейзенхауера та Хусейна 25 березня 1959 року, під час першої поїздки короля до Сполучених Штатів, президент висловив побоювання з приводу радянського імперіалізму в регіоні та пообіцяв продовжувати військову та економічну допомогу Йорданії. Заявлена готовність підтримувати американські інтереси в регіоні започаткували партнерство між двома країнами⁸⁵.

Примітно, що йордансько-американські відносини мали негативний вплив під час адміністрації Картера, коли Йорданія відмовилася брати участь у Кемп-Девідських мирних переговорах між Єгиптом та Ізраїлем у 1978 – 1979 роках. Король Хусейн також відмовився приєднатися до очолюваної США міжнародної коаліції проти Іраку у 1990 – 1991 роках. Загалом розбіжності обмежилися цими помітними, але короткочасними відхиленнями від загальної згоди Йорданії із політикою Сполучених Штатів на Близькому Сході.

⁸⁵Ackerson P. Jordan, the US, and the Cold War: The Birth of a Strategic Alliance. *Wilson Center*. June 11. 2018. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/jordan-the-us-and-the-cold-war-the-birth-strategic-alliance> (last accessed: 10.11. 2021).

Йорданія під керівництвом сина Хусейна, Абдалли II, продовжила тісні стосунки та підтримала американців під час війни з Іраком 2003 року, а також приєдналася до коаліції проти ІДІЛ в 2014 році, яку очолюють США. Під час президенства Д. Трампа відносини між країнами відносно охолодилися після рішення 45-го президента визнати Єрусалим столицею Ізраїлю та перенести туди посольство США в грудні 2017 року. Йорданія опинилася в центрі конфлікту між американською адміністрацією та Палестинською владою⁸⁶. Йорданські чиновники неодноразово заявляли, що давня позиція королівства полягає в тому, що будь-яка остаточна ізраїльсько-палестинська мирна угода повинна включати в себе палестинську державу на основі кордонів 1967 року зі столицею у Східному Єрусалимі⁸⁷.

Відповідно до розділу 517 Закону США про іноземну допомогу 1961 року, Йорданія є стратегічним партнером США поза межами НАТО. Цей статус було зазначено документом Адміністрації Президента від 25.11.1996 року⁸⁸. Йорданія та США також мають Угоду про статус збройних сил від 1996 року, Угоду про придбання і взаємне обслуговування (ACSA) від 2006 року та Угоду про оборонне співробітництво 2021 року, що відображає важливе значення двосторонніх відносин⁸⁹. Ці договори складають основу нормативно-правової бази Йорданії та США у військовій сфері і це дає змогу країнам успішно співпрацювати у цьому напрямку.

Партнерство в економічній сфері розпочалося в 1952 році через програму президента Трумена Point IV, яка пізніше стала Агентством США з міжнародного розвитку (USAID)⁹⁰. USAID співпрацює з Йорданією у широкому спектрі проектів у сферах економічного розвитку, збереження

⁸⁶Al-Jnaidi L. Does Trump deal present new challenge to US-Jordan ties? *Anadolu Agency*. February 11. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/does-trump-deal-present-new-challenge-to-us-jordan-ties/1730514/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁸⁷Schaer C. Jordan and the US: An alliance too important to fail. *DW*. July 19. 2021. URL: <https://www.dw.com/en/jordan-and-the-us-an-alliance-too-important-to-fail/a-58291101/> (last accessed: 26.09. 2021).

⁸⁸ Designation of Jordan as a Major Non-NATO Ally. Federal Register. *The White House*. November 25. 1996. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-1996-11-25/pdf/96-30222.pdf> / (last accessed: 10.11. 2021).

⁸⁹ U.S. Security Cooperation With Jordan . *Bureau of Politic-Military Affairs*. May 21. 2021. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-jordan/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁹⁰Bauer J. Views of Point IV. *Harry S. Truman Library*. 2020. URL: <https://www.trumanlibrary.gov/education/lesson-plans/conflicting-views-point-iv/> (last accessed: 25.09. 2021).

водних ресурсів, охорони здоров'я, освіти та навчання, а також управління. Оскільки економіка Йорданії продовжувала зростати, йордансько-американське економічне партнерство набувало тіснішого характеру. Прокламацією президента США № 6955 від 21 листопада 1996 року було засновано план кваліфікаційних промислових зон (QIZ) з Хашимітським королівством. QIZ надає безмитний і квотний доступ до американських ринків і має важливий ефект у стимулюванні зростання торгівлі між двома країнами⁹¹. Йорданія та США у 1997 році підписали Двосторонній інвестиційний договір (Bilateral Investment Treaty – BIT)⁹². BIT сприяє розвитку приватного сектору, забезпечуючи відкрите та безпечне інвестиційне середовище. Покращення економічних відносин відбулось у 2000 році з підписанням Угоди про вільну торгівлю (Jordan – United States Free Trade Agreement – JUSFTA)⁹³. Дві країни домовилися про поетапне зниження тарифів до 2010 року, за винятком тарифів на тютюн, тютюнових виробів та алкоголь. Важливими елементами є також Меморандуми про взаєморозуміння 2010-2014, 2015-2017 і 2018-2022 років⁹⁴. Ці документи націлені на підтримку довгострокових зусиль щодо розвитку та безпеки країни.

Слід, також відзначити, що йорданські лідери здійснили 79 візитів до США з початку встановлення двосторонніх відносин між країнами, де 38 візитів припадає на період правління короля Хусейна, а 41 – Абдалли II. Візити відбуваються з періодичністю 1-2 рази на рік⁹⁵. Своєю чергою лише 4 американських президенти (Р. Ніксон, Б.Клінтон, Дж. Буш-молодший та Б. Обама) відвідали Йорданію 6 разів. 22-24 березня 2013 року відбувся

⁹¹Haddad J. The Future of Jordan's Qualified Industrial Zones (QIZs). *Royal Scientific Society of Jordan*. 2013. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ammen/10677/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁹² Jordan - United States of America BIT (1997). *Investment Policy Hub*. 2014. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/2194/jordan---united-states-of-america-bit-1997/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁹³ U.S. - Jordan Free Trade Agreement. *International Trade Administration*. URL: <https://www.trade.gov/us-jordan-free-trade-agreement/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁹⁴Sharp J. Jordan: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. July 15. 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33546/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁹⁵ Visits by Foreign Leaders of Jordan. Office of the Historian, Foreign Service Institute. *United States Department of State*. 2021. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/visits/jordan/> (last accessed: 27.09. 2021).

останній, на сьогодні, візит лідера США до країни. Візити американських представників до королівства частіше відбуваються на рівні держсекретарів або профільних міністрів⁹⁶.

Йорданський король був одним із перших хто привітав Джо Байдена з перемогою на виборах та мав телефонну розмову з президентом США, який в свою чергу наголошував на необхідності зустрічі між двома керівниками держав. Йорданський король є першим із лідерів Близького Сходу, хто мав особисту зустріч з 46-м президентом США 19 липня 2021 року у Вашингтоні⁹⁷. Загалом, лідери обговорили ситуацію в регіоні, домовились про покращення відносин у військовій сфері між країнами, а також посилили боротьбу проти коронакризи в Йорданії. У результаті Йорданія отримала 500 тисяч вакцин. Допомога США для Йорданії у подоланні наслідків COVID-19 склала майже 35,4 млн. доларів, включаючи майже 20,8 млн. доларів гуманітарної допомоги для підтримки населення Йорданії, включаючи біженців та членів приймаючих громад.

Йорданія та США належать до низки тих самих міжнародних організацій, включаючи Організацію Об'єднаних Націй, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Світову організацію торгівлі. Йорданія також є партнером у співпраці з Організацією з безпеки та співробітництва в Європі⁹⁸.

Йорданія та США поділяють спільні цілі всеосяжного, справедливого та міцного миру в регіоні та припинення насильницького екстремізму, що загрожує безпеці регіону та всього світу. Амман та Вашингтон мають спільну позицію про те, що єдиний шлях до вирішення конфліктів та криз полягає у застосуванні дипломатичних засобів. Після терористичних атак 11 вересня

⁹⁶ Presidential and Secretaries Travels to Jordan. Office of the Historian, Foreign Service Institute. *United States Department of State*. 2021. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/jordan/> (last accessed: 27.09. 2021).

⁹⁷Holland S. Biden meets Jordan's King Abdullah to discuss Middle East issues. *Reuters*. July 20. 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/biden-host-jordans-king-abdullah-broad-array-middle-east-talks-2021-07-19/> (last accessed: 25.09. 2021).

⁹⁸Sharp J. Jordan: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. July 15. 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33546/> (last accessed: 25.09. 2021).

2001 року, Йорданія підтримала США у боротьбі із загальною загрозою тероризму. Йорданія є членом Глобальної коаліції проти ІДІЛ з вересня 2014 року⁹⁹. У зв'язку з регіональними заворушеннями Йорданія та США посилили співпрацю у військовій, економічній та політичній сферах.

Йордансько-американське військове співробітництво є ключовою складовою двосторонніх відносин. Військова допомога США в першу чергу спрямована на те, щоб військові відомства Йорданії могли закуповувати та підтримувати системи звичайної зброї американського походження. У 1996 році Сполучені Штати надали Йорданії статус основного союзника, що не є членом НАТО (Major Non-NATO Ally – MNNA), і це, серед іншого, дає Йорданії право на розширені закупівлі в США, навчання та позики на обладнання для спільних досліджень та розробок. За даними Державного департаменту, Йорданія отримує одне з найбільших асигнувань на фінансування міжнародної військової освіти та навчання (International Military Education and Training – IMET) у всьому світі. Серед випускників IMET в Йорданії є король Абдалла II, голова Об'єднаного штабу, заступник голови, командувач ВПС, командир спецназу та багато інших командирів.

Іноземне військове фінансування (Foreign Military Financing – FMF) та допомога Міністерству оборони, що контролюється Державним департаментом, розроблене для підтримки багаторічних (зазвичай п'ятирічних) планів закупівель для збройних сил Йорданії. FMF можна використовувати для придбання нового обладнання (наприклад, боєприпасів з точним наведенням, прилади нічного бачення) або для підтримки попередніх придбань (наприклад, гелікоптери Blackhawk, літаки АТ-802). Гранти FMF дозволили Королівським військово-повітряним силам Йорданії закупити боєприпаси для своїх винищувачів F-16 та парк з 31 вертольотів UH-60 Blackhawk. Сполучені Штати збільшили військову допомогу Йорданії в результаті громадянської війни в Сирії та операцій США проти Ісламської

⁹⁹ U.S. Security Cooperation With Jordan . *Bureau of Politic-Military Affairs*. May 21. 2021. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-jordan/> (last accessed: 25.09. 2021).

держави. Хоча Йорданія все ще отримує основну частину військової допомоги США через рахунок FMF, Конгрес дозволив асигнування на оборону для посилення безпеки кордону Йорданії. США допомагає фінансувати створення Системи прикордонної безпеки Йорданії, інтегрованої мережі охоронних веж, камер спостереження та радарів для охорони кордонів королівства з Сирією та Іраком. З 2015 року Держдепартамент надав Йорданії 2,155 млрд. доларів у вигляді іноземного військового фінансування (FMF), що робить Йорданію третім за величиною глобальним одержувачем коштів FMF за цей період часу. Крім того, з 2018 року Міністерство оборони (Department of Defense – DoD) надало 327 млн. доларів Збройним силам Йорданії (Jordan Armed Forces – JAF)¹⁰⁰.

Американські військові також присутні на території Йорданії, а саме на авіабазі Муваффак Сальті з початку військової боротьби проти Саддама Хусейна (2003). Згідно з доповіддю президента Дж. Байдена у червні 2021 році про резолюцію щодо вирішення військових повноважень Конгресу, на прохання уряду Йорданії приблизно 2976 військовослужбовців США направляються до Йорданії для підтримки операцій проти ІДІЛ, посилення безпеки Йорданії та сприяння регіональній стабільності. В свою чергу Міністерство оборони США оголосило, що обладнання та матеріали, які раніше зберігалися на закритій зараз американській базі в Катарі, будуть переміщені до Йорданії¹⁰¹.

Іншим важливим напрямом співпраці між країнами є економічна сфера. Так, у 2000 році Йорданія та США підписали угоду про вільну торгівлю, першу угоду про вільну торгівлю США з арабською країною. Угода розширила торговельні відносини за рахунок зниження економічних бар'єрів,

¹⁰⁰ U.S. Security Cooperation With Jordan. *Bureau of Politic-Military Affairs*. May 21. 2021. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-jordan/> (last accessed: 25.09. 2021).

¹⁰¹ Sharp J. Jordan: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. July 15. 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33546/> (last accessed: 25.09. 2021).

захисту інтелектуальної власності, забезпечення прозорості регулювання та вимог ефективного дотримання трудових та екологічних вимог¹⁰².

Обсяг торгівлі між Йорданією та США в 2020 році склав 3,1 млрд. доларів. США займає 1-е місце в світовому експорті Йорданії. Експорт Йорданії до США в 2020 році склав 1,75 млрд. доларів, що на 19,6% більше, ніж у 2018 році, і на 134,8% порівняно з 2009 роком. Найпопулярнішими категоріями експорту у 2020 році були: трикотажний одяг (1,3 млрд. доларів), тканини (469 млн. доларів), дорогоцінні метали та каміння (ювелірні вироби) (78 млн. доларів) та мінеральне паливо (60 млн. доларів)¹⁰³.

США є 3-м найбільшим імпортером товарів до Йорданії. Імпорт американських товарів до Йорданії у 2020 році склав 1,3 млрд. доларів, що на 5,6% менше, ніж у 2018 році, але на 25,2% більше, ніж у 2009 році. Імпорт Йорданії із США збільшився на 340% у порівнянні з 2001 роком (до ЗВТ). Найпопулярнішими категоріями імпорту у 2020 році були: транспортні засоби (458 млн. доларів), мінеральне паливо (213 млн. доларів), авіація (116 млн. доларів), фрукти та горіхи (75 млн. доларів)¹⁰⁴.

Важливою сферою у відносинах між країнами є американська фінансова допомога. Загальна двостороння допомога США Йорданії до 2018 фінансового року становила 22 млрд. доларів. Сполучені Штати є найбільшим партнером двосторонньої допомоги Йорданії, надавши у 2020 році понад 1,5 млрд. доларів, у тому числі 1,082 млрд. доларів, виділених Конгресом США Йорданії через USAID у бюджеті на 2020 фінансовий рік, та 425 млн. доларів із фондів іноземного військового фінансування Держдепартаменту. США також надали гуманітарну допомогу на суму близько 1,7 млрд. доларів для підтримки сирійських біженців у Йорданії. У 2018 році США та Йорданія підписали Меморандум про взаєморозуміння

¹⁰² U.S. - Jordan Free Trade Agreement. *International Trade Administration*. URL: <https://www.trade.gov/us-jordan-free-trade-agreement/> (last accessed: 25.09. 2021).

¹⁰³ Trading Economics. Jordan Exports to United States. *Central Bank of Jordan*. July. 2021 URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/united-states/> (last accessed: 25.09. 2021).

¹⁰⁴ Trading Economics. Jordan Imports. *Central Bank of Jordan*. July. 2021. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/imports/> (last accessed: 25.09. 2021).

про надання Йорданії двосторонньої іноземної допомоги на суму 6,375 млрд доларів протягом 5-річного періоду. Меморандум про взаєморозуміння посилює розширення співробітництва та діалогу між двома країнами у різних галузях. Поточні пріоритетні галузі включають макроекономічну політику, конкурентоспроможність, розвиток приватного сектору, енергетику, водні ресурси, управління, освіту, охорону здоров'я та розширення прав та можливостей жінок та молоді¹⁰⁵.

Сполучені Штати надають Йорданії економічну допомогу для бюджетної підтримки в рамках програми USAID. Грошова допомога США надається королівству для оплати зовнішнього боргу, підтримки біженців із Сирії та витрат на імпорт палива, оскільки Йорданія майже повністю залежить від імпорту для своїх внутрішніх енергетичних потреб¹⁰⁶. Програми USAID в Йорданії зосереджені на різних секторах, включаючи поширення демократії, збереження води, децентралізацію, охорону здоров'я та освіту (зокрема будівництво та оновлення державних шкіл)¹⁰⁷.

У секторі демократії допомога США націлена на розбудову потенціалу для офісів підтримки парламенту, судової ради Йорданії, Йорданської комісії з питань доброчесності та протидії корупції та Міністерства юстиції. Міжнародний республіканський інститут та Національний демократичний інститут також отримали гранти США на підготовку груп Незалежної виборчої комісії Йорданії, йорданських політичних партій та депутатів парламенту. У сфері водного господарства основна частина економічної допомоги США присвячена оптимізації управління дефіцитними водними ресурсами. USAID допомагає Міністерству водних ресурсів та зрошення, а також місцевим водоканалам, таким як Міяхуна, Водним компаніям Акаби та Ярмук, Управлінню водних ресурсів Йорданії та Адміністрації долини річки

¹⁰⁵ Sharp J. Jordan: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. July 15. 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33546/> (last accessed: 25.09. 2021).

¹⁰⁶Yom S. Jordan Has Become a Banana Monarchy. *FP*. April 15. 2021. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/04/15/jordan-king-hamzah-crisis-hashemites-us-banana-monarchy/> (last accessed: 25.09. 2021).

¹⁰⁷ U.S. Relations with Jordan. *Bureau of Near Eastern Affairs*. December 30. 2020. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-jordan/> (last accessed: 25.09. 2021).

Йордан. У сфері децентралізації Chemonics International є основним партнером USAID США у реалізації проекту «Міста, що впроваджують прозорі, інноваційні та ефективні рішення» (CITIES), метою якого є покращення основних послуг. USAID також фінансує розвиток інфраструктури в муніципалітетах Йорданії, щоб допомогти створити робочі місця для сирійських біженців та йорданців.

У секторі охорони здоров'я, USAID надають підтримку Міністерству охорони здоров'я Йорданії у реагуванні на пандемію COVID-19. Крім того, USAID надає фінансування для поліпшення охорони здоров'я дітей спільно з партнерами, такими як Family Health International (FHI), Management Systems International (MSI) та Abt Associates,¹⁰⁸.

Йордансько-американські відносини з початку становлення мали важливе значення для обох сторін. Під час Холодної війни, Йорданія займала проамериканську позицію. На початку 1990-х років відбулося певне охолодження відносин через підтримку Іраку з боку йорданського керівництва. Друга половина 1990-х та початок 2000-х років характеризується підписанням низки угод військового, економічного та гуманітарного характеру, внаслідок чого відносини між країнами набули стратегічного значення. Президентство Д. Трампа внесло певну невизначеність для Йорданії через занадто відкриту проізраїльську позицію США. На сьогодні, спостерігається покращення відносин. Співпраця між королівством Йорданія та Сполученими Штатами має широкий спектр галузей, основними з яких є військова, безпекова, економічна та гуманітарна сфери.

2.2. Двосторонні відносини Йорданії та ЄС

Відносини Йорданії з Європейським Союзом мають важливе значення для обох міжнародних акторів. Між королівством та союзом існує діалог

¹⁰⁸ Jordan-US Relations. *The Embassy of the Hashemite kingdom of Jordan*. URL: <http://jordanembassyus.org/page/jordan-us-relations/> (last accessed: 25.09. 2021).

щодо низки важливих питань сьогодення, зокрема міграційна криза, боротьба з тероризмом, допомога біженцям та ін. З кожним роком взаємини між Йорданією та ЄС стають глибшими та стосуються різних сфер суспільного життя.

Контакт Йорданії з європейським співтовариством розпочався ще в 1977 році, коли було підписано договір про співпрацю¹⁰⁹. Тісні відносини між Йорданією та ЄС беруть свій початок з 1990-х років, коли було створено зону вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію між ЄС та Йорданією, підписаної у 1997 році¹¹⁰. Йорданія була першою середземноморською країною-партнером, яка завершила технічні переговори, що призвели до «розширеного статусу» з ЄС у 2010 році¹¹¹. Внаслідок чого, ЄС запровадив механізми фінансової співпраці з Йорданією через Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП)¹¹². Йорданія та ЄС також узгодили протокол про створення двостороннього Механізму врегулювання спорів, який набув чинності у 2011 році¹¹³. Рада Європейського Союзу у 2011 році прийняла директиви щодо переговорів щодо поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з Йорданією. У липні 2016 року під час засідання Комітету асоціації Йорданія – ЄС, країни домовились спростити правила торгівлі, щоб збільшити експорт йорданських продуктів до Європейського Союзу¹¹⁴. Метою економічних відносин Йорданія – ЄС є сприяння встановленню двосторонньої вільної торгівлі з Йорданією, яка могла б стати першим

¹⁰⁹ Council Regulation (EEC) No 1659/77 of 18 July 1977 on the safeguard measures provided for in the Cooperation Agreement and the Interim Agreement between the European Economic Community and the Hashemite Kingdom of Jordan. *EUR LEX*. 1977. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31977R1659> (last accessed: 16.11.2021).

¹¹⁰ Euro-Mediterranean agreement between the European Communities and Kingdom of Jordan. *Investment Policy Hub*. 1997. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/3156/ec-jordan-association-agreement> (last accessed: 16.11.2021).

¹¹¹ EU/Jordan ENP Action Plan. *European External Action Service*. 2010. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/jordan/documents/eu_jordan/jordan_enp_ap_final_en.pdf (last accessed: 16.11.2021).

¹¹² Report on EU - Jordan relations in the framework of the revised European Neighborhood Policy (June 2018 - April 2019). *European Commission*. October 15. 2019. URL: <https://reliefweb.int/report/jordan/report-eu-jordan-relations-framework-revised-european-neighbourhood-policy-june-2018/> (last accessed: 16.11.2021).

¹¹³ Jordan. *European Commission*. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/enlargement-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/jordan_en/ (last accessed: 16.11.2021).

¹¹⁴ Decision No 1/2016 of the EU-Jordan Association Committee of 19 July 2016. *EUR LEX*. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2016/1436/oj> (last accessed: 16.11.2021).

кроком до створення більш широкої регіональної євро-середземноморської зони вільної торгівлі¹¹⁵.

Діалог між Йорданією та ЄС є частим і на різних рівнях. Йорданський король Абдалла II здійснив 10 офіційних візитів з початку свого правління в 2002, 2004, 2012, 2013, 2015, 2016 (2 візити), 2018, 2020 та 2021. В свою чергу представники ЄС (президенти Європейської Комісії та Європейської Ради, Верховний представник ЄС у закордонних справах та політиці безпеки) відвідали Амман 7 разів в 2004, 2010, 2012, 2016 (2 візити), 2017 та 2021¹¹⁶.

Основні двосторонні зустрічі відбуваються в рамках таких ініціатив: Рада асоціації ЄС-Йорданія (the EU-Jordan Association Council); економічний кластер ЄС-Йорданія (the EU-Jordan economic cluster), Підкомітет з прав людини, демократизації та управління (Subcommittee on Human Rights, Democratisation and Governance); кластер безпеки ЄС-Йорданія (EU-Jordan security cluster), Підкомітет з питань юстиції та безпеки (Subcommittee on Justice and Security)¹¹⁷.

З 2005 року на території королівства діє Представництво ЄС в Йорданії. Воно відіграє дипломатичну роль у допомозі для досягнення політичних, економічних та соціальних реформ в Йорданії. Мета представництва втілення Угоди про асоціацію, а також допомога у розширенні та зміцненні відносин Йорданія-ЄС у різних галузях¹¹⁸.

Економічний аспект займає важливе місце у двосторонніх відносинах. ЄС є одним з основних торгових партнерів королівства. Йорданія є 63-м найбільшим торговельним партнером ЄС¹¹⁹.

¹¹⁵ Jordan, EU reaffirm 'Solid Partnership'. *The Embassy of the Hashemite Kingdom of Jordan*. June 1. 2021. URL: <http://jordanembassyus.org/news/jordan-eu-reaffirm-solid-partnership/> (last accessed: 16.11.2021).

¹¹⁶ Visits. *King Abdullah II*. 2021. URL: https://kingabdullah.jo/en/search?search_api_views_fulltext=King%20in%20Brussels&field_date%5Bdate%5D=&field_date_1%5Bdate%5D=&type=All&page=6(last accessed: 16.11.2021).

¹¹⁷ Report on EU-JORDAN relations in the framework of the revised ENP (2017-2018). *European Commission*. 2018. URL: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/jordan_country_report_2017-2018_final.pdf(last accessed: 16.11.2021).

¹¹⁸ Delegation of the European Union to Jordan. European External Action Service. 2021. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/jordan_en(last accessed: 16.11.2021).

¹¹⁹ EU report: EU-Jordan cooperation remains strong and diverse. *European Commission*. October 25. 2019. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6150/ (last accessed: 16.11.2021).

Загальна торгівля товарами між ЄС та Йорданією склала 3,4 млрд. євро у 2020 році. Імпорт ЄС з Йорданії склав 400 млн. євро. Основними продуктами експорту були: хімікати (120 млн. євро), паливо (70 млн. євро), а також машини та транспортне обладнання (50 млн. євро). Імпорт Йорданії з ЄС у 2020 році становив 3 млрд. євро, а основною продукцією імпорту були: машини та транспортне обладнання (900 млн. євро), сільськогосподарська продукція та сировина (770 млн. євро) та хімічні продукти (600 млн. євро)¹²⁰.

ЄС надає значну економічну допомогу для королівства. Європейський інструмент сусідства (The European Neighbourhood Instrument – ENI) був ключовим фінансовим інструментом для двостороннього співробітництва на період 2014-2020 років¹²¹. Новий Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (The Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – NDICI) визначить співпрацю ЄС на період 2021-2027 років¹²². З 2014 по 2020 двостороння допомога ЄС для Йорданії в рамках ENI склала 765 млн. євро та була зосереджена на наступних трьох пріоритетних секторах: посилення соціального та економічного розвитку, зміцнення верховенства права, удосконалення кордонів та запобігання насильницькому екстремізму.

ЄС також надає значну підтримку для Йорданії, щоб впоратися з міграційною кризою. Загальна допомога ЄС становить майже 3,3 млрд. євро з 2011 року. Ці кошти країна отримує різними інструментами, як:

- 1,2 млрд. євро двосторонньої допомоги в рамках ENI.
- 1,08 млрд. євро макрофінансової допомоги.
- 512 млн. євро негуманітарної допомоги, спрямованої через

Регіональний трастовий фонд ЄС.

¹²⁰ Trade. Jordan. *European Commission*. September 28. 2021. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/jordan/> (last accessed: 16.11.2021).

¹²¹ European Neighbourhood Instrument (ENI). *European Commission*. 2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/e/european-neighbourhood-investment (last accessed: 16.11.2021).

¹²² Global Europe: Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument. *European Commission*. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_en (last accessed: 16.11.2021).

- 375 млн. євро гуманітарної допомоги.
- 65 млн. євро в рамках Інструменту сприяння стабільності та миру

Остання кредитна програма в розмірі 700 млн. євро була прийнята в травні 2020 року, щоб допомогти Йорданії підтримати економічну стабілізацію, підвищити стабільність, прискорити впровадження економічних реформ і обмежити економічні наслідки пандемії коронавірусу¹²³.

Ще одним важливим аспектом відносин між Йорданією та ЄС є безпековий фактор в регіоні Близького Сходу. На досі, триває діалог з ЄС з таких питань, як боротьба з тероризмом, безпека, судове співробітництво, комплексне управління кордонами, цивільний захист, а також участь Йорданії у місіях спільної політики безпеки та оборони. Таким чином, ЄС та Йорданія розпочали роботу в галузі запобігання та протидії насильницькому екстремізму та покращення авіаційної та прикордонної безпеки, до якої залучені спеціалізовані установи ЄС. ЄС повністю підтримує ініціативу йорданського короля «процес Акаби», спрямовану на консолідацію глобальних зусиль проти тероризму. У червні 2018 року Рада ЄС ухвалила рішення, що уповноважує Комісію розпочати переговори з Йорданією щодо угоди про обмін персональними даними між Європолом та Йорданською генеральною дирекцією розвідки (General Intelligence Directorate – GID)¹²⁴.

Події в Сирії та Іраку зберігали загрози безпеці на кордонах та в межах країни. У відповідь Йорданія та ЄС зосередилися на розбудові потенціалу в рамках підходу комплексного управління кордонами, починаючи з проєктів щодо підвищення спроможності та ефективності на контрольно-пропускному пункті Караме-Тарбіл з Іраком та створення логістичного центру на північному сході Йорданії. Нова програма комплексного управління кордонами зв'яже безпеку з економічними та торговими аспектами. У

¹²³ Jordan. *European Commission*. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/enlargement-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/jordan_en/ (last accessed: 16.11.2021).

¹²⁴ A step forward in the EU-Jordan relations. *Camera di Commercio*. 2020. URL: <https://www.ccitabel.com/ccib/en/home/706-a-step-forward-in-the-eu-jordan-relations/> (last accessed: 16.11.2021).

Йорданії розміщений регіональний секретаріат Центру передового досвіду ЄС по мінімізації хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних ризиків. Відповідно до цього, здійснюються різні заходи з розбудови потенціалу, такі як біобезпека та біозахист, підтримка осіб, які надають першу допомогу, служби екстреної медичної допомоги та охорона критичних водних об'єктів¹²⁵.

Відносини між Йорданією та ЄС мають широкий спектр співпраці. З 90-х років комунікація набула особливого характеру, коли було підписано низку угод. ЄС є важливим партнером для Йорданії, оскільки налагоджений постійний діалог між двома міжнародними акторами щодо торгівлі, міграційної кризи, боротьбі з тероризмом та мирному врегулюванню конфлікту в регіоні. Економіка, безпека та гуманітарна допомога є головними сферами співробітництва. Тенденція до поглиблення відносин між Йорданією та ЄС спостерігається з кожним роком.

2.3. Відносини Йорданії і КНР

Йордансько-китайські відносини мають важливе значення для обох країн. Економічна сфера стала наріжним каменем у відносинах. Прихід до влади Абдалли II активізував діалог між Йорданією та КНР, що сприяло поглибленню взаємин. Йорданія, через своє географічне положення, входить в рамки ініціативи «Один пояс, один шлях». Це стимулює покращення двосторонніх відносин і в свою чергу має переваги, як для Йорданії, так і для КНР.

В квітні 1977 року було встановлено дипломатичні відносини між країнами. До 90-х років не спостерігалось стрімкого розширення двосторонніх відносин. Ситуація змінилась з приходом до влади короля Абдалли II в 1999 році, коли в 2000-х роках були підписані угоди економічного характеру, а також відбувалися часті візити між

¹²⁵ EU report: EU-Jordan cooperation remains strong and diverse. *European Commission*. October 25. 2019. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6150/ (last accessed: 16.11.2021).

представниками обох країн. На сьогодні, Амман та Пекін поглиблюють взаємини в інвестиційній, економічній, культурній та військовій сферах.

Основу нормативно-правової бази в економічній сфері становить Двостороння інвестиційна угода (Bilateral Investment Treaty – BIT) підписана в 2001 році¹²⁶. Йорданія та Китай в 2015 році уклали інвестиційну угоду на 7 млрд. доларів, що значно прискорила двосторонній діалог¹²⁷. За цим слідувало підписання Меморандуму про порозуміння щодо співробітництва в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» (2017)¹²⁸.

Щодо інших сфер, то в 2008 році була Угода між Національним енергетичним управлінням Китайської Народної Республіки та Комісією з атомної енергії Йорданського Хашимітського королівства про співробітництво у сфері мирного використання ядерної енергії¹²⁹. Хоча КНР так і не вдалося стати монополістом в сфері ядерної енергетики в Йорданії, оскільки цю позицію зайняла РФ. А в 2015 році дві країни досягнули угоди щодо військового співробітництва на суму 4,7 млн. доларів¹³⁰.

Двосторонній діалог між країнами відбувається часто на різних рівнях. З початку встановлення дипломатичних відносин відбулося лише 6 офіційних двосторонніх зустрічей між лідерами країн в 2000, 2002, 2007, 2008, 2013 та 2015 роках¹³¹. Частіше зустрічі відбуваються на рівні МЗС або профільних міністрів. Обговорення також проходять між йорданськими урядовцями та спеціальним посланником від Китайського уряду у справах Близького Сходу. Йорданія та Китай мають декілька майданчиків, де відбувається діалог між представниками держав, такі як: Комітет дружби між

¹²⁶ China - Jordan BIT. *Investment Policy Hub*. 2001. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/919/china---jordan-bit-2001-> (Last accessed: 02.11.2021).

¹²⁷ Yumul J. Jordan keen for more Chinese investment. *China Daily*. 2021. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202108/16/WS6119c091a310efa1bd668f8f.html> (last accessed: 22.11.21).

¹²⁸ Jordan, China to sign MoU on cooperation under Belt and Road Initiative. *Xinhua News Agency*. November 15. 2017. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/34779.htm/> (Last accessed: 02.11.2021).

¹²⁹ China attaches importance to Jordan's unique role in int'l, regional affairs: FM. *Xinhua*. July 5. 2020. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2020-07/05/c_139188836.htm (last accessed: 02.11.2021).

¹³⁰ Jordan, China sign military cooperation deal. *Jordan Times*. 2015. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-china-sign-military-cooperation-deal> (Last accessed: 02.11.2021).

¹³¹ Jordan. Activities. Ministry of Foreign Affairs of The People's Republic of China. 2021. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xybfs_663590/gjlb_663594/2833_663656/2835_663660/default_1.shtml/ (last accessed: 02.11.2021).

Йорданією та Китаєм (створений в 1988 році) та Форум співпраці між Китаєм та Арабськими державами (2004)¹³². Діалог спрямований на подальше поглиблення відносин в економічній сфері та стосується низки політичних питань. Так, наприклад Китай підтримує ініціативу Йорданії щодо мирного врегулювання конфлікту в Сирії, що цікаво палестинське питання не є на порядку денному. Важливим елементом є і питання Тайваню. З 1977 року Йорданія не підтримує дипломатичних зв'язків з країною, хоча існують економічні відносини. В 2018 році на вимогу Йорданії було змінено назву представницького офісу Тайваню в Аммані з «Комерційний офіс Китайської республіки (Тайвань)» на «Економічний та культурний офіс Тайбею». Після цього обсяг торгівля між країнами почав падати з 420 млн. доларів (2018) до 306 млн. доларів (2020)¹³³.

Важливим елементом відносин між Йорданією та Китаєм є те, що Хамімітське королівство, через своє географічне положення, входить в рамки ініціативи «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative – BRI). Йордансько-китайське партнерство розширилося в 2015 році, коли Йорданія приєдналася до Азіатського банку інфраструктурних інвестицій (Asian Infrastructure Investment Bank – АІВ), важливого механізму фінансування BRI та інших проектів, як член-засновник¹³⁴. У 2016 році Китай чітко висловив свої прагнення щодо Близького Сходу. У тексті під назвою «Документ про арабську політику» китайський уряд підкреслив значення Йорданії та Леванту. У документі чітко зазначається, що більша частина поточної політики Китаю в регіоні зосереджена на «процесі спільного

¹³² Political Exchange. Embassy in The People`s Republic of China in The Hashemite Kingdom of Jordan. 2021. URL: <http://jo.china-embassy.org/eng/sbgx/zzwl/> (last accessed: 02.11.2021).

¹³³Strong M. Under pressure from China, Jordan wants Taiwan to change office name. *Taiwan News*. April 28, 2018. URL: <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3417113/>(last accessed: 02.11.2021).

¹³⁴Tran E. China`s ambitions in the Kingdom of Jordan. *Encyclopedia Geopolitica*. September 23, 2020. URL: <https://encyclopediageopolitica.com/2020/09/23/chinas-ambitions-in-the-kingdom-of-jordan/> (last accessed: 02.11.2021).

здійснення економічного поясу Шовкового шляху та ініціативи Морський шовковий шлях 21-го століття»¹³⁵.

Інвестиції займають важливу нішу у відносинах між країнами. У 2015 році Йорданія та Китай під час CHINA ARAB EXPO підписали інвестиційну угоду на суму понад 7 млрд. доларів для розвитку транспортного, енергетичного та торговельного секторів королівства, включаючи сланцеву електростанцію на суму 2,2 млрд. доларів, яка вироблятиме приблизно 15% національних потреб Йорданії в енергії, національну залізницю вартістю 2,8 млрд. доларів та установку відновлюваної енергії на 1 млрд. доларів США. Управління спеціальної економічної зони Акаби (Aqaba Special Economic Zone Authority –ASEZA) також підписало велику інвестиційну угоду з китайською Інвестиційною палатою Шеньчжень про розвиток промислового та логістичного комплексу в портовому місті на площі близько 1 млн кв. м¹³⁶. 15 листопада 2017 року країни підписали Меморандум про розуміння щодо співробітництва в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», що підтверджує геостратегічну важливість Йорданії¹³⁷.

Інвестиції Китаю не обмежуються енергетикою та торгівлею. У 2018 році китайські чиновники також оголосили про плани побудувати Фуцзяньський морський товарний центр Шовкового шляху в партнерстві з Міністерством транспорту Йорданії та спільним йордансько-китайським університетом в Аммані з метою посилення ролі Йорданії в BRI. У 2018 році країни уклали угоду на 31,5 млн. доларів на фінансування розширення Йорданської дороги Аль-Сальт. Інвестиційна комісія Йорданії повідомляє, що, на сьогодні, Китай бере участь в 376 проектах на території королівства¹³⁸.

¹³⁵Su A. Jordan: China's Gateway to the Middle East. *The Atlantic*. September 25. 2013. URL: <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/09/jordan-chinas-gateway-to-the-middle-east/279988/> (last accessed: 02.11.2021).

¹³⁶Yumul J. Jordan keen for more Chinese investment. *China Daily*. August 16. 2021. URL: <https://global.chinadaily.com.cn/a/202108/16/WS6119c091a310efa1bd668f8f.html/> (last accessed: 02.11.2021).

¹³⁷Jordan, China to sign MoU on cooperation under Belt and Road Initiative. *Xinhua News Agency*. November 15. 2017. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/34779.htm/>(last accessed: 02.11.2021).

¹³⁸Tran E. China`s ambitions in the Kingdom of Jordan. *Encyclopedia Geopolitica*. September 23. 2020. URL: <https://encyclopediageopolitica.com/2020/09/23/chinas-ambitions-in-the-kingdom-of-jordan/> (last accessed: 02.11.2021).

Китай є третім за величиною торговим партнером Йорданії. Протягом останнього десятиліття йордансько-китайський обсяг двосторонньої торгівлі мав швидке зростання і досягнув рекордного рівня в 4,11 млрд. доларів в 2019 році. Під впливом пандемії та інших несприятливих факторів обсяг двосторонньої торгівлі в 2020 році впав до 3,61 млрд. доларів, тобто на 12,08% в порівнянні з 2019 роком. Експорт Йорданії до Китаю становив 168,08 млн. доларів протягом 2020 року, згідно з базою даних ООН COMTRADE. Основою експорту були: добрива (140,62 млн. доларів), предмети одягу, трикотаж (12,02 млн. доларів), мідь (6,00 млн. доларів), машини, ядерні реактори, котли (3,96 млн. доларів) та ін.¹³⁹.

Імпорт Йорданії з Китаю склав 3,2 млрд. доларів протягом 2020 року, згідно з базою даних ООН COMTRADE. Продукти імпорту: електричне обладнання (1,7 млрд. доларів), машини, ядерні реактори, котли (1 млрд. доларів), високотехнологічні продукти (500 млн. доларів), в'язане полотно (297,26 млн. доларів) та ін.¹⁴⁰.

У 2021 році двостороння торгівля між Йорданією та Китаєм значно відновилася, досягнувши 2 млрд. дол. за перші два квартали. Збільшення відбулося на 21,4% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, незважаючи на пандемію, недостатньо відновлений попит та зростання вартості доставки¹⁴¹.

Між країнами також встановлені зв'язки у сфері освіти. У вересні 2008 року було засновано спільний Інститут ТАГ (Талал Абу Газале) – Конфуцій (TAG (Talal Abu-Ghazaleh)–Confucius Institute) для популяризації китайської мови та культури в Йорданії на основі угоди про співпрацю між TAG-Organization та штаб-квартирою Інституту Конфуція у Китаї, а Шеньянський педагогічний університет є китайським університет-партнером. Інститут ТАГ

¹³⁹ Jordan Exports to China. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/china/>(last accessed: 02.11.2021).

¹⁴⁰ Jordan Imports from China. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/imports/china/>(last accessed: 02.11.2021).

¹⁴¹ Ambassador Chen Chuandong Upbeat about China Jordan Trade Ties. Embassy in The People's Republic of China in The Hashemite Kingdom of Jordan. August 9, 2021. URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/cejo/eng/dtxw/t1898268.htm> (last accessed: 02.11.2021).

(Талал Абу Газале) – Конфуцій є першим офіційним центром китайської мови в королівстві¹⁴². Китайський університет науки про Землю в Ухані в 2015 році оголосив про плани побудувати школу в Аммані під назвою «Міжнародна академія наук Шовкового шляху»¹⁴³.

У той же час йордансько-китайські переговори протягом 2010-х років призвели до величезного припливу китайських туристів. У період з 2018 по 2019 рік китайський туризм в Йорданії зріс на неймовірні 20%, коли країну відвідали понад 40 000 китайців¹⁴⁴.

Військова співпраця між країнами є незначною. Так, у вересні 2015 року Йорданія та Китай підписали угоду про військову співпрацю, яка передбачала надання близько 4,7 млн. доларів для забезпечення йорданських збройних сил військовою технікою. Станом на 2021 рік, китайські артилерійські комплекси (WM-120, MLRS) та міномети (W-86, WW-90, PPT 89) перебувають на озброєнні Йорданії¹⁴⁵.

З появою спалаху коронавірусу, статус Китаю в регіоні міг опинитися під загрозою. Однак, йорданським чиновникам вдалось досягнути угоди зі своїми китайськими колегами. Десятки тисяч комплектів засобів індивідуального захисту, рукавичок, масок для обличчя та наборів для тестування були відправлені з Китаю до Йорданії. До цих зусиль долучилися окремі фірми. У квітні 2020 року Джек Ма, співзасновник Alibaba, надіслав Йорданії понад 300 000 масок для обличчя та 100 000 тестових наборів. Пізніше він був нагороджений орденом короля Абдалли II ібн Аль Хусейна за відзнаку першого ступеня. До цих зусиль долучилися й інші фірми. Китайська державна корпорація розвитку та інвестицій пожертвувала

¹⁴² About us. *TAG-Confucius Institute*. 2021. URL: <https://tagconfucius.com/article/view/About%20Us> (last accessed: 02.11.2021).

¹⁴³ Tran E. China's ambitions in the Kingdom of Jordan. *Encyclopedia Geopolitica*. September 23, 2020. URL: <https://encyclopediageopolitica.com/2020/09/23/chinas-ambitions-in-the-kingdom-of-jordan/> (Last accessed: 02.11.2021).

¹⁴⁴ Nahhas R. Jordan tourism suffers huge blow from coronavirus. *The Arab Weekly*. 2021. URL: <https://theArabweekly.com/jordan-tourism-suffers-huge-blow-coronavirus> (Last accessed: 02.11.2021).

¹⁴⁵ Jordan, China sign military cooperation deal. *Jordan Times*. 2015. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-china-sign-military-cooperation-deal> (Last accessed: 02.11.2021).

медичним устаткуванням на суму понад 1,2 млн. доларів лікарням Йорданії¹⁴⁶.

Відносини між Йорданією та Китаєм не є історично давніми. В 2017 році країни лише святкували 40-річчя встановлення відносин, але слід зазначити, що країни змогли розвинути тісну співпрацю. Йорданія та Китай налагоджують комунікацію у всіх сферах, але найбільш примітними є економічна та інвестиційна. КНР є одним з найбільших торгових партнерів королівства. Слід також відзначити, що через географічне положення, Йорданія входить у рамки ініціативи «Один пояс, один шлях». Діалог між Йорданією та Китаєм є активним та проводиться на різних рівнях. Це є стимулом для країн у поглибленні співпраці та розробці спільних проєктів.

2.4. Йордансько-російські відносини

Йордансько-російські відносини мають глибоке коріння, оскільки низка договорів між країнами була підписана ще за часів СРСР. Після розпаду Радянського Союзу та з приходом до влади Абдалли II ситуація дещо змінилась. Регіональні конфлікти змушують йорданське керівництво шукати міжнародних партнерів, що в свою чергу призвело до поглиблення відносин між Йорданією та Росією.

Йордансько-російські взаємини були започатковані ще в радянський період королем Хусейном, коли 21 серпня 1963 року країни встановили дипломатичні відносини. Згодом після розпаду СРСР, 28 грудня 1991 року Йорданія визнала незалежність РФ. Контакт між країнами почав розвиватися з приходом до влади В. Путіна (1999), внаслідок чого в 2000-х роках було підписано низку угод. Регіональні події не наносять шкоди на розвиток взаємин. Зараз існує багато важливих політичних причин тісної співпраці між Амманом і Москвою. На політичній та стратегічній арені обидві країни глибоко стурбовані подіями на окупованих Ізраїлем палестинських

¹⁴⁶ Tran E. China's ambitions in the Kingdom of Jordan. Encyclopedia Geopolitica. September 23, 2020. URL: <https://encyclopediageopolitica.com/2020/09/23/chinas-ambitions-in-the-kingdom-of-jordan/> (Last accessed: 02.11.2021).

територіях та політикою Ізраїлю щодо своїх арабських сусідів. Позиція Росії щодо палестинського питання є важливим аспектом геополітичного маневрування РФ у мирному процесі на Близькому Сході та більш широкій регіональній політиці. Йорданія активно використовується як країна-медіатор для надання допомоги палестинцям під крилом глави Палестинської Національної Адміністрації Махмуда Аббаса. Так в 2010 році до Йорданії було відправлено 50 бронетранспортерів, які були призначені для ведення боротьби на Західному березі¹⁴⁷.

Амману та Москві вдається співпрацювати навіть не дивлячись на те, що вони перебувають в різних блоках. Це стосується Сирійської кризи, де РФ підтримує сирійську владу, а Йорданія перебуває на стороні США у коаліції проти ІДІЛ. Вплив йордансько-російського партнерства вже відчувається в регіоні. На початку квітня 2019 року міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров відвідав Амман і досягнув домовленості з Йорданією, яка ніколи не була союзником Асада, про прийняття Сирії до Ліги арабських держав. Повторне визнання офіційно означало б, що арабський світ готовий знову нормалізувати відносини з Асадом, а також, швидше за все, з майбутніми економічними ініціативами, які включають Сирію¹⁴⁸. На сьогодні, країни розвивають тісні відносини.

Нормативно-правову базу між Йорданією та РФ складають договори економічного та військового характеру: договір про економічну та технічну співпрацю та торговий договір 1969 року, угода про співпрацю між Союзом торгових палат Йорданії та Торгово-промислової палати СРСР 1980 року. Саме ці договори визначали економічну співпрацю між країнами в ХХ столітті. Після розпаду Радянського Союзу було підписано Договір про створення Йордансько-російської ділової ради (2007), угоду про кредит із закупівлі російського озброєння (2007), міжурядову угоду про

¹⁴⁷Gusman M. King of Jordan: Our relations with Russia are based on mutual trust. *TASS*. February 13, 2018. URL: <https://tass.com/world/989878/> (last accessed: 04.10.2021).

¹⁴⁸Ramani S. An integral partner: The growing ties between Amman and Moscow. *Middle East Institute*. February 18, 2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/integral-partner-growing-ties-between-amman-and-moscow/> (last accessed: 04.10.2021).

співробітництво в галузі використання атомної енергії в мирних цілях (2009), угоду про розвідку нафтових та газових родовищ на території Йорданії (2011). Слід відзначити, що угоди підписані в XXI столітті мають промисловий та військовий характер, ніж в XX столітті¹⁴⁹.

Щодо інших аспектів політики, то Росія також проводила переговори з Йорданією щодо включення її до Євразійського економічного союзу, до складу якого входять Білорусь, Казахстан, Росія, та Киргизстан. Але Йорданія поки не бажає долучатися до співтовариства¹⁵⁰. Країни входять до низки міжнародних організацій: ООН, СОТ, МВФ та ОБСЄ. РФ є також спостерігачем в Організації ісламського співробітництва до якої входить Йорданія.

Помітним аспектом відносин між двома країнами є їхнє зростання військово-технологічного співробітництва, де Росія надала Йорданії військово-транспортні літаки Іл-76 МФ, вертольоти Ка-226 і багатофункціональний РПГ-32, а також надала допомогу військово-промислому комплексу Йорданії щодо конструювання вертольотів та гранатометів за ліцензією. Аналізуючи стан озброєння Королівської армії Йорданії, слід зауважити, що велику частку повітряної оборони займає російське озброєння, а саме: Pantsir-S1E, 9K33 Osa, 9K35 Strela-10, ZSU-23-4 Shilka, Iгла-S¹⁵¹. Співпраці Москви з Амманом у військовій сфері вказує на те, що, незважаючи на виклики, Росія починає виходити на прибутковий ринок озброєнь арабських монархій.

Ще однією важливою сферою співпраці між країнами є промисловість. Росія наполягає на будівництві російської атомної електростанції на території Йорданії. Не дивлячись на це, монархія відхилила пропозицію російського гіганта атомної енергетики «Росатому» на будівництво станції в

¹⁴⁹Калугин А. Россия - Иордания: 50 лет доброго сотрудничества. *Международная жизнь*. 2013. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/917> (дата обращения: 04.10.2021).

¹⁵⁰Dubovikova M. A shift in Jordanian-Russian relations. *Arab News*. July 23, 2018. URL: <https://www.arabnews.com/node/1346651/> (last accessed: 04.10.2021).

¹⁵¹ Russian and Jordan are intended to strengthen bilateral military cooperation. *Ministry of Defense of the Russian Federation*. URL: <https://syria.mil.ru/en/syria/bulletins/bulletin/more.htm?id=1212078/> (last accessed: 04.10.2021).

червні 2018 року. В свою чергу РФ продовжила постачання невеликих модульних реакторів до Йорданії. Ця невдача не нашкодила розширенню йордансько-російського економічного співробітництва. У листопаді 2018 року Йорданія оголосила про створення спеціальної промислової зони, яка буде використовуватися російськими фірмами, і підписала безліч угод про економічне співробітництво з Росією в листопаді 2019 року. РФ сподівається, що ці контракти зможуть переконати Йорданію вступити до Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) та активізувати переговори про вільну торгівлю з королівством, які відбуваються з 2005 року, але поки без помітного прогресу¹⁵².

Ще однією причиною тісних зв'язків між Росією та Йорданією є взаємне економічне співробітництво та можливості для бізнесу. У 2004 році посол Росії в Аммані Олександр Шеїн описав Йорданію як «вікно у Близький Схід»¹⁵³. Торгівля між країнами не є значною, оскільки товарообіг практично повністю залежить від динаміки російського експорту, структура якої обмежена невеликою кількістю товарів, переважно сільськогосподарською продукцією. Торгівля між Росією та Йорданією зросла з 157 млн. доларів у 2017 році до 602,6 млн. доларів у 2018 році, а станом на 2020 рік складає близько 300 млн. доларів. Росія також збільшила експорт пшениці до Йорданії, оскільки розглядала країну як трамплін для виходу на більш прибуткові ринки Близького Сходу, такі як Алжир, Ірак, та Саудівська Аравія¹⁵⁴.

Цікавим аспектом двосторонніх відносин є співпраця у сфері культури. У грудні 2009 року в Аммані було відкрито Російський культурний центр, а в січні 2011 року під егідою Фонду «Русский мир» при Йорданському університеті в Аммані було створено Російський центр, призначений для

¹⁵²Ramani S. An integral partner: The growing ties between Amman and Moscow. *Middle East Institute*. February 18, 2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/integral-partner-growing-ties-between-amman-and-moscow/> (last accessed: 04.10.2021).

¹⁵³Калугин А. Россия - Иордания: 50 лет доброго сотрудничества. *Международная жизнь*. 2013. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/917> (дата обращения: 04.10.2021).

¹⁵⁴ Jordan Russia Trade. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/russia/trade/> (last accessed: 04.10.2021).

поширення та популяризації російської мови. В Йорданії існує об'єкт, що функціонує сьогодні на території релігійно-археологічного заповідника «Місце Хрещення Ісуса Христа на річці Йордан». Це місце для російських паломників, яке було споруджене на ділянці площею понад 9 тис. кв. метрів, що виходить безпосередньо до річки Йордан. Ділянка була передана Росії безоплатно та в безстрокове користування у 2006 році, а у 2012 році – у власність уряду Росії. Старт проекту дав Путін під час свого візиту до Йорданії в лютому 2007 року, а в червні 2012 року він вже урочисто відкрив російський паломницький центр. У листопаді 2012 року Святіший патріарх Московський і всієї Русі Кирило відвідав це місце і здійснив чин великого освячення води річки Йордан¹⁵⁵.

Відносини між Йорданією та РФ мають глибоке коріння. Політика країн збігається в регіоні щодо палестинського питання, а також щодо боротьби проти тероризму. Основними галузями співпраці між країнами є військова, економічна, та культурна сфери. Важливим елементом відносин є також енергетична сфера, в якій РФ намагається здобути першість серед інших країн в Йорданії. Політичний діалог між двома державами є розвинутим, саме це і сприяє подальшому зближенню, а також поглиблює співпрацю між Йорданією та РФ.

Висновки до Розділу 2.

Відносини із впливовими міжнародними акторами займають важливе місце у формуванні зовнішньої політики Хашимітського королівства Йорданія. Країна націлена поглиблювати та розширювати співробітництво з ключовими державами світової політики.

США є головним міжнародним партнером для Йорданії. Американська адміністрація є значним донором фінансової підтримки для Амману. Країни мають розроблену нормативно-правову базу, а політичний діалог

¹⁵⁵ Российско-Иорданские отношения. *МИД РФ*. URL: <https://www.mid.ru/ru/maps/jo/-/category/10498#relation-popup> (дата обращения: 04.10.2021).

відбувається на різних рівнях та має важливе значення для обох сторін. Вашингтон є найбільшим імпортером йорданської продукції. Йордансько-американська військова співпраця має стратегічне значення. США надає озброєння, а також має військову базу на території Йорданії. Білий Дім надає допомогу для йорданської сторони в рамках програми USAID, яка спрямована на розвиток країни.

ЄС займає важливе місце при формуванні йорданської міжнародної політики. Європейський Союз є найбільшим торговим партнером, а також надає важливу гуманітарну допомогу біженцям на території Йорданії. Безпекова сфера також займає важливе місце у двосторонніх відносинах. Хашимітське королівство входить до низки європейських ініціатив та має розроблену нормативну базу з ЄС. Політичний діалог є важливою складовою та відбувається на різних рівнях.

Китайська Народна Республіка є одним із головних економічних партнерів Йорданії. Китайські інвестиції відіграють значну роль у формуванні відносин між країнами. Амман входить в плани Китаю в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», яка допоможе в розвитку йорданської інфраструктури. Пекін також допомагає королівству в подоланні COVID-19. Йорданське та китайське керівництва мають різнорівневий діалог, а також розробляють подальшу співпрацю.

Йорданія та Російська Федерація встановили тісні відносини після розпаду СРСР. Амман та Москва мають значну співпрацю у військовій сфері, оскільки йорданська армія має на озброєнні засоби проти повітряної оборони російського походження. РФ зацікавлена в інвестуванні в йорданську промисловість, особливо в ядерну енергетику. Слід зазначити, що країни також мають розширені культурні зв'язки. Зустрічі між йорданськими та російськими урядовцями відбуваються періодично та мають важливе значення для розвитку двосторонніх відносин.

РОЗДІЛ 3. БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ХАШИМІТСЬКОГО КОРОЛІВСТВА ЙОРДАНІЯ

3.1. Міграційна криза

Йорданія є другою державою на Близькому Сході та в світі за кількістю біженців у структурі населення країни. Перше місце займає Ліван¹⁵⁶. Останній перепис населення Йорданії (2015) показав, що на території королівства проживає 2 918 125 іноземних громадян (31%) із загальною чисельністю населення 9 531 712. Основні національності: сирійці: 1 265 514 (43%); єгиптяни: 636 270 (22%); палестинці: 634 182 (22%); іракці: 130 911 (4%); єменці: 31 163 (1%); лівійці: 22 700 (1%) та інші: 197 385 (7%) (див. Додаток 1)¹⁵⁷. Станом на липень 2021, кількість населення Йорданії склала 10 909 567 осіб. Численність біженців в Йорданії поступово зростає, так в 2020 році їх нараховувалось 3 009 517 осіб. В порівнянні з 2019 роком (2 966 079), кількість зросла на 1,46%¹⁵⁸.

З юридичного погляду єдиний закон Йорданії, присвячений питанням біженців - Закон про проживання № 24/1973 та подальші поправки до нього - не визначає, хто може вважатися біженцем. Йорданія не підписала Конвенцію 1951 року про статус біженців або Протокол 1967 року до неї, але міжнародний апарат біженців розширився по всій країні. Міністерство внутрішніх справ має право визначати умови, за яких біженці можуть в'їжджати до Йорданії. Це ґрунтується на моделі країни походження, яка дозволяє Йорданії проводити виборчу політику щодо біженців залежно від національності чи громадянства людини за згодою Верховного комісара

¹⁵⁶Christophersen E. These 10 countries receive the most refugees. *Norwegian Refugee Council*. November 1. 2020. URL: <https://www.nrc.no/perspectives/2020/the-10-countries-that-receive-the-most-refugees/> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁵⁷Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁵⁸ Jordan Demographics Profile. *Indexmundi*. 2021. URL: https://www.indexmundi.com/jordan/demographics_profile.html (Last accessed: 19.11.2021).

ООН у справах біженців (U.N. High Commissioner for Refugees – UNHCR) та міжнародних донорів¹⁵⁹.

Дії Йорданії щодо біженців зумовлені Меморандумом про взаєморозуміння 1998 року, підписаним з UNHCR. Угода покладає на UNHCR повну відповідальність за визначення статусу біженця, при цьому Йорданія зобов'язується дотримуватися принципу невидворення. Ряд національних стратегій та міжнародних угод доповнюють політичні заходи реагування Йорданії щодо питань біженців. Реалізація національної політики регулюється трирічними планами, зокрема планами реагування Йорданії (Jordan Response Plans – JRP). Вони координуються низкою державних та міжнародних організацій і діють за ініціативи Регіонального плану біженців та забезпечення стійкості (Regional Refugee and Resilience Plan – 3RP)¹⁶⁰.

Поза національними рамками та конкретними угодами з Європейським Союзом, Програма «Пріоритети та договір партнерства між ЄС та Йорданією 2016 року» координує приплив гуманітарної допомоги та надає офіційний доступ на ринок праці біженцям. Хоча Конституція 1952 року надає право на працевлаштування виключно громадянам Йорданії, іноземці з чинним видом на проживання з 1973 року також можуть працювати в обмежених галузях¹⁶¹. Водночас Йорданія виконує положення Глобального договору про біженців (Global Compact on Refugees – GCR), особливо щодо положень про ринок праці, які передбачають надання біженцям права працювати всередині країни у певних умовах¹⁶².

UNHCR координує реагування на міграційну кризу під керівництвом уряду Йорданії в рамках спільних зусиль донорської спільноти, агентств ООН, міжнародних та національних неурядових організацій, громадських

¹⁵⁹ Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶⁰ Chatelard G. Jordan: A Refugee Haven. Migration Policy Institute Online Journal. *Migration Policy Institute*. 2010. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00514403/document/> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶¹ The Constitution of The Hashemite Kingdom of Jordan. 1952. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b53310.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶² The Global Compact on Refugees. *UNHCR*. 2021. URL: <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html/> (Last accessed: 19.11.2021).

організацій, біженців та приймаючих громад. У червні 2020 року уряд Йорданії схвалив План реагування Йорданії (JRP) на 2020-2022 роки на загальну суму 6,6 мільярда доларів¹⁶³. JRP узгоджує всі сектори з Цілями стійкого розвитку Генеральної Асамблеї ООН та сферами, які потребують підтримки відповідно до Глобального договору про біженців (GCR). UNHCR виконує свою керівну та координаційну роль у реагуванні Йорданії на міграційну кризу відповідно до моделі координації у справах біженців, яка застосовується та проявляється в Міжсекторній робочій групі. UNHCR є співголовою кількох секторальних робочих та підробочих груп, а саме Робочої групи з основних потреб з Міжнародною організацією з міграції (International Organization for Migration – IOM), Робочої групи охорони здоров'я при ВООЗ, Робочої групи із захисту дітей при The Jordanian Hashemite Fund for Human Development (JHFD) (а також пов'язаної Робочої групи із захисту дітей при ЮНІСЕФ) та ін.. Ці робочі групи надають інформацію, поради та адвокацію органам високого рівня в Йорданії¹⁶⁴.

Однією з перших міграційних криз з якою стикнулось королівство була палестинська криза. Після арабо-ізраїльської війни 1948 року, Йорданія прийняла найбільшу кількість палестинських біженців, майже 1 млн. осіб. Війни 1956 і 1967 років спричинили новий виток міграції. В цей період 400 тисяч палестинців із Західного берегу та 300 тисяч осіб з Сектору Гази прибули до Йорданії в пошуках прихистку. Це були найбільші хвилі міграції до Хашимітського королівства за всю історію. Після відмови Йорданії від претензій на Західний берег 1988 року палестинцям видавалися йорданські паспорти, якщо вони прагнули виїхати за кордон, але ці документи підлягали частому подовженню і не були громадянством. Після війни в Затоці 1990-91

¹⁶³ Release of the 2021-2022 Regional Refugee and Resilience Plan. *UNHCR*. April 6, 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Release%20of%20the%202021-2022%20Regional%20Refugee%20and%20Resilience%20Plan%206%20April%202021.pdf> / (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶⁴ Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

років приблизно 300 тисяч палестинців, переважна більшість з яких мали йорданське громадянство повернулися до Йорданії з Кувейту¹⁶⁵.

Станом на 2021 рік, 2 307 011 палестинців проживають на території Йорданії, що є найбільшою кількістю палестинських біженців в світі. Більшість з них має повне громадянство, 634 182 осіб досі не отримали йорданські паспорти. Близько 18% живуть у десяти визнаних таборах палестинських біженців по всій країні (Amman New Camp, Baqa'a Camp, Husn Camp, Irbid Camp, Jabal el-Hussein Camp, Jerash Camp, Marka Camp, Souf Camp, Talbieh Camp, Zarqa Camp)¹⁶⁶.

Відповідно до резолюції 302 (IV) Організації Об'єднаних Націй від 8 грудня 1949 року, Агентство Організації Об'єднаних Націй з надання допомоги палестинським біженцям і організації робіт на Близькому Сході (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East – UNRWA) було створено і почало діяти 1 травня 1950 року¹⁶⁷. Через відсутність вирішення проблеми палестинських біженців Генеральна Асамблея неодноразово поновлювала мандат UNRWA. 13 грудня 2019 року ГА ООН продовжила його до 30 червня 2023 року. Ініціатором пролонгації була Йорданія. Ізраїль та США єдині хто проголосували проти продовження мандату, остання у зв'язку з тим, що є найбільшим донором проекту¹⁶⁸.

Початок сирійського конфлікту в 2011 році спричинив масове переміщення мирного населення в сусідніх країнах і за їх межами. Близько 1,3 мільйона сирійців знайшли притулок в Йорданії, половина з яких є біженцями, зареєстрованими в UNHCR. В 2012 році відбувся найбільший приток сирійських мігрантів до королівства (667 421 осіб, 62% сирійців за

¹⁶⁵ Palestinian Refugees. Access to registration and UNRWA services, documents, and entry to Jordan. *The Danish Immigration Service*. June 2020. URL: <https://Palestine%20Refugees%20june%202020.pdf/> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶⁶ Where we work. Jordan. *UNRWA*. 2021. URL: <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan>(Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶⁷ Resolution 302 (IV). Assistance to Palestine refugees. *UN*. December 8. 1949. URL: [https://undocs.org/en/A/RES/302\(IV\)](https://undocs.org/en/A/RES/302(IV)) (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁶⁸ Immense Support for the Renewal of the UNRWA Mandate at the UN General Assembly – Press Release. *UN*. December 16. 2019. URL: <https://www.un.org/unispal/document/immense-support-for-the-renewal-of-the-unrwa-mandate-at-the-un-general-assembly-press-release/> (Last accessed: 19.11.2021).

період 2011-2020 років). Починаючи з 2014 року (108 686) кількість людей, яка прагне емігрувати до Йорданії зменшується. Так, в 2019 році прибуло 22 144 особи, а в 2020 – 3 411 осіб¹⁶⁹. Більшість із цих біженців прибули із сільських районів Сирії, таких як Дараа та Хомс, де їм часто не вистачало фінансових та матеріальних ресурсів у порівнянні з міськими районами. Лише близько 126 000 сирійських біженців в Йорданії живуть у таборах, а решта живуть у місцевих приймаючих громадах. Найбільша кількість сирійців проживає в Аммані (38%), за ним йдуть Ірбід (21%), Зарка (20%) і Мафрак (12%). Слід також зазначити, що 47% від всіх переселенців становлять діти віком до 15 років, а також люди віком 20-29 років (14%). Загалом, сирійські біженці становлять близько 13% населення Йорданії¹⁷⁰.

Військові дії в Іраку також спричинили міграційну кризу в регіоні. Були дві основні хвилі іракських біженців, які прибули до Йорданії. Перша хвиля відбулась в 1990-х роках після війни в Перській затоці 1991 року, жорстоких репресій Саддама Хусейна проти іракських шіїтів і курдів та введення економічних санкцій проти Іраку. Спочатку Іран був місцем призначення для сотень тисяч, які тікали з Іраку, але після 1995 року іракці все частіше зверталися до Йорданії, щоб оселитися там або використати її як транзит для міграції до інших країн. Багато з цих біженців були представниками вищого або середнього класу, включаючи лікарів, інтелігенцію та вчителів. В період з 1990 року до березня 2007 року 547 000 осіб прибуло до Йорданії. Перед початком вторгнення в Ірак очолюваного США у 2003 році вважалося, що в Йорданії вже проживало від 250 000 до 350 000 іракців. Після вторгнення демографічні показники тих, хто тікав з Іраку до Йорданії, були подібними до показників першої хвилі¹⁷¹.

¹⁶⁹Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷⁰Fallah B., Istaiteyeh R., Mansur Y. Moving beyond Humanitarian. Assistance Supporting Jordan as a Refugee-hosting Country. *World Refugee & Migration Council*. September 2021. URL: <https://wrmcouncil.org/wp-content/uploads/2021/09/Jordan-Syrian-Refugees-WRMC.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷¹ Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

Згідно з даними UNHCR, станом на липень 2021 року на території Йорданії проживає 66 703 особи з Іраку. Найбільшу частку цього населення становлять люди віком 18-35 років (20 557 (30,8%)), а також іракці віком 36-59 років (19 202 (28,1%)). Біженці переважно походять з регіонів Багдаду (33 676 (50,1%)) та Ербілю (8 055 (12%)). За останнє десятиліття найбільша хвиля міграції була в 2014 році (15 734 особи), з того моменту відбувається тенденція до зниження у зв'язку із поступовим відновленням мирного становища в Іраку. Так, в 2018 році прибуло 2 499 іракців, а в 2019 році зареєстровано 30 осіб, що стосується 2020 року, то лише 11 людей прибуло до Йорданії (див. Додаток 2)¹⁷².

Міграційна криза несе в собі цілу низку загроз для безпеки Хашимітського королівства Йорданія. Військові дії в Іраку, Сирії та боротьба з Ізраїлем призвели до поширення радикалізму та конфліктів в різних напрямках. Бідність, безробіття та низька якість життя роблять біженців більш схильними до приєднання до радикальних та терористичних груп. Для прикладу, Йорданії довелося бути активною частиною коаліції проти ІДІЛ задля збереження національної безпеки та суверенітету. Радикальні угруповання роблять Йорданію більш вразливою до терористичних атак. Королівство зазнало кількох з них. В червні 2016 року стався теракт, коли бойовик увійшов до будівлі головного управління розвідки в таборі палестинських біженців Бакка і вбив п'ятьох офіцерів¹⁷³.

Присутність біженців в Йорданії спричинила конкуренцію за обмежені ресурси та можливості працевлаштування. Економічний тягар біженців на приймаючі громади спонукає громадян до протестів і створює напругу між біженцями та урядом. В 2019 році йорданці протестували в Аммані та на півночі проти погіршення умов життя місцевого населення через наплив сирійських біженців. Наприклад, йорданці в Мафраку (Північна Йорданія)

¹⁷² Registered Persons of Concern Refugees and Asylum Seekers in Jordan. Iraq. *UNHCR*. June 1. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/External%20Statistical%20Report%20on%20UNHCR%20Registered%20Iraqis%20as%20of%2030%20June%202021.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷³ Schenker D. Terrorist Spillover in Jordan. *The Washington Institute for Near Eastern Affairs*. June 23. 2016. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/terrorist-spillover-jordan> (Last accessed: 19.11.2021).

протестували проти присутності біженців у їхньому місті, що створює конкуренцію за житло та можливості роботи, побудувавши намети, які були названі «Табір переміщених йорданців». Йорданців обурило те, що їх виселяють з будинків, і вони не можуть витримати підвищення цін на оренду¹⁷⁴.

Аналіз ринку праці Йорданії показує, що рівень безробіття в Йорданії високий (18,5%, 9-е місце в світі) і що після міграційною кризи спостерігається постійне зростання рівня безробіття серед жінок і чоловіків¹⁷⁵. Однак присутність біженців в Йорданії має внутрішні наслідки, які впливають на умови праці та соціальну згуртованість. Біженці приєднуються до ринку праці неформально, з нижчою заробітною платою та недотриманням стандартів умов. Вони погоджуються на нижчу зарплатню, оскільки отримують субсидії на харчування та житло від ООН та інших гуманітарних організацій. Через погіршення умов життя середнього й нижчого класів Йорданії, корінні жителі вважають гуманітарні програми несправедливими, оскільки покращення умов проживання біженців відбувається за рахунок приймаючих громад.

Наплив біженців впливає також на екологічну сферу країни через деградацію ґрунтів, вирубку лісів, споживання води та забруднення. Збільшення кількості населення має вплив і на споживання води. Йорданія є четвертою найбільш бідною країною світу за водними ресурсами. Через присутність біженців дефіцит води в королівстві збільшився і розбіжність між доступними джерелами води та попитом була помітною. Міністерство планування та міжнародного співробітництва Йорданії оцінило ступінь проблеми щодо водопостачання у зв'язку із міграційною кризою і виявило, що 70% йорданців і біженців отримують менше національного стандарту, тобто 100 літрів на людину на добу. Зростання населення, бідність та

¹⁷⁴Alshoubaki W., Harris M. The impact of Syrian refugees on Jordan: A framework for analysis Department of Public Administration, University of Jordan. 2018. URL: https://www.jois.eu/files/11_454_Alshoubaki%20et%20al.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷⁵Рейтинг стран по уровню безработицы. *NONEWS*. 2021. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/unemployment/> (дата обращения: 19.11.2021).

погіршення економічного становища йорданців через наплив біженців змусили йорданців використовувати природні ресурси, що призвело до незаконних вирубок дерев, щоб компенсувати високі ціни на паливо та нафту. Очевидно, що кількість екологічних порушень зросла після значного напливу біженців¹⁷⁶.

У зв'язку з цим було проведене дослідження у травні 2021 року під назвою «Сприйняття біженців в Йорданії» (II хвиля). Вибірка складалася з 3216 йорданців з Аммана (1754), Ірбіда (925), Карака (273) та Мафрака (264). Сам інструмент опитування був підготовлений агентством NAMA Strategic Intelligence Solutions для UNHCR¹⁷⁷. Більшість респондентів мають спільне сприйняття біженців. 63% опитуваних відносяться позитивно до переселенців. В жовтні 2020 року було проведене аналогічне опитування і показник впав на 1,2% (64,2%) в порівнянні з новим опитуванням¹⁷⁸. Потім респондентів запитали, наскільки вони згодні чи не згодні з низкою тверджень. 95% опитуваних погодилися з твердженням, що «в Йорданії занадто багато біженців», 86% були згодні, що «Йорданія зробила більше, ніж потрібно для підтримки біженців», а також 74% вважають, що Йорданія повинна зосередитися на допомозі йорданцям, а не біженцям. Ще більше загострило ситуацію те, що 72% вважають, що біженці отримують більше допомоги, ніж йорданці. Респонденти також розділилися щодо того, чи потрібно депортувати біженців назад до рідних країн: 48% вважають, що не слід, а 30% вважають, що це потрібно. Проте переважна більшість (77%) вважає, що біженці дійсно заслуговують на підтримку зі сторони Йорданії¹⁷⁹.

¹⁷⁶Alshoubaki W., Harris M. The impact of Syrian refugees on Jordan: A framework for analysis Department of Public Administration, *University of Jordan*. 2018. URL: https://www.jois.eu/files/11_454_Alshoubaki%20et%20al.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷⁷ Perception of Refugees in Jordan Survey (Wave II). *NAMA Strategic Intelligence Solutions*. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Final%20Report%20wave%20II%20June%202021.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷⁸ Perception of Refugees in Jordan Survey (Wave I). *NAMA Strategic Intelligence Solutions*. 2020. URL: [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20-%20Shorter%20Report%20\(3\).pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20-%20Shorter%20Report%20(3).pdf) (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁷⁹ Perception of Refugees in Jordan Survey (Wave II). *NAMA Strategic Intelligence Solutions*. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Final%20Report%20wave%20II%20June%202021.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

Отже, міграційна криза є значною загрозою для безпеки Хашимітського королівства Йорданія. Біженці складають близько третину населення, що створює економічні та безпекові проблеми на країну. Це стосується і питань економічного розвитку, ринку праці, тероризму та екологічної сфери. Велика кількість біженців накладає значний тягар на Амман не дивлячись на те, що країна співпрацює з міжнародними організаціями, які надають значну допомогу у цьому питанні. У зв'язку з цим поступово зростає громадське невдоволення щодо політики держави у питанні міграційної кризи.

3.2. Тероризм як безпекова загроза

Загроза тероризму в країні існує з моменту створення Трансйорданії в 1921 році. В королівстві спостерігається низький, але стабільний рівень терористичної активності порівняно з іншими країнами регіону. В середньому відбуваються дві терористичні атаки щороку. В період з 1970 по кінець 2020 року в Йорданії відбулося 133 терористичних акти, в результаті яких загинули 156 людей і 300 отримали поранення, згідно з Центром Шоруфата з питань глобалізації та тероризму (Shorufat Center for Globalization and Terrorism)¹⁸⁰. Вибухи в готелях Radisson, Grand Hyatt, and Days Inn (2005); атака на поліцейський центр тренувань в Аммані (2015); вибухи в Караці (2016) були найбільшими терористичними актами за всю історію¹⁸¹. Йорданія займає 57 місце у світі за кількістю терористичних атак згідно з Глобальним індексом тероризму 2020 (Global Terrorism Index – GTI) (див. Додаток 3)¹⁸².

¹⁸⁰ The Jordanian Society in One Hundred Years Conference concludes its activities..a third and final addition. *Shorufat Center*. November 4. 2021. URL: <http://www.shorufatcenter.com/4399/%d9%85%d8%a4%d8%aa%d9%85%d8%b1%d8%a7%d9%84%d9%85%d8%ac%d8%aa%d9%85%d8%b9-%d8%a7%d9%84%d8%a3%d8%b1%d8%af%d9%86%d9%8a-%d9%81%d9%8a-%d9%85%d8%a6%d8%a9-%d8%b9%d8%a7%d9%85-%d9%8a%d8%ae%d8%aa%d8%aa%d9%85/> (Last accessed: 19.11.2021).

¹⁸¹ Jordan: Extremism and Terrorism. *Counter Extremism*. 2021. URL: <https://www.counterextremism.com/countries/jordan/> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁸² Global Terrorism Index 2020. *Institute for Economics & Peace*. 2020. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-2.pdf> (Last accessed: 22.11.2021).

Уряд країни прийняв низку законів про боротьбу з тероризмом. Після подій вересня 2001 року було видано тимчасовий закон № 24 (2001) і, відповідно, було внесено поправки до Кримінального кодексу Йорданії, які накладали безліч обмежень та встановлювали процедуру позначення злочинів. В статті 147 говориться, що деякі банківські операції є тероризмом, якщо доведено, що вони мають відношення до підозрілої терористичної діяльності. В статті 149 Закону трактується багато політичних злочинів, які слід вважати тероризмом. До нового Закону № 45 від 2003 року було внесено поправки, які стосувалися питань розпалювання міжрелігійної ворожнечі або расизму і провокацій між сектами та різними членами нації. Згодом було прийнято Закон Йорданії щодо боротьби з тероризмом № 55 від 2006 року, що включає розширене визначення тероризму та дій, які вважаються тероризмом. 1 червня 2014 року Йорданія внесла зміни до Закону, щоб розширити повноваження уряду діяти проти підозрюваних терористів, посиливши юридичні покарання. Закон передбачає смертну кару для тих, хто вчиняє терористичні акти. Покаранню підлягає також будь-яка особа, яка приєднується або підтримує контакти із збройними групами або займається вербуванням до таких груп, як всередині країни, так і за її межами¹⁸³. У зв'язку з цим у березні 2017 року Йорданія стратила 10 осіб. Серед страчених були терористи, пов'язані з бомбардуванням посольства Йорданії в Іраку 2003 року, нападом на групу туристів в Аммані 2006 року та вбивством письменника Нахеда Хаттара у вересні 2016 року в Аммані. Amnesty International та Human Rights Watch засуджують використання Йорданією страти як покарання¹⁸⁴.

Йорданське керівництво створило низку установ задля забезпечення національної безпеки. Головне розвідувальне управління (General Intelligence

¹⁸³ Rabie Z. M. Jordan Role in Compacting International Terrorism. *Journal of Politics and Law*. October 2016. URL:https://www.researchgate.net/publication/309587497_Jordan_Role_in_Compacting_International_Terrorism/ (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁸⁴ Jordan: 15 executions 'shocking' says human rights group. *The Guardian*. March 5, 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/05/jordan-15-executions-shocking-says-human-rights-group> (Last accessed: 22.11.2021).

Directorate – GID) є урядовою установою, відповідальною за боротьбу з тероризмом. GID діє за підтримки різних підрозділів збройних сил Йорданії, Управління громадської безпеки та жандармерії¹⁸⁵. 71-й контртерористичний батальйон – це відділ йорданських сил, який було сформовано в 1973 році та є одним з найкраще підготовлених підрозділів спеціального призначення на Близькому Сході. В 2009 році також було створено Центр підготовки спеціальних операцій імені короля Абдалли II (The King Abdullah II Special Operations Training Center – KASOTC) для розробки елітних сил та правоохоронних органів, здатних протистояти викликам транскордонних загроз¹⁸⁶.

Щодо міжнародних організацій, то в 2004 році Йорданія стала членом Міжнародної групи з протидії відмиванню грошей на Близькому Сході та в Північній Африці (Middle East and North Africa Financial Action Task Force – MENAFATF)¹⁸⁷. В 2011 році країна приєдналася до Глобального контртерористичного форуму (Global Counterterrorism Forum – GCTF), де бере активну участь¹⁸⁸. В 2012 році Йорданія увійшла до групи «Егмонт», яка об'єднує фінансові розвідки світу, включаючи йорданський Відділ боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (Anti Money Laundering and Counter Terrorist Financing Unit – AMLU)¹⁸⁹. В 2014 році королівство ввійшло до Коаліції проти ІДІЛ (Global Coalition to Defeat ISIS) на чолі із США¹⁹⁰. Важливим компонентом комунікації Йорданії зі світовими лідерами є ініціатива «Процес Акаби» (The Aqaba Process Initiative), створена королем Абдаллою II в 2015 році та яка має на меті покращення безпекової та

¹⁸⁵ Country Reports on Terrorism 2019: Jordan. *Bureau of Counterterrorism*. 2019. URL: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/jordan/> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁸⁶ Jordan: Extremism and Terrorism. *Counter Extremism*. 2021. URL: <https://www.counterextremism.com/countries/jordan/> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁸⁷ Middle East and North Africa Financial Action Task Force. *Sanction Scanner*. 2021. URL: <https://sanctionsscanner.com/knowledge-base/middle-east-and-north-africa-financial-action-task-force-430> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁸⁸ About the GCTF. Global Counterterrorism Forum. 2021. URL: <https://www.thegctf.org/> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁸⁹ Anti Money Laundering and Counter Terrorist Financing Unit (AMLU Jordan). *Egmont Group*. 2021. URL: <https://egmontgroup.org/en/content/jordan-anti-money-laundering-and-counter-terrorist-financing-unit> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁹⁰ What is the Coalition? *The Global Coalition*. 2021. URL: <https://theglobalcoalition.org/en/> (Last accessed: 22.11.2021).

військової співпраці, щоб подолати терористичну діяльність¹⁹¹. В рамках цих організацій, форумів та ініціатив Йорданія налагоджує діалог з міжнародними партнерами у боротьбі з тероризмом.

Терористична діяльність є значною загрозою для йорданського суспільства. Згідно з Arab Barometer (2017), більшість жителів Йорданії вважають ІДІЛ терористичною організацією та підтримують участь королівства в очолюваній США коаліції. Опитування показало, що 42% опитуваних вважають ІДІЛ найбільшою загрозою для Йорданії. Лише 25% вважають, що їхня ідеологія має підтримку в країні у зв'язку із незнанням релігійних вчень, релігійним фанатизмом, безробіттям та бідністю¹⁹².

Тероризм несе в собі низку загроз для Йорданії. Політичні кола країни розглядають терористичну діяльність як потенційну «п'яту колону», що прагне повалити режим. Географічна близькість королівства до Іраку та Сирії є небезпечною через поширення впливу терористичних груп. У зв'язку з цим Йорданії довелось посилити заходи безпеки у прикордонних районах. Уряд вніс поправки до закону про боротьбу з тероризмом (2014), щоб звести до мінімуму контент, що поширює радикалізм і допомагає вербувати молодих йорданських джихадистів. Вербування йорданців для джихаду не є рідкістю в районах, таких як Зарка, Сальт і Маан. Табори біженців є основними об'єктами рекрутингу через поганий доступ до якісної освіти та роботи. Крім того, королівство може бути домом для сотні потенційних «*sleeper cells*», тобто терористів під прикриттям, які чекають вказівок від керівництва¹⁹³.

Отже, терористична діяльність є важливою проблемою для йорданського керівництва. У зв'язку з цим Йорданія оновлює нормативно-правову базу країни, створює відповідні структури, тренує військових та бере

¹⁹¹ Jordan to hold new round of Aqaba Process meetings on Wednesday. *Petra*. August 30, 2020. URL: https://petra.gov.jo/Include/InnerPage.jsp?ID=27910&lang=en&name=en_news (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁹² Jordan: Extremism and Terrorism. *Counter Extremism*. 2021. URL: <https://www.counterextremism.com/countries/jordan/> (Last accessed: 22.11.2021).

¹⁹³ Milton-Edwards B. Grappling with Islamism: Assessing Jordan's Evolving Approach. *Brookings Doha Center*. September 2017. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/09/final_9_27_analysis-paper_milton-edwards_english_web.pdf. (last accessed: 22.11.21).

участь у міжнародній боротьбі з тероризмом. Питання безпеки національних кордонів є важливим елементом внутрішньої та зовнішньої політики.

3.3. Палестинське питання

Йорданія завжди була залучена до арабо-ізраїльської боротьби через зацікавленість у Західному березі та Східному Єрусалимі. Король Абдалла I мав свій власний політичний план щодо Палестини, який налаштував його як проти євреїв, так і проти палестинського національного руху. Так, у квітні 1950 року Йорданія анексувала Західний берег річки Йордан після підписання договору в Родосі (1949)¹⁹⁴. Абдаллу було вбито в 1951 році в Єрусалимі одним із вихідців з Палестини у зв'язку із занадто відкритою участю у переговорах з Ізраїлем. З 1967 по 1974 роки відносини між Йорданією та Палестиною були напруженими. Ізраїль захопив Західний берег після Шестиденної війни (1967), а в 1970 році Організація визволення Палестини (ОВП) здійснила спробу перевороту йорданського короля Хусейна. Але Йорданії вдалося зберегти державність, а також вигнати зі своєї території ОВП та їхнього лідера Ясіра Арафата. У березні 1972 року король оприлюднив свій план про створення федеральної йордансько-палестинської держави, відомої як Сполучене Арабське Королівство, зі столицями в Аммані та Єрусалимі. Проект також зазначав про створення двох регіонів та двох парламентів, але при цьому федерація повинна мати спільну зовнішню політику з однією армією та одним королем. Пропозиція була засуджена ОВП, Єгипетом, Сирією та Ізраїлем. ОВП стала єдиним представником Палестини, згідно з висновками саміту в Рабаті 1974 року¹⁹⁵. А в липні 1988 року король Хусейн оголосив про те, що Амман відмовляється від претензій на Західний берег, що означало визнання влади

¹⁹⁴ General Armistice Agreement (with annexes). Signed at Rhodes, on 3 April 1949. *United Nations — Treaty Series*. 1949. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20JO_490403_Hashemite%20Jordan%20Kingdom-Israel%20General%20Armistice%20Agreement.pdf (last accessed: 22.11.21).

¹⁹⁵ Seventh Arab League Summit Conference. Resolution on Palestine. *League of Arab States (LAS)*. 1974. URL: <https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/63D9A930E2B428DF852572C0006D06B8> (last accessed:22.11.21).

Палестини на цих територіях. Йорданія також схвально віднеслась до Угоди в Осло (1993)¹⁹⁶, що в подальшому допомогло країні підписати мирний договір з Ізраїлем (1994)¹⁹⁷. Абдалла II продовжує здійснювати політику свого попередника щодо палестинського питання. Офіційно Йорданія підтримує рішення про утворення двох держав, де палестинська державність характеризується кордонами 1967 року зі столицею в Східному Єрусалимі.

Йорданія завжди була країною, найбільше стурбованою проблемою Палестини. Йорданська влада реалізує свої дії відносно палестинців відповідно до наступних чотирьох принципів:

1) Повна підтримка палестинців на окупованих палестинських територіях та допомога Палестинській національній адміністрації. Координація зусиль різних офіційних міністерств і відомств, що працюють у цій сфері для збору даних та контролю за справами Палестини.

2) Відстеження регіональних та міжнародних подій, що стосуються Палестини, через участь в офіційних зустрічах та конференціях, а також у багатосторонніх переговорах.

3) Контроль питань, пов'язаних з таборами біженців у королівстві, забезпечення всіх видів послуг та розробка планів та проєктів, спрямованих на підвищення рівня життя біженців та скорочення бідності та безробіття.

4) Співпраця з Агентством Організації Об'єднаних Націй з надання допомоги палестинським біженцям і організації робіт на Близькому Сході (United Nations Relief and Works Agency – UNRWA) та спільна розробка політики Агентства через членство в його консультативному комітеті¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements (Oslo Accords). *UN Peacemaker*. 1993. URL: <https://peacemaker.un.org/israelopt-osloaccord93>(last accessed:22.11.21).

¹⁹⁷ Treaty of peace between The State of Israel and The Hashemite kingdom of Jordan. *UN Peacemaker*.1994. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20JO_941026_PeaceTreatyIsraelJordan.pdf(last accessed:22.11.21).

¹⁹⁸ Bani Nasur N. I., Al-Fawwaz A., Al-Afif A. Jordanian Foreign Policy toward The Palestine Issue. *Research Gate*. 2012. URL: https://www.researchgate.net/profile/Abdulrahman-Al-Fawwaz/publication/315911084_Jordanian_Foreign_Policy_toward_The_Palestine_Issue/links/58ecdaa7458515316aac010a/Jordanian-Foreign-Policy-toward-The-Palestine-Issue.pdf?_sg%5B0%5D=QLlc9U0dalQ9GygwxJSr3ZZZR5erZkASrT8W9yKtqg8K47tIgTCYX1UK15BktCOHmYfeCu6URTZp054vzqZW0Q.EOJsmgD_mE1KuRgatBdwptZQxxF8r5i98e24kQLuN_S5t16ewxW5XW3uGfD3CZN50RxyZBERGQbIFLyy38da9g.EG9TZmNyDI8PIOyEG-2s8AyGu1rijimqtW7ftR4LJ124t60eLKdCxeHw8yxHtLHFucVG6Uc2fUJdtNAp3BH0-

За останні десятиліття йорданський уряд створив кілька департаментів, які відповідають за палестинське питання на гуманітарному та житловому рівнях, а саме: Міністерство у справах біженців (Ministry of Refugees) (1949–1950), Міністерство будівництва та реставрації (Ministry of Construction and Restoration) (1950–1980), Вищий міністерський комітет (High Ministerial Committee) (1967–1971), Виконавчий спеціальний кабінет (Executive special Office) (1971–1980), Міністерство окупованих земельних справ (Ministry of the Occupied Land Affairs) (1980–1988), Департамент у справах Палестини (The Department of Palestinian Affairs) (1988–до сьогодні)¹⁹⁹. Обов'язки Департаменту у справах Палестини:

1. Моніторинг, вивчення та аналіз питань, що стосуються палестинських справ усередині та за межами палестинських територій.
2. Подальші заходи щодо палестинських питань на регіональному та міжнародному рівнях.
3. Участь у роботі спільного йордансько-палестинського комітету для підтримки палестинців на окупованих територіях.
4. Організація контактів відповідно до вимог діяльності UNRWA та координація таких контактів з урядовими міністерствами та відомствами.
5. Координація з UNRWA щодо надання загальних послуг відповідно до угоди, підписаної між UNRWA та урядом щодо цього.
6. Здійснення візитів на об'єктах UNRWA та подальше вирішення питань, пов'язаних з ними.
7. Нагляд за справами біженців і переміщених осіб і вирішення їхніх проблем, а також управління таборами біженців в районах королівства.

w&_sg%5B1%5D=6YMwRsHMdDebOBv3h0Be5kH4VeAPI2V6HP2-8zKqYk9GpzMHEhYAXdyZvrBTWpLrScVNFkJDalcoutOopjkWonoOYQ6yrti790Yga3XNvce4.EOJsmgD_mE1KuRgatBdwptZQxxF8r5i98e24kQLuN_S5t16ewxW5XW3uGfD3CZN5oRxYzBErGQbIFLyy38da9g.EG9TZmNyDI8PIOyEG-2s8AyGu1rijimqtW7ftR4LJ124t60eLKdCxeHw8yxHtLHFucVG6Uc2fUJdtNAP3BH0-w&_iepl= (last accessed: 22.11.21).

¹⁹⁹ Department of Palestinian Affairs. *The Official Site of the Jordanian e-Government*. 2021. URL: https://portal.jordan.gov.jo/wps/portal/Home/GovernmentEntities/Ministries/Ministry/Ministry%20of%20Foreign%20Affairs/Department%20of%20Palestinian%20Affairs!/ut/p/z0/fczBCoJAEMbxV9EHIBGx7ouZJG6kBdleYg67NmSzjsEvX126tbx4__jAwMDGMYXjSjkGadlX83mporqvM5qte_yvshUeyiruu2brs_hZBkaMP_R8pIHXeoRzIxyXxE7D4MmpijhnXiX7HywNHKinEMKEYatnTHI07J88xEnG2Xx-CPzo74olaYfEN4-bg!!/ (last accessed: 22.11.21).

8. Роздача продуктів харчування переміщеним особам.

9. Вивчення проблем палестинців на окупованих територіях, які стосуються державних відомств і приватних установ та координація з зацікавленими сторонами щодо їх вирішення.

10. Координація з міністерствами та відповідними відомствами щодо організації імпорту палестинської продукції та товарів до королівства у визначеній кількості²⁰⁰.

Йорданія відстоює право Палестини на незалежність та наголошує на ініціативі «двох держав» («two-state solution»). Резолюція 242 Ради Безпеки ООН від 1967 року зазначила такий план та закликала Ізраїль вивести війська з територій Західного берегу та Східного Єрусалиму, задля досягнення миру між сторонами²⁰¹. Амман підтримує цю ініціативу в рамках якої має відбутись взаємне визнання між Палестиною та Ізраїлем. У спільній заяві має бути чітко зазначено, що Палестина є державою палестинського народу, а Ізраїль – державою єврейського народу. Дві держави мають негайно встановити повні дипломатичні відносини одна з одною, призначаючи послів у відповідних столицях. Також зазначається, що кожна держава має право обирати власну столицю. Корикування кордонів має бути зведено до необхідного мінімуму і має бути взаємним. Ініціатива теж передбачає створення коридору, який з'єднає Західний берег і Сектор Газа, щоб забезпечити безпечний і вільний прохід. Він повинен знаходитись під одноосібним суверенітетом Палестини без ізраїльських блокпостів. Палестинці не зможуть увійти в Ізраїль через цей прохід, а ізраїльтяни в свою чергу не зможуть увійти в Палестину. Палестина зобов'язана забезпечити безпеку коридору, щоб не було зловживання в насильницьких цілях. Дві держави повинні будувати свої відносини у сфері безпеки на співробітництві,

²⁰⁰ Department of Palestinian Affairs. *The Official Site of the Jordanian e-Government*. 2021. URL: https://portal.jordan.gov.jo/wps/portal/Home/GovernmentEntities/Ministries/Ministry/Ministry%20of%20Foreign%20Affairs/Department%20of%20Palestinian%20Affairs!/ut/p/z0/fczBCoJAEMbxV9EHIBGx7ouZJG6kBdleYg67NmSzsjsEvX126tbx4__jAwMDGMYXjSjkGadlX83mporqvM5qte_yvshUeyiruu2brs_hZBkaMP_R8pIHxeoRzIxyXxE7D4MmpijhnXiX7HywNHKinEMKEYatnTHI07J88xEnG2Xx-CPzo74olaYfEN4-bg!!! (last accessed: 22.11.21).

²⁰¹ Resolution 242 (1967). *UN Security Council*. 1967. URL: <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7d35e1f729df491c85256ee700686136> (last accessed: 22.11.21).

взаємній довірі, добросусідських взаєминах та захисті своїх спільних інтересів. Обидві сторони повинні працювати разом, щоб подолати загрозу тероризму.

Важливим питанням є також статус Єрусалиму. Палестина згідно з планом зобов'язується заснувати столицю Аль-Кудс, яка включатиме Східний Єрусалим і прилеглі палестинські землі та села: Абу Діс, Аль-Ізарія та Аль-Савахрех. В свою чергу столиця Ізраїлю включатиме Західний Єрусалим і прилеглі ізраїльські поселення. Основною проблемою є питання біженців та їхнє право на повернення. Палестині необхідно визначити чисельність населення та врахувати бажання людини щодо місця проживання (в Ізраїлі, Західному березі, секторі Газа, емігрувати до третьої країни чи залишитись на тому місці де проживає зараз). Також, передбачається, що Єгипет, Ізраїль, Йорданія та Палестина мають періодично проводити засідання для обговорення проблем і вирішення їх мирним шляхом. На цих зустрічах обговорюватимуться такі питання: економічний розвиток, водні ресурси, туризм, безпека вздовж річки Йордан, проблеми безпеки на Синаї і боротьба з тероризмом²⁰².

Звичайно, цей план важко втілити в життя, оскільки все більше держав зазначають про недовіру цієї ініціативи. Хоча Йорданія продовжує відстоювати свою думку щодо «two-state solution». Так, 22 вересня 2020 року король Абдалла II на 75-й сесії Генеральної Асамблеї ООН заявив, що рішення про створення двох держав є єдиним способом припинити конфлікт між Палестиною та Ізраїлем. Оскільки, це конфлікт, який почався з моменту створення Організації Об'єднаних Націй і все ще загострюється донині.

²⁰²Cohen-Almagor R. Parameters for a Two-State Solution. *Research Gate*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/profile/Raphael-Cohen-Almagor/publication/292965170_Parameters_for_Two_State_Solution/links/56b250b608aed7ba3fedcb2f/Parameters-for-Two-State-Solution.pdf?origin=searchReact&_iepl%5BgeneralViewId%5D=y1AVrZ81gEngXhO0qJmjIM77PayVLTp10zRM&_iepl%5Bcontexts%5D%5B0%5D=searchReact&_iepl%5BviewId%5D=rNDnB9IUlcf4WyH5VSilJqOkL01Oc4pCK1N1&_iepl%5BsearchType%5D=publication&_iepl%5Bdata%5D%5BcountLessEqual20%5D=1&_iepl%5Bdata%5D%5BinteractedWithPosition7%5D=1&_iepl%5Bdata%5D%5BwithEnrichment%5D=1&_iepl%5Bposition%5D=7&_iepl%5BrgKey%5D=PB%3A292965170&_iepl%5BinteractionType%5D=publicationDownload (last accessed: 22.11.21).

Єдиний шлях до справедливого і постійного миру має призвести до створення суверенної та незалежної Палестинської держави, відповідно кордонів 4 червня 1967 року зі столицею у Східному Єрусалимі²⁰³.

В політичному дискурсі існує поняття «Йорданія – це Палестина». Ця ідея лобіюється Ізраїлем та полягає в тому, що Амман бере на себе зобов'язання опікуватися палестинцями, а Тель-Авів контролює територію Західного берега. Це базується на тому факті, що в Хашимітському королівстві проживає значна частина вихідців з Палестини (2,3 млн. осіб). Внаслідок цього передбачається створення конфедерації на чолі з йорданським керівництвом. Зрозуміло, що ця ініціатива повністю відкидається спільнотами Йорданії та Палестини. Країни й на далі відстоюють позицію «two-state solution»²⁰⁴.

Важливим елементом у відносинах між Йорданією та Палестиною є ХАМАС. Відносини між Йорданією та організацією були напруженими з 1999 року, коли влада депортувала лідера Халеда Машаля та трьох інших членів ХАМАС за межі королівства. Це було пов'язано з їхньою діяльністю, яка містила загрозу для національної безпеки та стабільності країни. У зв'язку з цим регіональний офіс організації також було закрито в 1999 році²⁰⁵. Зв'язки між двома сторонами ще більше погіршилися в 2006 році після того, як Амман заявив, що члени угруповання контрабандно ввозили зброю в королівство з сусідньої Сирії. Члени ХАМАС також були заарештовані й затримані йорданською поліцією у зв'язку з транспортуванням зброї на Західний берег для проведення військових операцій проти Ізраїлю. ХАМАС вербувала молодь у палестинських таборах в Йорданії для подальшої

²⁰³ Al-Junaidi L. 2-state solution only way to peace: Jordan's king. *Anadolu Agency*. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/2-state-solution-only-way-to-peace-jordan-s-king/1982323>(last accessed: 24.11.21).

²⁰⁴ Kuttab D. The “Jordan Is Palestine” Idea Resurfaces Again. *Arab Center Washington DC*. 2021. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/the-jordan-is-palestine-idea-resurfaces-again/>(last accessed: 24.11.21).

²⁰⁵ Kumaraswamy P. R. The Jordan-Hamas Divorce. *Middle East Intelligence Bulletin*. 2001. URL: <http://www.mafhoum.com/press2/60P2.htm> (last accessed: 24.11.21).

боротьби з ізраїльськими військовими²⁰⁶. Ці дії зі сторони організації мали негативний вплив для Йорданії у провадженні своєї зовнішньої політики. Фактично, підтримка контакту з ХАМАС могла б підірвати відносини королівства з ключовими партнерами, як США та ЄС. Також, це шкодило б двостороннім відносинам з Ізраїлем.

Через зміну балансу сил в Секторі Газа, відносини між Йорданією та ХАМАС стали ближчими. У 2012 році відбувся перший візит лідера організації, Халеда Машала, до Амману з моменту вигнання в 1999 році. На зустрічі сторони заявили про зобов'язання підтримувати стабільність та безпеку Йорданії²⁰⁷. Але не дивлячись на потепління у відносинах, Хашимітське королівство відмовилось поновити регіональний офіс ХАМАС в країні, обгрунтовуючи це тим, що це є палестинська організація, яка повинна діяти виключно на території Палестини²⁰⁸. Йорданія намагається обмежуватись у відносинах з ХАМАС тільки у політичному вимірі. Під час ізраїльсько-палестинської кризи 2021 року, Йорданія закликала країни укласти перемир'я, яке почало діяти з 21 травня²⁰⁹. Так, королівство розвиває політичний діалог з ХАМАС, але якщо організація діятиме в мирному руслі.

Отже, Хашимітське королівство Йорданія є найбільш стурбованою країною щодо палестинського питання. У зв'язку з цим йорданське керівництво завжди засновувало інституції, які переймаються питаннями палестинського населення. Амман є також прихильником ідеї «two-state solution» у вирішенні ізраїльсько-палестинської проблеми. Зміна балансу сил в Секторі Газа призвела до налагодження контакту з ХАМАС.

²⁰⁶ Jordan: Hamas: its activities, its strength, its recruiting methods, and the government's position regarding it. *Immigration and Refugee Board*. 1998. URL <https://www.refworld.org/docid/3df4be5018.html> (last accessed: 24.11.21).

²⁰⁷ Hamas leader Khaled Meshaal returns for Jordan visit. *BBC*. 2012. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-16778225> (last accessed: 22.11.21).

²⁰⁸ Lieber D. Despite unity deal, Jordan won't let Hamas reopen Amman office. *Times of Israel*. 2017. URL: <https://www.timesofisrael.com/despite-unity-deal-jordan-wont-let-hamas-reopen-amman-office-report/>(last accessed: 22.11.21).

²⁰⁹ Israel-Gaza: The ceasefire deal between Israel and Hamas. *BBC*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/57200843>(last accessed: 22.11.21).

Висновки до Розділу 3.

Безпекові виклики є важливим питанням для йорданського керівництва. Міграційна криза, загроза тероризму та невирішеність палестинської проблеми несуть в собі загрози для стабільності та розвитку країни.

Хашимітське королівство приймає значну частину біженців і ця тенденція зростає. Країна не здатна самотійно впоратись з міграційною кризою, тому Амман співпрацює з UNHCR та іншими міжнародними акторами. Біженці накладають помітний тягар на економіку країни, внаслідок чого зростає рівень безробіття, а також велика конкуренція у сфері праці. Криза також несе в собі екологічні, соціальні та безпекові наслідки для Йорданії.

Загроза тероризму завжди існувала на території королівства. Терористична діяльність є стабільною в Йорданії. У зв'язку з цим країна була змушена розробити нормативно-правову базу, а також створити контртерористичні підрозділи. Йорданське керівництво також співпрацює з міжнародними партнерами у боротьбі з тероризмом.

Амман найбільше стурбований питанням Палестини на світовій арені. Країна намагається допомагати біженцям самотійно та в рамках міжнародних місій як UNRWA. В Йорданії завжди діяли департаменти, які займалися справами палестинців. Хашимітське королівство постійно відстоює вирішення проблеми в рамках «two-state solution». Контакт Йорданії з ХАМАС вдалося налагодити у зв'язку із регіональними подіями, хоча країна прагне підтримувати виключно політичний діалог.

ВИСНОВКИ

Невеликі розміри Йорданії та відсутність значних ресурсів змусили країну виробити особливу стратегію ведення зовнішньополітичної діяльності. Географічне положення королівства між Ізраїлем, Сирією, Іраком і Саудівською Аравією зробило країну вразливою до амбіцій її сусідів. Але слід не забувати, що королівство також відіграє важливу роль через буферне положення в регіоні. Зовнішня політика Йорданії регулюється поєднанням внутрішніх та зовнішніх факторів, що взаємодіють один з одним. Таким чином, збереження стабільності є пріоритетом для країни. Політика балансування з регіональними та світовими державами дозволяє реагувати на кожну зміну на глобальній арені.

Для проведення ефективного дослідження необхідно виконати кілька завдань, які можна розділити на дві групи. Перш за все, потрібно визначити основні аспекти співробітництва Йорданії з ключовими регіональними та світовими державами. По-друге, необхідно розглянути безпекові виклики для королівства.

Йорданія впроваджує виважену політику в регіоні Близького Сходу. Країна намагається підтримувати тісні зв'язки з регіональними акторами. Взаємодія з арабським світом спочатку розцінювалася Йорданією як один із головних зовнішньополітичних пріоритетів. В їх основі лежить уявлення про особливу історичну місію Хашимітської династії, що безпосередньо походить від пророка Мухаммеда і в силу цього позиціонує себе як захисник ісламу та арабської нації. Своєю чергою, відносини з сіоністським керівництвом вносять свої корективи при формуванні політики Йорданії на сучасному етапі. Як наслідок, зовнішньополітичному курсу країни притаманні такі риси, як гнучкість, обережність, виваженість, помірність, контрольована дистанційність у поєднанні з принциповістю, раціоналізмом та прагматичністю.

Основним регіональним партнером Йорданії є Єгипет. Країни є активними акторами на Близькому Сході. Офіційний Амман та Каїр

розвивають тісні відносини, що мають позитивні наслідки для обох країн. Слід відзначити співробітництво в економічній, безпековій та культурній сферах. Спостерігається тенденція до подальшого поглиблення та розширення двосторонніх взаємин. Йорданський король Абдалла II та єгипетський президент А. Ас-Сісі мають спільне бачення регіональних подій та намагаються діяти пліч-о-пліч.

Королівство Саудівська Аравія є також важливим регіональним актором. Країни є давніми партнерами, оскільки відносини між сім'ями Хашимітів та Саудитів мають глибоке коріння. Обидва королівства розвивають тісні торгівельні взаємини. Саудівські інвестиції є одними з ключових для королівства, а фінансова допомога від Ер-Ряду має позитивний вплив на економічне становище Йорданії. Регіональна політика країн іноді різниться, але не має значного впливу на розвиток добросусідських двосторонніх відносин.

Не дивлячись на історичну ворожість, Йорданії та Ізраїлю вдалося встановити дипломатичні взаємини. Мирний договір 1994 року є фундаментом для розвитку співпраці між країнами. Примирення мало позитивні наслідки для Хашимітського королівства, оскільки країні вдалося розширити ринки, а також збільшити обсяг торгівлі. Палестинське питання є наріжним каменем у двосторонніх відносинах. У зв'язку з цим йордансько-ізраїльський діалог призупинявся на деякий проміжок часу. Прихід до влади нового прем'єр-міністра Ізраїлю, Н. Бенета в 2021 році вносить корективи у взаємини Йорданії та Ізраїлю. Можна прогнозувати, що контакт Аммана та Тель-Авіва призведе до покращення ситуації між сусідами.

Підтримка зв'язків з провідними країнами займає важливе місце при формуванні зовнішньополітичного курсу королівства. Йорданія продовжує здійснювати політику маневреності та прагматичності на світовій арені. Хашимітське королівство підтримує тісні контакти з основними міжнародними конкурентами. Мова йде про те, що відносини Йорданії з

США та ЄС не несуть шкоди на розвиток взаємин королівства з КНР та РФ, і навпаки.

США є ключовим союзником для Йорданії на сучасному етапі. Вашингтон є важливим фінансовим донором для Аммана, що дає змогу королівству впоратися з нестабільністю власної економіки. Військова допомога США для Йорданії є ключовим аспектом двосторонніх відносин, оскільки Хашимітське королівство отримує одне з найбільших асигнувань на американську зброю від Державного Департаменту США. Слід також зауважити, що американський військовий контингент дислокується на території королівства і це призводить до покращення сфери безпеки Йорданії. Важливу роль відіграє також USAID. Організація здійснює цілу низку проектів на території держави, а також надає допомогу населенню Йорданії. Президентство Д. Трампа дещо похитнуло становище США в країні, але спостерігається тенденція до покращення з приходом до влади Дж. Байдена.

Відносини Йорданії з ЄС мають важливе значення для королівства. Європейський Союз є одним з найбільших торгових партнерів, а також надає значну допомогу біженцям на території країни. Хашимітське королівство бере участь у низці європейських ініціатив, а також часто здійснює діалог із співтовариством. Взаємини між Амманом та Брюсселем вирізняються своєю стабільністю та поміркованістю.

Активізація КНР в регіоні Близького Сходу внесла свої корективи в розвиток двосторонніх відносин між королівством та Піднебесною. Економічна складова є рушієм розвитку взаємин між країнами. Китайські інвестиції мають значний вплив на піднесення економічного становища Йорданії. Країни співпрацюють в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», що має позитивні наслідки як для Аммана, так і для Пекіну. Можна спрогнозувати, що йорданське керівництво діятиме в подальшому обачніше у зв'язку з американсько-китайським протистоянням. На нашу думку, збереження тісних відносин з США є більш пріоритетним для королівства.

Російська Федерація намагається брати активнішу участь в регіоні Близького Сходу. Співробітництво Йорданії та РФ бере свій початок ще з часів Радянського Союзу. Хоча зі здобуттям незалежності, Росія змінила вектор двосторонніх відносин від економічного до військового. РФ також прагне здобути першість у сфері енергетики Йорданії, що впливає з зовнішньополітичного курсу Москви в регіоні. Зрозуміло, що королівство намагається підтримувати тісні відносини з ключовими державами світової політики, хоча все ж таки спостерігається більша прихильність до англо-саксонських країн.

Безпекові виклики займають важливе місце на порядку денному. Географічна близькість до нестабільних країн, в яких відбуваються військові дії, зумовила Йорданію виробити особливу зовнішню політику для збереження стабільності країни.

Міграційна криза має значний вплив на Йорданію, оскільки держава приймає велику кількість біженців та займає друге місце в світі за цим показником. Зрозуміло, що впоратись самотійно з великим напливом переселенців неможливо, тому офіційний Амман співпрацює з міжнародними організаціями такими як UNHCR та UNRWA. В свою чергу міграційна криза несе в собі економічну, соціальну, екологічну та безпекову загрози, що створює додатковий тягар на нестабільне становище Йорданії. У зв'язку із регіональними подіями можна прогнозувати, що кількість біженців буде зростати, що матиме негативний наслідок для королівства.

Загроза тероризму завжди існувала на території Йорданії. Це змушує країну постійно удосконалювати законодавство, створювати контртерористичні підрозділи та покращувати безпеку на кордонах. Терористична діяльність є стабільною в регіоні, що завжди створюватиме загрозу для національної безпеки королівства. У зв'язку з цим країна бере участь у коаліції проти ІДІЛ з 2014 року та співпрацює з міжнародними партнерами у боротьбі з тероризмом як в межах країни, так і закордоном.

Офіційний Амман найбільше стурбований питанням Палестини на світовій арені. Офіційна позиція країни полягає в тому, що ізраїльсько-палестинський конфлікт можна лише вирішити в рамках «two-state solution». Королівство намагається надавати допомогу палестинським біженцям. Своєю чергою, близько третини населення Йорданії складається з палестинців, тому йорданський політичний вектор завжди націлений на мирне врегулювання конфлікту, а також на створення Палестинської держави. Палестинський аспект несе в собі і певні загрози для королівства. В країні присутнє потужне палестинське лобі, яке іноді призводить до хвилювань всередині держави, створюючи ще більше нестабільне середовище.

Отже, завдання, поставлені у вступі наукової роботи було виконано і, таким чином, досягнуто мету роботи. Було комплексно досліджено ключові аспекти зовнішньої політики Йорданського Хашимітського королівства на сучасному етапі, а саме: визначено основні аспекти співробітництва Йорданії з ключовими регіональними та світовими державами та розглянуто безпекові виклики для королівства.

Зважаючи на обмежений об'єм наукової роботи, варто зазначити, що окремі проблеми потребують детального розгляду. По перше, участь Йорданії у миротворчому процесі в Сирії та Іраку, оскільки королівство завжди позиціонує себе на світовій арені, як мирна країна та держава-медіатор. По-друге, надзвичайно перспективним є і питання двосторонніх відносин Хашимітського королівства з країнами Затоки, які є важливим центром регіональної політики. По-третє, слід дослідити і участь Йорданії в міжнародних та регіональних організаціях. Насамкінець, цікавим питанням для розгляду є енергетична складова Йорданії, оскільки країна через брак ресурсів змушена шукати партнерів-експортерів нафти, газу та електроенергії.

Як наслідок, можна з впевненістю заявити, що тема ключових аспектів Йорданського Хашимітського королівства на сучасному етапі зберігатиме актуальність у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Рейтинг стран по уровню безработицы. *NONEWS*. 2021. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/unemployment/> (дата обращения: 19.11.2021).
2. Российско-Иорданские отношения. *МИД РФ*. URL: <https://www.mid.ru/ru/maps/jo/-/category/10498#relation-popup> (дата обращения: 04.10.2021).
3. About the GCTF. Global Counterterrorism Forum. 2021. URL: <https://www.thegctf.org/>(Last accessed: 22.11.2021).
4. About us. *TAG-Confucius Institute*. 2021. URL: <https://tagconfucius.com/article/view/About%20Us> (last accessed: 02.11.2021).
5. Agreement Free Trade between The Government of the Hashemite Kingdom of Jordan and The Government of Arab Republic of Egypt. URL: <https://wits.worldbank.org/GPTAD//archive/Jordan-Egypt/> (last accessed: 13.11.21).
6. Ambassador Chen Chuandong Upbeat about China Jordan Trade Ties. Embassy in The People`s Republic of China in The Hashemite Kingdom of Jordan. August 9. 2021. URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/cejo//eng/dtxw/t1898268.htm> (last accessed: 02.11.2021).
7. Anti Money Laundering and Counter Terrorist Financing Unit (AMLU Jordan). *Egmont Group*. 2021. URL: <https://egmontgroup.org/en/content/jordan-anti-money-laundering-and-counter-terrorist-financing-unit> (Last accessed: 22.11.2021).
8. A step forward in the EU-Jordan relations. *Camera di Commercio*. 2020. URL: <https://www.ccitabel.com/ccib/en/home/706-a-step-forward-in-the-eu-jordan-relations/> (last accessed: 16.11.2021).
9. Bilateral Economic Agreement between Jordan and Saudi Arabia. *Ecolex*. October 30. 1962. URL: <https://www.ecolex.org/details/treaty/bilateral->

economic-agreement-between-jordan-and-saudi-arabia-tre-150030/(last accessed 17.11.21).

10. China attaches importance to Jordan's unique role in int'l, regional affairs: FM. Xinhua. July 5. 2020. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2020-07/05/c_139188836.htm (last accessed: 02.11.2021).

11. China - Jordan BIT. *Investment Policy Hub*. 2001. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/919/china---jordan-bit-2001-> (Last accessed: 02.11.2021).

12. Council Regulation (EEC) No 1659/77 of 18 July 1977 on the safeguard measures provided for in the Cooperation Agreement and the Interim Agreement between the European Economic Community and the Hashemite Kingdom of Jordan. *EUR LEX*. 1977. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31977R1659> (last accessed: 16.11.2021).

13. Country Reports on Terrorism 2019: Jordan. *Bureau of Counterterrorism*. 2019. URL: <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/jordan/> (Last accessed: 22.11.2021).

14. Cultural Relations. *Egypt State Information Service*. 2017. URL <https://www.sis.gov.eg/Story/96845/Cultural-Relations?lang=en-us> (last accessed: 18.11.2021).

15. Decision No 1/2016 of the EU-Jordan Association Committee of 19 July 2016. *EUR LEX*. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2016/1436/oj> (last accessed: 16.11.2021).

16. Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements (Oslo Accords). *UN Peacemaker*. 1993. URL: <https://peacemaker.un.org/israelopt-osloaccord93> (last accessed: 22.11.21).

17. Delegation of the European Union to Jordan. European External Action Service. 2021. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/jordan_en (last accessed: 16.11.2021).

18. Department of Palestinian Affairs. *The Official Site of the Jordanian e-Government*. 2021. URL:

https://portal.jordan.gov.jo/wps/portal/Home/GovernmentEntities/Ministries/Ministry/Ministry%20of%20Foreign%20Affairs/Department%20of%20Palestinian%20Affairs!/lut/p/z0/fczBCoJAEMbxV9EHIBGx7ouZJG6kBdleYg67NmSzsjsEvX126tbx4__jAwMDGMYXjSjkGadlX83mporqvM5qte_yvshUeyiruu2brs_hZBkaMP_R8pIHXeORzIxyXxE7D4MmpijhnXiX7HywNHKinEMKEYatnTHI07J88xEnG2Xx-CPzo74olaYfEN4-bg!!/ (last accessed: 22.11.21).

19. Designation of Jordan as a Major Non-NATO Ally. Federal Register. *The White House*. November 25, 1996. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-1996-11-25/pdf/96-30222.pdf> / (last accessed: 10.11.2021).

20. Egypt Exports to Jordan. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/egypt/exports/jordan/> (last accessed: 13.11.21).

21. Egypt - Jordan BIT. *Investment Policy Hub*. 1996. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bit/1359/egypt---jordan-bit-1996/> (last accessed: 18.11.2021).

22. Egypt, Jordan continue to strenghten bilateral relations. *Africanews*. January 19, 2021. URL: <https://www.africanews.com/2021/01/19/egypt-jordan-continue-to-strenghten-bilateral-relations/> (last accessed: 13.11.21).

23. Egypt's PM visits Amman Tuesday to attend 29th session of joint Higher Committee. *Egypt Today*. March 30, 2021. URL: <https://www.egypttoday.com/Article/1/99928/Egypt%E2%80%99s-PM-visits-Amman-Tuesday-to-attend-29th-session-of/> (last accessed: 13.11.21).

24. Egypt to supply almost half of Jordan's natural gas needs. *Economist Intelligence*. January 21, 2019. URL: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1957561779/> (last accessed: 13.11.21).

25. EU/Jordan ENP Action Plan. *European External Action Service*. 2010. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/jordan/documents/eu_jordan/jordan_enp_ap_final_en.pdf (last accessed: 16.11.2021).

26. EU report: EU-Jordan cooperation remains strong and diverse. *European Commission*. October 25, 2019. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6150/ (last accessed: 16.11.2021).

27. Euro-Mediterranean agreement between the European Communities and Kingdom of Jordan. *Investment Policy Hub*. 1997. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/3156/ec-jordan-association-agreement> (last accessed: 16.11.2021).

28. European Neighbourhood Instrument (ENI). *European Commission*. 2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/e/european-neighbourhood-investment (last accessed: 16.11.2021).

29. GAFTA. *Bilaterals.org*. URL: <https://www.bilaterals.org/?-gafta-amp;lang=en> (last accessed 17.11.21).

30. General Armistice Agreement (with annexes). Signed at Rhodes, on 3 April 1949. *United Nations — Treaty Series*. 1949. URL: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20JO_490403_Hashemite%20Jordan%20Kingdom-Israel%20General%20Armistice%20Agreement.pdf (last accessed: 22.11.21).

31. Global Europe: Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument. *European Commission*. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_en (last accessed: 16.11.2021).

32. Global Terrorism Index 2020. *Institute for Economics & Peace*. 2020. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-2.pdf> (Last accessed: 22.11.2021).

33. Hamas leader Khaled Meshaal returns for Jordan visit. *BBC*. 2012. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-16778225> (last accessed: 22.11.21).
34. Immense Support for the Renewal of the UNRWA Mandate at the UN General Assembly – Press Release. *UN*. December 16. 2019. URL: <https://www.un.org/unispal/document/immense-support-for-the-renewal-of-the-unrwa-mandate-at-the-un-general-assembly-press-release/> (Last accessed: 19.11.2021).
35. Israel-Gaza: The ceasefire deal between Israel and Hamas. *BBC*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/57200843> (last accessed: 22.11.21).
36. Israel Exports to Jordan. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/israel/exports/jordan/> (last accessed 10.11.21).
37. Jordan. Activities. Ministry of Foreign Affairs of The People`s Republic of China. 2021. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/xybfs_663590/gjlb_663594/2833_663656/2835_663660/default_1.shtml/ (last accessed: 02.11.2021).
38. Jordan and Israel: Tensions and Water Cooperation in the Middle-East. *Climate diplomacy*. 2021. URL: <https://climate-diplomacy.org/case-studies/jordan-and-israel-tensions-and-water-cooperation-middle-east/> (last accessed 10.11.21).
39. Jordan, China sign military cooperation deal. *Jordan Times*. 2015. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-china-sign-military-cooperation-deal> (Last accessed: 02.11.2021).
40. Jordan, China to sign MoU on cooperation under Belt and Road Initiative. *Xinhua News Agency*. November 15. 2017. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/34779.htm/> (Last accessed: 02.11.2021).
41. Jordan Demographics Profile. *Indexmundi*. 2021. URL: https://www.indexmundi.com/jordan/demographics_profile.html (Last accessed: 19.11.2021).

42. Jordan downgrades ties with Qatar. *Al-Jazeera*. June 6. 2017. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2017/6/6/jordan-downgrades-ties-with-qatar/> (last accessed 12.09.21).
43. Jordan, Egypt sign cultural cooperation agreement. *Jordan Times*. 2021. URL: <https://www.jordantimes.com/news/local/jordan-egypt-sign-cultural-cooperation-agreement> (last accessed: 13.11.21).
44. Jordan, Egypt sign military cooperation agreement. *Jordan Times*. 2015. URL: <https://www.jordantimes.com/news/local/jordan-egypt-sign-military-cooperation-agreement> (last accessed: 13.11.21).
45. Jordan, EU reaffirm 'Solid Partnership'. *The Embassy of the Hashemite Kingdom of Jordan*. June 1. 2021. URL: <http://jordanembassyus.org/news/jordan-eu-reaffirm-solid-partnership/> (last accessed: 16.11.2021).
46. Jordan. *European Commission*. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/enlargement-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/jordan_en/ (last accessed: 16.11.2021).
47. Jordan: 15 executions 'shocking' says human rights group. *The Guardian*. March 5. 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/05/jordan-15-executions-shocking-says-human-rights-group> (Last accessed: 22.11.2021).
48. Jordan Exports to China. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/china/> (last accessed: 02.11.2021).
49. Jordan Exports to Egypt. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/egypt/> (last accessed: 13.11.21).
50. Jordan Exports to Israel. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/israel/> (last accessed 10.11.21).
51. Jordan Exports to Saudi Arabia. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/saudi-arabia/> (last accessed 12.09.21).

52. Jordan: Extremism and Terrorism. *Counter Extremism*. 2021. URL: <https://www.counterextremism.com/countries/jordan/> (Last accessed: 22.11.2021).
53. Jordan: Hamas: its activities, its strength, its recruiting methods, and the government's position regarding it. *Immigration and Refugee Board*. 1998. URL <https://www.refworld.org/docid/3df4be5018.html> (last accessed: 24.11.21).
54. Jordan Imports from China. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/imports/china>(last accessed: 02.11.2021).
55. Jordan is Saudi Arabia's largest trade partner, Riyadh-backed Amman-Aqaba railway still on track. *The New Arab*. October 26. 2020.URL: <https://english.alaraby.co.uk/news/jordan-saudi-arabias-largest-trade-partner-ambassador/> (last accessed 12.09.21).
56. Jordan-Israel relations from 1994. *The Jordan Times*. October 26. 2014. URL: <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-israel-relations-1994/> (last accessed 10.11.21).
57. Jordan Russia Trade. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/russia/trade/> (last accessed: 04.10.2021).
58. Jordan - Saudi Arabia BIT. *Investment Policy Hub*. March 27. 2017. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bilateral-investment-treaties/3762/jordan---saudi-arabia-bit-2017->(last accessed 17.11.21).
59. Jordan Stands with Egypt and Supports Political Settlement in Libya. *Almasarad* June 21. 2020. URL: <https://almarsad.co/en/2020/06/21/jordan-stands-with-egypt-and-supports-political-settlement-in-libya/> (last accessed: 18.11.2021).
60. Jordan to hold new round of Aqaba Process meetings on Wednesday. *Petra*. August 30. 2020. URL: https://petra.gov.jo/Include/InnerPage.jsp?ID=27910&lang=en&name=en_news (Last accessed: 22.11.2021).
61. Jordan - United States of America BIT (1997). *Investment Policy Hub*. 2014. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment->

agreements/treaties/bit/2194/jordan---united-states-of-america-bit-1997/ (last accessed: 25.09. 2021).

62. Jordan-US Relations. *The Embassy of the Hashemite kingdom of Jordan*. URL: <http://jordanembassyus.org/page/jordan-us-relations/> (last accessed: 25.09. 2021).

63. King Abdullah: Jordan not joining Yemen ground offensive. *Anadolu Agency*. May 13. 2015. URL: www.aa.com.tr/en/world/king-abdullah-jordan-not-joining-yemen-ground-offensive/47691/ (last accessed 12.09.21).

64. Middle East and North Africa Financial Action Task Force. *Sanction Scanner*. 2021. URL: <https://sanctionscanner.com/knowledge-base/middle-east-and-north-africa-financial-action-task-force-430/> (Last accessed: 22.11.2021).

65. Mutual Visits. *Egypt State Information Service*. 2021. URL: <https://www.sis.gov.eg/Story/119304?lang=en-us> (last accessed: 18.11.2021).

66. Palestinian Refugees. Access to registration and UNRWA services, documents, and entry to Jordan. *The Danish Immigration Service*. June 2020. URL: <https://Palestine%20Refugees%20june%202020.pdf/> (Last accessed: 19.11.2021).

67. Perception of Refugees in Jordan Survey (Wave I). *NAMA Strategic Intelligence Solutions*. 2020. URL: [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20-%20Shorter%20Report%20\(3\).pdf](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20-%20Shorter%20Report%20(3).pdf) (Last accessed: 19.11.2021).

68. Perception of Refugees in Jordan Survey (Wave II). *NAMA Strategic Intelligence Solutions*. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Final%20Report%20wave%20II%20June%202021.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

69. Political Exchange. Embassy in The People`s Republic of China in The Hashemite Kingdom of Jordan. 2021. URL: <http://jo.china-embassy.org/eng/sbgx/zzwl/> (last accessed: 02.11.2021).

70. Presidential and Secretaries Travels to Jordan. Office of the Historian, Foreign Service Institute. *United States Department of State*. 2021. URL:

<https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/jordan/> (last accessed: 27.09.2021).

71. Reactions to the assassination of Jamal Khashoggi. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Reactions_to_the_assassination_of_Jamal_Khashoggi/(last accessed 17.11.21).

72. Refined and Crude Petroleum in Jordan. *OEC*. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/refined-petroleum/reporter/jor> (last accessed 12.09.21).

73. Registered Persons of Concern Refugees and Asylum Seekers in Jordan. Iraq. *UNHCR*. June 1. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/External%20Statistical%20Report%20on%20UNHCR%20Registered%20Iraqis%20as%20of%2030%20June%202021.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

74. Release of the 2021-2022 Regional Refugee and Resilience Plan. *UNHCR*. April 6. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Release%20of%20the%202021-2022%20Regional%20Refugee%20and%20Resilience%20Plan%206%20April%202021.pdf> / (Last accessed: 19.11.2021).

75. Report on EU-JORDAN relations in the framework of the revised ENP (2017-2018). *European Commission*. 2018. URL: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/jordan_country_report_2017-2018_final.pdf(last accessed: 16.11.2021).

76. Report on EU - Jordan relations in the framework of the revised European Neighborhood Policy (June 2018 - April 2019). *European Commission*. October 15. 2019. URL: [https://reliefweb.int/report/jordan/report-eu-jordan-relations-framework-revised-european-neighbourhood-policy-june-2018./](https://reliefweb.int/report/jordan/report-eu-jordan-relations-framework-revised-european-neighbourhood-policy-june-2018/) (last accessed: 16.11.2021).

77. Resolution 302 (IV). Assistance to Palestine refugees. *UN*. December 8. 1949. URL: [https://undocs.org/en/A/RES/302\(IV\)](https://undocs.org/en/A/RES/302(IV)) (Last accessed: 19.11.2021).

78. Resolution 242 (1967). *UN Security Council*. 1967. URL: <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7d35e1f729df491c85256ee700686136> (last accessed: 22.11.21).

79. Russian and Jordan are intended to strengthen bilateral military cooperation. *Ministry of Defense of the Russian Federation*. URL: <https://syria.mil.ru/en/syria/bulletins/bulletin/more.htm?id=1212078/> (last accessed: 04.10.2021).

80. Saudi Arabia Exports to Jordan. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/saudi-arabia/exports/jordan/> (last accessed 12.09.21).

81. Saudi Arabia, Jordan Discuss Additional Projects North of NEOM. *Albawaba*. November 17. 2019. URL: <https://www.albawaba.com/business/saudi-arabia-jordan-discuss-additional-projects-north-neom-1321567/> (last accessed 12.09.21).

82. Seventh Arab League Summit Conference. Resolution on Palestine. *League of Arab States (LAS)*. 1974. URL: <https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/63D9A930E2B428DF852572C0006D06B8> (last accessed:22.11.21).

83. The Constitution of The Hashemite Kingdom of Jordan. 1952. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b53310.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

84. The Global Compact on Refugees. *UNHCR*. 2021. URL: <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html/> (Last accessed: 19.11.2021).

85. The Jordanian Society in One Hundred Years Conference concludes its activities..a third and final addition. *Shorufat Center*. November 4. 2021. URL: <http://www.shorufatcenter.com/4399/%d9%85%d8%a4%d8%aa%d9%85%d8%b1%d8%a7d9%84d9%85d8%ac%d8%aa%d9%85d8%b9-%d8%a7d9%84d8%a3d8%b1%d8%af%d9%86d9%8a-%d9%81d9%8a-%d9%85d8%a6d8%a9-%d8%b9d8%a7d9%85-%d9%8ad8%ae%d8%aa%d8%aa%d9%85/> (Last accessed: 19.11.2021).

86. Top diplomats from Jordan and Israel hold rare meeting on Palestine issue. *The Arab News*. December 5. 2020. <https://www.arabnews.com/node/1772666/middle-east> (last accessed 10.11.21).
87. Trade. Jordan. *European Commission*. September 28. 2021. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/jordan/> (last accessed: 16.11.2021).
88. Trading Economics. Jordan Exports to United States. *Central Bank of Jordan*. July. 2021 URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/exports/united-states/> (last accessed: 25.09. 2021).
89. Trading Economics. Jordan Imports. *Central Bank of Jordan*. July. 2021. URL: <https://tradingeconomics.com/jordan/imports/> (last accessed: 25.09. 2021).
90. Treaty of peace between The State of Israel and The Hashemite kingdom of Jordan. *UN Peacemaker*.1994. URL: [https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20JO_941026_Peace TreatyIsraelJordan.pdf](https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20JO_941026_PeaceTreatyIsraelJordan.pdf)(last accessed:22.11.21).
91. U.S. - Jordan Free Trade Agreement. *International Trade Administration*. URL: <https://www.trade.gov/us-jordan-free-trade-agreement/> (last accessed: 25.09. 2021).
92. U.S. Relations with Jordan. *Bureau of Near Eastern Affairs*. December 30. 2020. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-jordan/> (last accessed: 25.09. 2021).
93. U.S. Security Cooperation With Jordan . *Bureau of Politic-Military Affairs*. May 21. 2021. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-jordan/> (last accessed: 25.09. 2021).
94. Visits by Foreign Leaders of Jordan. Office of the Historian, Foreign Service Institute. *United States Department of State*. 2021. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/visits/jordan/> (last accessed: 27.09. 2021).

95. Visits. *King Abdullah II*. 2021. URL: https://kingabdullah.jo/en/search?search_api_views_fulltext=King%20in%20Brussels&field_date%5Bdate%5D=&field_date_1%5Bdate%5D=&type=All&page=6(last accessed: 16.11.2021).

96. What is the Coalition? *The Global Coalition*. 2021. URL:<https://theglobalcoalition.org/en/> (Last accessed: 22.11.2021).

97. Where we work. Jordan. *UNRWA*. 2021. URL: <https://www.unrwa.org/where-we-work/jordan>(Last accessed: 19.11.2021).

Література:

98. Калугин А. Россия - Иордания: 50 лет доброго сотрудничества. *Международная жизнь*. 2013. URL: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/917> (дата обращения: 04.10.2021).

99. Abu Jaber Kamel S.. Jordan. *Britannica*. October 14, 2021. URL: <https://www.britannica.com/place/Jordan/> (last accessed: 13.11.21).

100. Ackerson P. Jordan, the US, and the Cold War: The Birth of a Strategic Alliance. *Wilson Center*. June 11. 2018. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/jordan-the-us-and-the-cold-war-the-birth-strategic-alliance> (last accessed: 10.11. 2021).

101. Al-Junaidi L. Does Trump deal present new challenge to US-Jordan ties? *Anadolu Agency*. February 11. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/does-trump-deal-present-new-challenge-to-us-jordan-ties/1730514/> (last accessed: 25.09. 2021).

102. Al-Junaidi L. 2-state solution only way to peace: Jordan's king. *Anadolu Agency*. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/2-state-solution-only-way-to-peace-jordan-s-king/1982323>(last accessed: 24.11.21).

103. Alshoubaki W., Harris M. The impact of Syrian refugees on Jordan: A framework for analysis Department of Public Administration, *University of Jordan*. 2018. URL: https://www.jois.eu/files/11_454_Alshoubaki%20et%20al.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

104. Bani Nasur N. I., Al-Fawwaz A., Al-Afif A. Jordanian Foreign Policy toward The Palestine Issue. *Research Gate*. 2012. URL: https://www.researchgate.net/profile/Abdulrahman-Al-Fawwaz/publication/315911084_Jordanian_Foreign_Policy_toward_The_Palestine_Issue/links/58ecdaa7458515316aac010a/Jordanian-Foreign-Policy-toward-The-Palestine-Issue.pdf?_sg%5B0%5D=QLlc9U0dalQ9GygwxJSr3ZZZR5erZkASrT8W9yKtqg8K47tIgTCYX1UK15BktCOHmYfeCu6URTZp054vzqZWoQ.EOJsmgD_mE1KuRgatBdwptZQxxF8r5i98e24kQLuN_S5t16ewxW5XW3uGfD3CZN5oRxYzBErGQbIFLyy38da9g.EG9TZmNyDI8PIOyEG-2s8AyGu1rijimqtW7ftR4LJ124t60eLKdCxehw8yxHtLHFucVG6Uc2fUJdtNAp3BH0-w&_sg%5B1%5D=6YMwRsHMdDebOBv3h0Be5kH4VeAPI2V6HP2-8zKqYk9GpzMHEhYAXdyZvrBTWpLrScVNFkJDaIcoutOopjkWonoOYQ6yrti790Yga3XNvce4.EOJsmgD_mE1KuRgatBdwptZQxxF8r5i98e24kQLuN_S5t16ewxW5XW3uGfD3CZN5oRxYzBErGQbIFLyy38da9g.EG9TZmNyDI8PIOyEG-2s8AyGu1rijimqtW7ftR4LJ124t60eLKdCxehw8yxHtLHFucVG6Uc2fUJdtNAp3BH0-w&_iepl= (last accessed: 22.11.21).

105. Bauer J. Views of Point IV. *Harry S. Truman Library*. 2020. URL: <https://www.trumanlibrary.gov/education/lesson-plans/conflicting-views-point-iv/> (last accessed: 25.09. 2021).

106. Bustani H. Exposing Jordan's Gas Deal with Israel. *Middle East Research and Information Project*. 2019. URL: <https://merip.org/2019/09/exposing-jordans-gas-deal-with-israel/> (last accessed 10.11.21).

107. Chatelard G. Jordan: A Refugee Haven. Migration Policy Institute Online Journal. *Migration Policy Institute*. 2010. URL: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00514403/document/> (Last accessed: 19.11.2021).

108. Christophersen E. These 10 countries receive the most refugees. *Norwegian Refugee Council*. November 1. 2020. URL:

<https://www.nrc.no/perspectives/2020/the-10-countries-that-receive-the-most-refugees/> (Last accessed: 19.11.2021).

109. Cohen-Almagor R. Parameters for a Two-State Solution. *Research Gate*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/profile/Raphael-Cohen-Almagor/publication/292965170_Parameters_for_Two_State_Solution/links/56b250b608aed7ba3fedcb2f/Parameters-for-Two-State-Solution.pdf?origin=searchReact&_iepl%5BgeneralViewId%5D=y1AVrZ81gEngXhO0qJmjIM77PayVLTp10zRM&_iepl%5Bcontexts%5D%5B0%5D=searchReact&_iepl%5BviewId%5D=rNDnB9IUlcf4WyH5VSiJqOkL01Oc4pCK1N1&_iepl%5BsearchType%5D=publication&_iepl%5Bdata%5D%5BcountLessEqual20%5D=1&_iepl%5Bdata%5D%5BinteractedWithPosition7%5D=1&_iepl%5Bdata%5D%5BwithEnrichment%5D=1&_iepl%5Bposition%5D=7&_iepl%5BrgKey%5D=PB%3A292965170&_iepl%5BinteractionType%5D=publicationDownload (last accessed: 22.11.21).

110. Davidson E. Jordan Will Gain Nothing From Confrontation Against Israel. *JINSA*. June 30. 2020. URL: <https://jinsa.org/jordan-will-gain-nothing-from-confrontation-against-israel/> (last accessed 10.11.21).

111. Dubovikova M. A shift in Jordanian-Russian relations. *Arab News*. July 23, 2018. URL: <https://www.arabnews.com/node/1346651/> (last accessed: 04.10.2021).

112. Gusman M. King of Jordan: Our relations with Russia are based on mutual trust. *TASS*. February 13, 2018. URL: <https://tass.com/world/989878/> (last accessed: 04.10.2021).

113. Fakoussa D. Socio-economic challenges and the impact of regional dynamics on Jordan. *DGAP*. January 30. 2020. URL: <https://dgap.org/en/research/publications/socio-economic-challenges-and-impact-regional-dynamics-jordan/> (last accessed 12.09.21).

114. Fallah B., Istaiteyeh R., Mansur Y. Moving beyond Humanitarian Assistance Supporting Jordan as a Refugee-hosting Country. *World Refugee & Migration Council*. September 2021. URL: <https://wrmcouncil.org/wp->

content/uploads/2021/09/Jordan-Syrian-Refugees-WRMC.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

115. Furlow R., Borgognone S. Gulf Designs on Jordan's Foreign Policy. *Carnegie Endowment*. July 17. 2018. URL: <https://carnegieendowment.org/sada/76854/> (last accessed 12.09.21).

116. Haddad J. The Future of Jordan's Qualified Industrial Zones (QIZs). *Royal Scientific Society of Jordan*. 2013. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/amman/10677/> (last accessed: 25.09. 2021).

117. Holland S. Biden meets Jordan's King Abdullah to discuss Middle East issues. *Reuters*. July 20. 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/biden-host-jordans-king-abdullah-broad-array-middle-east-talks-2021-07-19/> (last accessed: 25.09. 2021).

118. Kumaraswamy P. R. The Jordan-Hamas Divorce. *Middle East Intelligence Bulletin*. 2001. URL: <http://www.mafhoum.com/press2/60P2.htm> (last accessed: 24.11.21).

119. Kuttab D. The "Jordan Is Palestine" Idea Resurfaces Again. *Arab Center Washington DC*. 2021. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/the-jordan-is-palestine-idea-resurfaces-again/> (last accessed: 24.11.21).

120. Lieber D. Despite unity deal, Jordan won't let Hamas reopen Amman office. *Times of Israel*. 2017. URL: <https://www.timesofisrael.com/despite-unity-deal-jordan-wont-let-hamas-reopen-amman-office-report/> (last accessed: 22.11.21).

121. Miller J. Jordan resuming ties with Egypt it broken in 1979. *The New York Times*. 1984. URL: <https://www.nytimes.com/1984/09/26/world/jordan-resuming-ties-with-egypt-it-broke-in-1979.html/> (last accessed: 13.11.21).

122. Milton-Edwards B. Grappling with Islamism: Assessing Jordan's Evolving Approach. *Brookings Doha Center*. September 2017. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/09/final_9_27_analysis-paper_milton-edwards_english_web.pdf. (last accessed: 22.11.21).

123. Mounir M. Egypt and Jordan. A strategic path and exceptional relations. *Gate Ahram*. April 17. 2021. URL: <https://gate.ahram.org.eg/News/2694116.aspx/> (last accessed: 13.11.21).

124. Nahhas R. Jordan tourism suffers huge blow from coronavirus. *The Arab Weekly*. 2021. URL: <https://theArabweekly.com/jordan-tourism-suffers-huge-blow-coronavirus> (Last accessed: 02.11.2021).

125. Ottaway D. Royal Rifts: The History of the Jordanian and Saudi Monarchies. *Wilson Center*. April 9. 2021. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/royal-rifts-history-jordanian-and-saudi-monarchies/> (last accessed 12.09.21).

126. Pinkas A. Israel's Ties With Jordan Suffered Under Netanyahu. Bennett Has a Chance to Fix Them. *Haaretz*. July 13. 2021. URL: <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium.HIGHLIGHT-netanyahu-wilfully-destroyed-israel-s-ties-with-jordan-bennett-must-restore-them-1.9996436> (last accessed 10.11.21).

127. Rabie Z. M. Jordan Role in Compacting International Terrorism. *Journal of Politics and Law*. October 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/309587497_Jordan_Role_in_Compacting_International_Terrorism/ (Last accessed: 22.11.2021).

128. Ramani S. An integral partner: The growing ties between Amman and Moscow. *Middle East Institute*. February 18, 2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/integral-partner-growing-ties-between-amman-and-moscow/> (last accessed: 04.10.2021).

129. Safi M., Holmes O. Jordan and Israel's 25-year peace deal under more strain than ever. *The Guardian*. November 26. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/26/jordan-israel-25-year-peace-deal-strain-donald-trump/> (last accessed 10.11.21).

130. Schaer C. Jordan and the US: An alliance too important to fail. *DW*. July 19. 2021. URL: <https://www.dw.com/en/jordan-and-the-us-an-alliance-too-important-to-fail/a-58291101/> (last accessed: 26.09. 2021).

131. Schenker D. Terrorist Spillover in Jordan. *The Washington Institute for Near Eastern Affairs*. June 23. 2016. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/terrorist-spillover-jordan> (Last accessed: 19.11.2021).
132. Sharp J. Jordan: Background and U.S. Relations. *Congressional Research Service*. July 15. 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL33546/> (last accessed: 25.09. 2021).
133. Strong M. Under pressure from China, Jordan wants Taiwan to change office name. *Taiwan News*. April 28. 2018. URL: <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3417113/>(last accessed: 02.11.2021).
134. Su A. Jordan: China's Gateway to the Middle East. *The Atlantic*. September 25. 2013. URL: <https://www.theatlantic.com/china/archive/2013/09/jordan-chinas-gateway-to-the-middle-east/279988/> (last accessed: 02.11.2021).
135. Tran E. China`s ambitions in the Kingdom of Jordan. *Encyclopedia Geopolitica*. September 23. 2020. URL: <https://encyclopediageopolitica.com/2020/09/23/chinas-ambitions-in-the-kingdom-of-jordan/> (last accessed: 02.11.2021).
136. Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020. URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).
137. Yom S. Jordan Has Become a Banana Monarchy. *FP*. April 15. 2021. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/04/15/jordan-king-hamzah-crisis-hashemites-us-banana-monarchy/> (last accessed: 25.09. 2021).
138. Younes A. Inching away from Saudi-UAE axis, Jordan restores ties with Qatar. *Al-Jazeera*. July 9, 2019. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/9/inching-away-from-saudi-uae-axis-jordan-restores-ties-with-qatar/> (last accessed 12.09.21).
139. Yumul J. Jordan keen for more Chinese investment. *China Daily*. 2021. URL:

<https://global.chinadaily.com.cn/a/202108/16/WS6119c091a310efa1bd668f8f.html>
(last accessed: 22.11.21).

ДОДАТКИ

Додаток 1

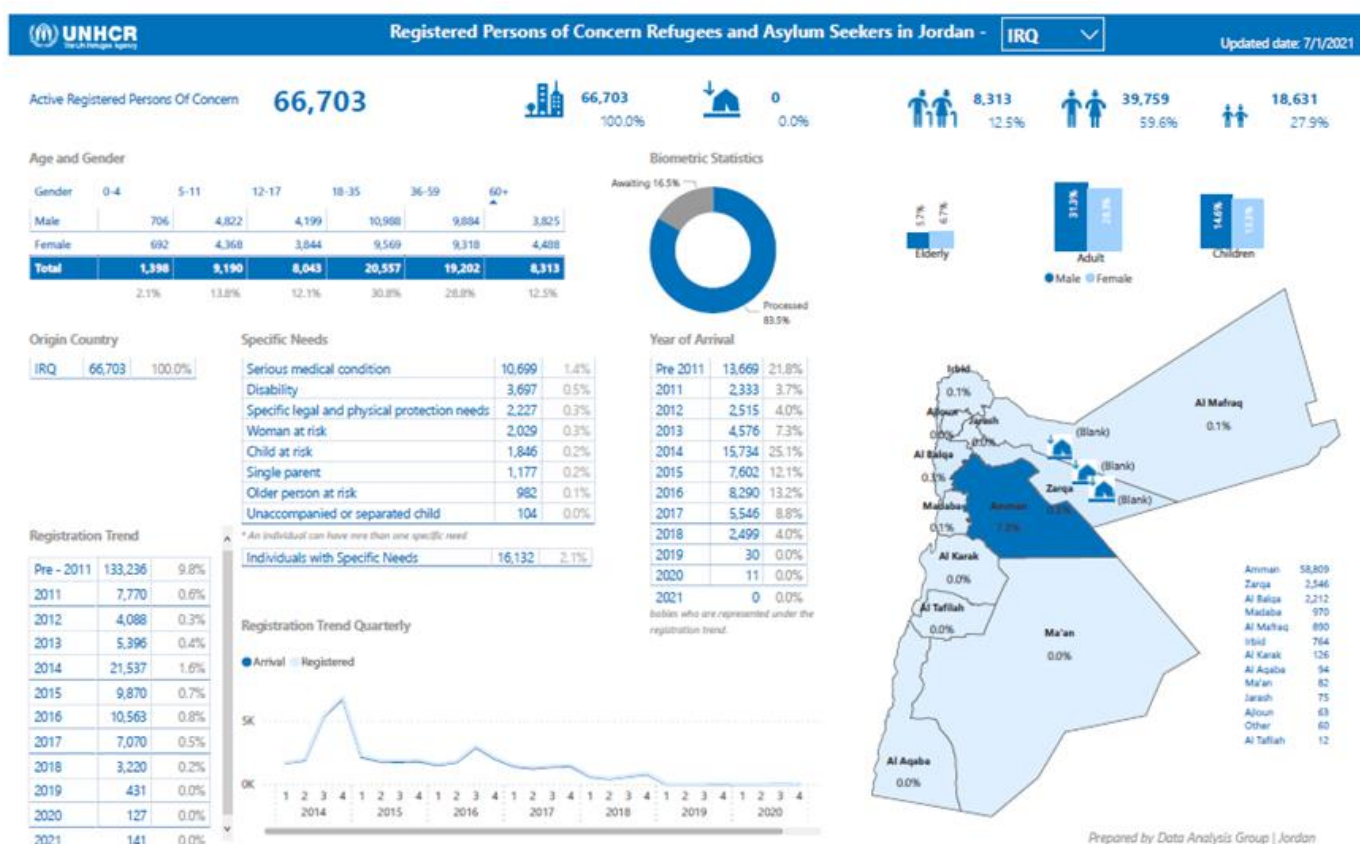
Населення не йорданського походження, яке проживає в Йорданії

Table 1 – Distribution of non-Jordanian Population Living in Jordan (2015)

Country of Nationality	Number	Percentage of Total
Arab Asian Countries		
Syria	1,265,514	43.37%
Palestine	634,182	21.73%
Iraq	130,911	4.49%
Yemen	31,163	1.07%
Saudi Arabia	17,339	0.59%
Other Arab Asian Countries	19,088	0.65%
Total Arab Asian Countries	2,098,197	71.90%

Джерело: Tsourapas G., Verduijn S. Country Fiche Jordan. *ASILE*. October 2020.
URL: https://www.asileproject.eu/wp-content/uploads/2021/03/Country-Fiches_Jordan_Pub.pdf (Last accessed: 19.11.2021).

Зареєстрована кількість біженців та шукачів притулку в Йорданії з Іраку

Джерело: Registered Persons of Concern Refugees and Asylum Seekers in Jordan. Iraq. UNHCR. June 1. 2021. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/External%20Statistical%20Report%20on%20UNHCR%20Registered%20Iraqis%20as%20of%2030%20June%202021.pdf> (Last accessed: 19.11.2021).

Глобальний індекс тероризму

RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE
1	Afghanistan	9.592	↔	28	Ethiopia	5.307	↔	56	Canada	3.171	↓ 3
2	Iraq	8.682	↔	29	United States of America	5.260	↑ 2	57	Jordan	3.149	↑ 5
3	Nigeria	8.314	↔	30	United Kingdom	5.161	↓ 4	58	Tanzania	3.112	↑ 2
4	Syria	7.778	↔	31	Palestine	5.077	↑ 1	=59	Belgium	3.043	↓ 6
5	Somalia	7.645	↑ 1	32	Saudi Arabia	5.000	↓ 3	=59	Italy	3.043	↑ 3
6	Yemen	7.581	↑ 1	33	Bangladesh	4.909	↓ 3	61	Sweden	2.892	↓ 5
7	Pakistan	7.541	↓ 2	34	Chad	4.829	↑ 4	62	Ireland	2.845	↑ 7
8	India	7.353	↔	35	Burundi	4.702	↓ 2	63	Spain	2.810	↓ 4
9	Democratic Republic of the Congo	7.178	↑ 1	36	Ukraine	4.692	↓ 11	64	Bolivia	2.795	↓ 6
10	Philippines	7.099	↓ 1	37	Indonesia	4.629	↓ 2	65	Algeria	2.696	↓ 8
11	Mali	7.049	↑ 2	38	France	4.614	↓ 2	66	Netherlands	2.689	↑ 11
12	Burkina Faso	6.755	↑ 15	39	Russia	4.542	↓ 2	67	Ecuador	2.606	↑ 6
13	Cameroon	6.627	↑ 1	40	Israel	4.522	↔	=68	Brazil	2.443	↑ 6
14	Egypt	6.419	↓ 3	41	South Africa	4.358	↔	=68	Zimbabwe	2.443	↓ 1
15	Mozambique	6.400	↑ 8	42	New Zealand	4.337	↑ 79	70	Paraguay	2.414	↓ 6
16	Libya	6.250	↓ 4	43	Mexico	4.316	↑ 5	71	Bahrain	2.402	↓ 10
17	Central African Republic	6.241	↓ 2	44	Greece	4.182	↑ 2	=72	Haiti	2.355	↑ 6
18	Turkey	6.110	↓ 2	45	Tajikistan	4.180	↑ 6	=72	Nicaragua	2.355	↓ 8
19	Colombia	6.100	↔	46	Iran	4.157	↓ 7	74	Australia	2.148	↓ 2
20	Sri Lanka	6.065	↑ 35	47	Chile	4.031	↓ 2	75	Peru	2.141	↓ 8
21	Thailand	5.783	↓ 3	48	Germany	3.965	↓ 4	76	Malaysia	2.090	↓ 5
22	South Sudan	5.726	↓ 5	49	Tunisia	3.858	↑ 1	77	Republic of the Congo	2.043	↓ 7
23	Kenya	5.644	↓ 2	50	Rwanda	3.754	↑ 16	78	Honduras	2.023	↑ 20
24	Niger	5.617	↓ 2	51	Lebanon	3.661	↓ 8	79	Japan	2.014	↓ 1
25	Myanmar	5.543	↓ 1	52	Venezuela	3.658	↓ 5	80	Cote d' Ivoire	1.945	↓ 6
26	Sudan	5.401	↓ 6	53	China	3.587	↓ 11	81	Kuwait	1.795	↓ 5
27	Nepal	5.340	↑ 7	54	Angola	3.429	↓ 2	82	Ghana	1.743	↑ 4
				55	Uganda	3.278	↓ 6	83	Finland	1.721	↓ 3

Джерело: Global Terrorism Index 2020. *Institute for Economics & Peace*. 2020.
 URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-2.pdf> (Last accessed: 22.11.2021).